

”Personlig egnethet er jo et sånt uttrykk som vi slenger ut, men hva betyr det *egentlig*?”

En kvalitativ studie om personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse blant miljøterapeuter

Masteroppgave i pedagogikk

Allmenn studieretning

Av Nadia K. Yedri

Våren 2011

UNIVERSITETET I OSLO

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Pedagogisk forskningsinstitutt

<p><u>TITTEL:</u></p> <p>”Personlig egnethet er jo et sånt uttrykk som vi slenger ut, men hva betyr det <i>egentlig</i>?”</p> <p>En kvalitativ studie om personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse blant miljøterapeuter</p>	
<p><u>AV:</u></p> <p>Nadia K. Yedri</p>	
<p><u>EKSAMEN:</u></p> <p>Masteroppgave i pedagogikk</p> <p>Studieretning: Allmenn</p>	<p><u>SEMESTER:</u></p> <p>Vår 2011</p>
<p><u>STIKKORD:</u></p> <p>Miljøterapi, personlig egnethet, personlig kompetanse, psykiatri, profesjonell utvikling</p>	

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter. Temaene belyses gjennom problemstillingen “hva forstår miljøterapeuter med å være personlig egnet for sitt yrke? Og hva mener de har bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse?” Problemstillingen besvares gjennom fem kvalitative intervjuer med en hermeneutisk fenomenologisk tilnærming, hvor informantutvalget består av fem miljøterapeuter fra en voksenpsykiatrisk døgninstitusjon.

Det er tolkninger av informantenes egne forståelser og erfaringer som ligger til grunn for funnene som viser at det å være personlig egnet som miljøterapeut vil si å være en person som bruker tid med pasienten, som har en åpen og undrende tilnærming i relasjon til denne, hvor personen har god evne til å samarbeide med pasienter og kollegaer. Videre evner personen å sette grenser, holde på de miljøterapeutiske rammer og formidle håp. I tillegg har vedkommende tro på eget arbeid, kjenner til eget bidrag i relasjonen, samt har evne og vilje til å tilegne seg stadig mer kunnskap innenfor fagfeltet. Disse funnene blir drøftet i lyset av tidligere forskning av blant andre Johanson og Yanca (2010), Møller (2003), Rønnestad og Skovholdt (1999) og Vatne (2008).

Når det gjelder svar på problemstillingens andre del om hva som har bidratt til utvikling av miljøterapeutenes personlige kompetanse, viser informantene til et godt arbeidsmiljø på avdelingen som legger grunnlaget for en åpen og ikke dømmende refleksjon med kollegaer, hvor de opplever støtte og det å bli fordrett til å ta utfordringer. Deres personlige kompetanse har de videreutviklet gjennom veiledning, faglig utvikling og livserfaringer, hvor også bevissthet om kompleksitet føyer seg inn i denne rekken. Tiltak som informantene ikke har benyttet seg av på arbeidsplassen, men som de mener kan bidra til ytterligere utvikling av deres personlige kompetanse er å arbeide med motoverføringsreaksjoner (de følelser pasienten vekker hos miljøterapeuten), individuell veiledning og egenerapi. Disse funnene blir drøftet i lyset av blant andre Rønnestad og Reichelt (1999), Rønnestad og Skovholdt (1999), Schibbye (2009) og Stolanowski og Rønnestad (1997).

Funnene angir ferdigheter, egenskaper og holdninger som kan ha betydning for utdanning av miljøterapeuter, og kan gi indikasjoner på hva som bør vektlegges ved ansettelse av miljøterapeuter når personlig egnethet blir vektlagt. Funnene viser også at personlig egnethet

kan videreutvikles ved iverksetting av de nevnte tiltakene som har bidratt til utvikling av informantenes personlige kompetanse.

Summary

This master thesis discusses personal suitability and the development of personal skills in milieu therapy. The theme is examined through the issue "what do milieu therapists understand of being personally suitable for their profession? And what do they think have contributed to the development of their personal expertise?" The questions are answered through five qualitative interviews with a hermeneutic- phenomenological approach, in which the informant sample consists of five milieu therapists from an adult psychiatric institution.

It's the interpretations of the informants own understandings and experiences that provides the basis for the findings showing that being a personally suitable milieu therapist is a person who spends time with the patient, who has an open and inquisitive approach in relation to the patient, and are able to collaborate with patients and colleagues. The person is also able to set limits, keep the milieu therapeutic framework, and provide hope. In addition they believe in their own work, knowing their own contribution in the relationship between therapist and patient, as well as having the ability and willingness to acquire more knowledge within the field. These findings are discussed based on earlier research by, amongst others Johanson and Yanca (2010), Mills (2003), Rønnestad and Skovholdt (1999) and Vatne (2008).

In response to the second part of the question "what have contributed to development of the milieu therapists personal competence?" the informants refer to a good working environment that lays the foundation for an open and non-judgmental reflection with colleagues and where they are supported and encouraged into taking challenges. They have evolved their personal expertise through mentoring, professional development, life experiences, and awareness of the complexity of practice. Arrangements at work such as the feeling the patient evoke in the milieu therapist, individual guidance and therapy was not used by the informants though they believe it could contribute to further development of personal skills. These findings are discussed based on, among others, Rønnestad and Reichelt (1999), Rønnestad and Skovholdt (1999), Schibbye (2009) and Stolanowski and Rønnestad (1997).

The findings indicate the accomplishments, characteristics and attitudes that may affect the education of milieu therapists, and may give an indication of what should be emphasized at the employment of milieu therapist when personal suitability is emphasized. The findings also show that personal suitability can be further developed by implementing the above

arrangements, which have contributed to the development of the informant's personal competence.

Forord

Noen av de første tankene jeg gjorde meg i tilknytning til oppgavens tema personlig egnethet og personlig kompetanse, var da jeg som barnevernpedagogstudent hadde praksis i en ungdomspsykiatrisk akuttinstitusjon. Der møtte jeg mange ulike miljøterapeuter som alle hadde sin personlige måte å fylle yrkesrollen på og som påvirket det miljøterapeutiske arbeidet. Det jeg kom til å undre meg over var hvordan miljøterapeutene kunne praktisere så forskjellig til tross for at de alle mer eller mindre hadde lest det samme pensumet? Det måtte altså være noe mer enn fagkunnskaper som skulle få betydning for det miljøterapeutiske arbeidet. Det var spesielt noen av miljøterapeutene som fanget min oppmerksomhet. Det var de som hadde en væremåte eller enkelte egenskaper som syntes å gjøre dem spesielt godt egnet for yrket. Hva denne væremåten eller disse egenskapene bestod av var udefinerte og ledet frem til mine spørsmål om hva en personlig egnet miljøterapeut er, hvor viktig personlig egnethet er i forhold til fagkunnskaper, om alle kan bli en personlig egnet miljøterapeut, og om så, hvordan skal en kunne bli det? Det gleder meg derfor at jeg gjennom denne masteroppgaven selv har fått anledning til å besvare disse spørsmålene.

I den forbindelse vil jeg først og fremst takke mine informanter som tok seg tid til å dele av sine tanker, kunnskaper og erfaringer. Uten dere ville aldri denne oppgaven blitt til, jeg er svært takknemlig. Takk også til avdelingslederne på institusjonen som hjalp til med rekruttering av informantene.

Jeg vil også takke Christian Brandmo som stilte opp som veileder, for god oppfølging og konstruktive tilbakemeldinger.

Opp i gjennom studietiden har jeg også hatt en rekke forelesere som jeg anser som svært dyktige og som har bidratt med kunnskaper som har vært nyttige å ha med seg på veien frem til denne oppgaven. Jeg vil derfor benytte anledningen til å takke disse. Ikke bare kunne de sitt fag, de hadde også en utmerket formidlings evne. De oppmuntret og inspirerte, de hadde et engasjement som var smittsomt og som gjorde at jeg kunne mestre ferdigheter som jeg ellers ikke ville hatt anledning til, tusen takk.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke mine medstudenter for følge. Dere hadde øyne som så, tanker som reflekterte og ord som støttet, takk for at dere strødde sukker i hverdagen.

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema og problemstilling.....	1
1.2	Hva kan studien bidra med?	3
1.3	Tidligere forskning på personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter.....	4
1.4	Innsamling og valg av litteratur	6
1.5	Oppgavens oppbygging og videre gang	7
2	HVA ER MILJØTERAPI?.....	8
2.1	Miljøterapiens historie	8
2.2	Definisjoner av dagens miljøterapi.....	10
2.3	Miljøterapeutiske prosesser	12
2.4	Hva er en miljøterapeut?.....	12
3	HVA ER PERSONLIG EGNETHET?.....	15
3.1	Hvorfor personlig egnethet?	15
3.1.1	<i>Relasjonens betydning i miljøterapi.....</i>	<i>16</i>
3.1.2	<i>Forhold ved hjelperen som har vist seg betydningsfulle for pasientens bedringsprosess.....</i>	<i>17</i>
4	PROFESJONALITET	26
4.1	Kompetansetrekanten – En modell for profesjonalitet	26
4.2	Hva slags personlig kompetanse har en hjelpende person?.....	30
4.3	Å bruke seg selv som arbeidsredskap.....	32
4.3.1	<i>Å være personlig vs privat.....</i>	<i>33</i>
4.4	Å være og å vite.....	34
5	UTVIKLING AV PERSONLIG KOMPETANSE	35
5.1	Hvordan foregår utvikling av personlig kompetanse?.....	35
5.2	Utvikling av personlig kompetanse ved refleksjon	37
5.2.1	<i>Refleksjon før, under og etter handling.....</i>	<i>38</i>
5.3	Faktorer som fremmer utvikling av profesjonalitet.....	40
5.4	Livserfaringers betydning for utvikling av personlig kompetanse	41
6	OPPSUMMERING OG SENTRALE BEGREPERS FORHOLD TIL HVERANDRE	43

7	METODE	46
7.1	Det kvalitative intervjuet som forskningsmetode.....	46
7.2	Utvalg av informanter.....	47
7.3	Gjennomføring av intervjuene.....	48
7.4	Transkripsjon	50
7.5	Analyse av intervjuene	50
7.6	Etiske betraktninger	52
7.7	Metodiske refleksjoner	53
7.7.1	<i>Studiens troverdighet</i>	53
7.7.2	<i>Studiens bekreftbarhet</i>	54
7.7.3	<i>Studiens overførbarhet</i>	56
8	PRESENTASJON AV FUNN.....	57
8.1	Hva forstår miljøterapeutene med å være personlig egnet for sitt yrke?.....	57
8.1.1	<i>Personlig egnethet som begrep</i>	57
8.1.2	<i>Miljøterapeutenes beskrivelse av den personlig egnede miljøterapeut</i>	59
8.1.3	<i>Miljøterapeutenes forståelse av personlig egnethet som noe en "er" eller "blir"</i>	67
8.1.4	<i>Betydningen av personlig egnethet i forhold til teoretiske kunnskaper og yrkesspesifikke ferdigheter</i>	68
8.2	Hva har bidratt til miljøterapeutenes personlige kompetanse?.....	71
9	DRØFTNING AV FUNN	80
9.1	Miljøterapeutenes forståelse av det å være personlig egnet	80
9.2	Miljøterapeutenes beskrivelse av den personlig egnede miljøterapeuten	81
9.2.2	<i>Forhold knyttet til pasienten</i>	81
9.2.3	<i>Forhold knyttet til kollegaer</i>	86
9.2.4	<i>Forhold knyttet til egen person</i>	87
9.3	Forhold som har bidratt til utvikling av miljøterapeutenes personlige kompetanse..	90
10	IMPLIKASJONER FOR PRAKSIS OG ANBEFALNINGER FOR VIDERE FORSKNING	97
11	LITTERATURLISTE	99

VEDLEGG

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD	107
Vedlegg 2: Forespørsel om deltagelse i mastergradsprosjekt	108
Vedlegg 3: Samtykkeerklæring	109
Vedlegg 4: Intervjuguide.....	110
Vedlegg 5: Intervjuguide, revidert utgave.....	113

1 INNLEDNING

Underkapitlene i kapittel 1 vil først ta for seg bakgrunnen for valg av oppgavens tema og problemstilling, deretter hva studien kan bidra med etterfulgt av en kort presentasjon av tidligere forskning på personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter. For så å gjøre rede for innsamling og valg av litteratur før oppgavens oppbygging og videre gang blir presentert.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

De overordnede temaene for denne masteroppgaven er personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter i voksenpsykiatriske døgninstitusjoner.

Det er flere grunner til å belyse disse temaene. Nyere forskning viser stadig oftere til hjelperes personlige egenskaper som utslagsgivende for pasientens bedringsprosess (Kroken, 1998). Når den psykisk lidende utvikler seg i relasjon til miljøterapeuten er det ikke likegyldig hvem som møter pasienten. I tillegg til fagkunnskap er det av betydning at miljøterapeuten er personlig egnet for dette arbeidet (Skau, 2005; Ekelund, 2007). Regjeringen sier det som følger: ”I omsorgsarbeid er personlig egnethet av avgjørende betydning og bør vektlegges i betydelig grad ved rekruttering av personell” (www.regjeringen.no). Tilsvarende støtte finner en i helsepersonelloven hvor det er nedfelt at:

Utover tilstrekkelige og nødvendige kunnskaper i de relevante fagområder, er det av hensyn til pasientsikkerheten og innfrielse av plikt til faglig forsvarlighet samt kyndig og omsorgsfull hjelp, av stor betydning at yrkesutøverne innehar egenskaper som gjør dem egnet for sitt yrke. Hva som ansees som personlig egnethet kan være vanskelig å definere. Varierende krav stilles til ulike yrkesgrupper. Generelt kan det likevel sies at yrkesutøvelse innen helsevesenet i prinsippet alltid krever evne til innlevelse og empati, samt kommunikasjon med andre mennesker. Det kreves evne til å yte forsvarlige tjenester og sikre kvaliteten i tjenesteutøvelsen. Mange ganger kreves det også å kunne handle forsvarlig i stress- eller akutsituasjoner (...) Å avgjøre en

persons egnethet for et bestemt yrke krever personlig kunnskap om vedkommende som skal bedømmes.

Ut i fra lovverket fremkommer det at personlig egnethet er noe annet enn fagkunnskap, noe som yrkesutøvere i helsevesenet trenger i tillegg til den formelle kompetansen. Det er altså ikke nok med fagkompetanse. Innenfor helsevesenet vil det være påkrevd at yrkesutøveren, her miljøterapeuten, har evne til å sette seg inn i pasientens følelser, tanker og handlinger, og at vedkommende evner å kommunisere med andre mennesker. Å kommunisere med andre mennesker kan tenkes å gjelde i forhold til pasienter, men også i forhold til kollegaer og ulike samarbeidsinstanser. Det fremkommer også at det kan være vanskelig å definere hva som ligger i begrepet personlig egnet da det vil variere mellom ulike yrkesgrupper.

Det er ikke bare regjeringen og helsepersonelloven som vektlegger betydningen av personlig egnethet. Det synes å foreligge en bred enighet om at mennesker som arbeider med mennesker i helse- og sosial sektoren bør inneha enkelte egenskaper og kvaliteter som gjør dem personlig egnet for dette arbeidet (Ekelund, 2007; Eritslund, 1996; Nerdrum, 1996; Skau, 2005; Stjernø, 1995). Ekelund (2007) sier det så sterkt som at personlig egnethet kanskje er ”det viktigste og mest grunnleggende i alle yrker der man skal arbeide med mennesker med omsorgsbehov” (Ekelund, 2007, s. 21). Denne forståelsen synes å være delt av de som ansetter miljøterapeuter, da det fremkommer gjennom stillingsannonser at personlig egnethet vil bli tillagt stor vekt. Til tross for dette blir begrepet sjeldent forklart (Skau, 2005; Storø, 2008).

Denne mangelen på forklaring kan anses som problematisk da personlig egnethet på den ene siden synes å tillegges en stor betydning i arbeidet med mennesker, mens begrepet på den annen side synes å være uklart med et mangelfullt og lite presist innhold i forhold til det enkelte yrke. Jeg ser på dette som et sprik mellom mål og middel hvor det gis uttrykk for at det både er ønskelig og nødvendig med mennesker som er personlig egnet for å arbeide som miljøterapeuter, samtidig som det ikke foreligger tilfredsstillende definisjoner, eller teorier på hva det faktisk innebærer i praksis. Dette kan betraktes som et teoretisk hull hvor en beskrivelse av fenomenet er ufullstendig. På bakgrunn av dette vil jeg forsøke å gi dette begrepet et mer presist innhold. Jeg vil også prøve å gjøre en forståelse av hva som kan bidra til utvikling av personlig kompetanse da dette synes å bidra til at en blir mer personlig egnet (Skau, 2005). Temaene vil bli belyst og besvart gjennom følgende problemstilling:

Hva forstår miljøterapeuter med å være personlig egnet for sitt yrke? Og hva mener de har bidratt til utviklingen av deres personlige kompetanse?

Som vi kan se er problemstillingen todelt, tanken bak denne delingen er at det først er nødvendig å klargjøre hva som kan forstås med en personlig egnet miljøterapeut, for så å få en forståelse av hvordan en kan utvikle denne form for personlig kompetanse.

Problemstillingen vil videre avgrenses til å omhandle personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse blant miljøterapeuter innenfor voksenpsykiatriske døgninstitusjoner. Jeg anser en slik avgrensning som nødvendig da en vil kunne drive miljøterapi på ulike grunnlag avhengig av type institusjon og brukere, hvorav disse kan være barn, ungdom eller voksne. Brukerne vil også kunne nyttegjøre seg av institusjonen for ulike formål, som til eksempel rusproblematikk, atferdsvansker, utviklingshemming, eller psykiske lidelser som i denne studien. Ulike formål vil igjen kunne kreve ulik tilnærming i forhold til behandlingsopplegg (Friis, 1984), og dermed stille ulike krav til miljøterapeutens personlige kompetanse. Sentrale begreper vil bli definert der de hører hjemme i senere kapitler sammen med en grundigere belysning av temaene.

1.2 Hva kan studien bidra med?

Det er et mål innen forskning at problemstillingene som fremsettes er faglig relevante og samfunnsmessig interessante (Halvorsen, 2008). Jeg vil derfor her gjøre rede for formålet med denne studien og argumentere for dens nytteverdi.

Med denne studien er det ønskelig å bidra med en forståelse av hva som kan menes med en personlig egnet miljøterapeut. Der i blant hva miljøterapeuter legger i begrepet personlig egnet og hvordan væremåte, holdninger og egenskaper en personlig egnet miljøterapeut bør inneha sett fra miljøterapeutenes eget perspektiv. Da miljøterapeutens personlige kompetanse vil være av betydning for hvorvidt vedkommende er personlig egnet vil en undersøkelse av hva som har bidratt til utvikling av miljøterapeuters personlige kompetanse gi indikasjoner på hvordan en kan øke miljøterapeuters personlige egnethet. Funnene som blir gjort vil ha en praktisk nytteverdi da de vil kunne gi implikasjoner for utdanning av studenter til yrket, samt utvikling av miljøterapeuter i klinisk praksis. Ved å styrke miljøterapeutens personlige kompetanse vil vedkommendes helhetlige profesjonalitet bli styrket og gi en dyktigere miljøterapeut (Skau, 2005; Alvsvåg, 2007).

En begrepsavklaring og identifisering av personlig egnethet vil også kunne lette rekrutteringen av miljøterapeuter. Dette vil igjen komme pasientene til gode ved at de får et bedre miljøterapeutisk tiltak gjennom de relasjoner de inngår i. Å rette oppmerksomheten mot personlig egnethet vil kunne avverge mot de alvorlige følger ikke personlig egnede miljøterapeuter kan påføre pasienter. Derav kan det nevnes psykiske påkjenninger og i verste fall overgrep (Eritsland, 1996). Ved å fremme utvikling hos den enkelte yrkesutøver kan det generelle nivået innen profesjonen øke (Rønnestad og Skovholt, 1991). Det kan også tenkes at når det miljøterapeutiske tiltaket bedres, og pasientene opplever større tilfredshet med miljøterapien, vil psykiatrien få styrket sin legitimitet.

1.3 Tidligere forskning på personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter

Vitenskap kan betraktes som en kumulativ virksomhet hvor ny kunnskap bygger på tidligere forskning (Lund, 2002). Eget vitenskapelig arbeid blir derfor avhengig av andres vitenskapelige bidrag. Det er derfor av betydning at en gjennomgår relevant litteratur og gjør seg kjent med de forskningspublikasjoner som allerede foreligger. Slik kan en unngå å slå ned åpne dører. En vil på bakgrunn av tidligere forskning kunne formulere nye spørsmålsstillinger og besvare disse uten at kunnskapsveksten blir fragmentert og usammenhengende. Jeg vil derfor her vise til tidligere forskning om personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse. Den tidligere forskningen ligger til grunn for utforming av egen problemstilling, og brukes som støtte i egen oppgave.

Til tross for at miljøterapeuten har en helt sentral rolle i det miljøterapeutiske arbeidet finner en lite forskning rundt miljøterapeutens person og deres personlige kompetanse, med miljøterapeutene selv som informanter. Av det som foreligger finner vi Roar Møllers (2003) studie ”Den gode hjelper i prosess og profil: om dyktige miljøterapeuters kjennetegn og faglige utvikling”. Det som skiller egen oppgave fra Møllers studie, er først og fremst at jeg har valgt å avgrense egen oppgave til kun å omhandle den personlige siden av profesjonaliteten ved å fokusere på personlig egnethet og personlig kompetanse. Dette fremfor den helhetlige kompetansen hvor også faglig kompetanse inngår. Til forskjell fra Møllers studie har jeg også valgt å avgrense oppgaven i forhold til type institusjon og problematikk, samt at jeg har fokusert på miljøterapi for voksne der Møller har valgt ungdom.

Hans studie vil allikevel bli referert til her da enkelte sider ved hans forskning er med på å underbygge egne funn. På tilsvarende vis vil jeg også benytte meg av Kreugers (1986) studie av hva som kjennetegner dyktige miljøarbeidere. Da disse studiene omhandler miljøterapeuter og miljøarbeidere på barne- og ungdomsinstitusjoner vil det være interessant å se hvorvidt det foreligger ulikheter sett opp mot voksenpsykiatrien. Jeg vil også støtte meg på Johnson og Yankas (2010) litteratur da disse har gjort sammenfatninger av studier som omhandler dyktige helse- og sosialarbeidere som samlet gruppe.

Ellers kan det nevnes at det foreligger en rekke litteratur og forskningsresultater rundt helse- og sosialarbeiderens person sett fra klienters perspektiv, hvor disse ikke avgrenser seg til å omhandle personlig egnethet og personlig kompetanse, men heller tar for seg den samlede profesjonelle kompetansen. En stor del av denne forskningen er gjort på individualterapeuter. Karlsson (1997), Larsen (2004) og Vatne (2006) antyder at etter at psykiatrien delte seg i en individualterapeutisk og en miljøterapeutisk retning, ble den individualterapeutiske retningen det primære perspektivet for forskning. Det kan tenkes at dette er en årsak til at forskning på miljøterapeuter ikke synes å ha vært like prioritet som forskning på individualterapeuter.

Selv om forskning på dette området ikke synes å ha vært prioritert foreligger det en etterspørsel etter mer kunnskap om temaene. Kværna og Lund (2004) trekker frem begrepet personlig egnethet i det de sier at miljøterapi krever en fingerspissfølelse som omfatter sensitivitet, empatisk evne og det de selv oppfatter som et vanskelig begrep: personlig egnethet. Også Bjørn Stensrud (2007) som i sin studie: "Om virksomme elementer i miljøterapi rettet mot behandling av psykoselidelser", fant det samme begrepet og stiller seg spørsmålet om det er slik at noen mennesker har en terapeutisk væremåte i kraft av sine verdier og måter å fungere på uavhengig av realkompetanse, eller om det er en ferdighet som utvikles parallelt i samspill med psykiatrifaglig kompetanse? Spørsmålet vil bli forsøkt besvart indirekte gjennom egen problemstilling. At temaene er etterspurt kan betraktes som en styrke for gjennomføring av denne studien, og viser til behovet for å innhente egne empiriske data.

1.4 Innsamling og valg av litteratur

I vitenskapelige studier er det av betydning at en gjennom hele forskningsprosessen gjør rede for hvordan en har gått frem for å besvare forskningsspørsmålet og hvordan en har kommet frem til studiens resultater og konklusjoner. Dette kan bidra til å forklare hva resultatene forteller, om de er til å stole på, og om de kan være til nytte i eget arbeid (Thagaard, 2009). Jeg vil derfor her vise til hvordan jeg har gått frem ved innsamling og valg av litteratur.

Når en velger litteratur, velger en samtidig bort annen litteratur. Jeg har derfor valgt litteratur som sammen med egne kvalitative intervjuer vil være relevant for å kunne belyse og besvare problemstillingen på en nyansert måte. Den litteraturen jeg har benyttet meg av foreligger i bøker, artikler, rapporter og på internettsider. Litteraturen utgjør teoridelen og fungerer som den empiriske studiens referanseramme som ligger til grunn for vurderinger og tolkninger av data fremkommet gjennom intervjuundersøkelsen. Siden litteraturen er samlet inn av andre forskere, og jeg selv ikke har vært i kontakt med kilden, betegnes den som sekundærdata (Kjeldstadli, 2007). Jeg har derfor vært kritisk til kilden og vært oppmerksom på at dataene kan ha vært samlet inn med et annet formål enn mitt eget (Jacobsen, 2005).

Den anvendte litteraturen er i hovedsak søkt opp ved hjelp av litteraturdatabaser på internett. Det er også foretatt en litterær orientering i relevante fagfelts studieplaner som videreutdanning i miljøterapi og psykisk helsearbeid. Der det har foreligget nyere studier og litteratur er denne blitt brukt til fordel for eldre utgaver, med unntak av klassikere. Kun der dette ikke har vært mulig, eller der det har vist seg spesielt relevante for å belyse noe, har eldre utgaver blitt tatt i bruk.

I tillegg er det også blitt foretatt søk blant master- og studentoppgaver for å kartlegge hva som er studert tidligere, for inspirasjon, oppbygging av oppgaven og litteratur henvisninger. Oppgavene er søkt opp gjennom NORA (Norwegian Open Research Archives) og BIBSYS.

Jeg har nettopp presentert hvordan jeg har gått frem i innhenting av den litteraturen som ligger til grunn for innholdet i kapitlene som vil bli presentert i det følgende.

1.5 Oppgavens oppbygging og videre gang

Innholdet i oppgaven er satt sammen av teorier, forskningsresultater og en egen kvalitativ studie som i sin helhet vil belyse og besvare den valgte problemstillingen. I overført betydning vil oppgaven ha form som en trakt hvor dets innhold først vil ta for seg generelle, men relevante temaer knyttet til problemstillingen, for så, i økende grad å snevre seg inn på problemstillingen og besvare denne. Alle teorier og forskningsresultater er valgt ut i den hensikt å belyse temaene i problemstillingen på en nyansert og helhetlig måte, dette får å få frem kompleksiteten og de ulike sider ved fenomenene.

Kapittel to til seks utgjør studiens teoretiske rammeverk. Kapittel to gjør rede for den miljøterapeutiske virksomheten ved å vise til dets nyere historie, ved definisjon og praktisering. Kapittel tre tar for seg personlig egnethet ved å vise til hva som kan forstås med dette begrepet og hvorfor personlig egnethet er viktig i miljøterapi. Dette gjøres blant annet ved å vise til forhold ved miljøterapeuten som har vist seg betydningsfulle for pasientens bedringsprosess. I kapittel fire blir personlig kompetanse som er avgjørende for ens personlige egnethet belyst ut i fra miljøterapeutens helhetlige profesjonalitet, dette for å vise til dets plass i en større yrkessammenheng som kan gi en utvidet forståelse av begrepet. Det vil her også bli vist til hva slags personlig kompetanse som har vist seg betydningsfull i hjelpende relasjoner, og hva som menes med å bruke seg selv som arbeidsredskap. Kapittel fem viser til hvordan personlig kompetanse kan utvikles i den hensikt å få en mer personlig egnet miljøterapeut. Dette hovedsakelig gjennom refleksjon. I kapittel seks følger en oppsummering av de foregående kapitlene ved å vise til sentrale begrepers forhold til hverandre. I kapittel syv blir det gjort rede for det kvalitative forskningsintervjuet som metode, gjennomføring av intervjuene, samt etiske og metodiske refleksjoner knyttet til studien. Deretter vil studiens funn bli presentert i kapittel åtte, for så å bli drøftet i forhold til det teoretiske rammeverket i kapittel ni. I kapittel ti vises det til implikasjoner funnene kan ha for praksis, og anbefalinger for videre forskning legges frem. Alle kapitlene er gjensidig avhengig av hverandre og innholdet forstås best når det leses i den gitte rekkefølgen.

2 HVA ER MILJØTERAPI?

I dette kapittelet vil det følge en presentasjon av hva miljøterapi er og hvordan vi kan forstå dagens miljøterapeutiske virksomhet på bakgrunn av dets historie. Ulike definisjoner vil bli presentert og drøftet. Deretter vil det gjøres rede for miljøterapeutiske metoder og de miljøterapeutiske prosesser som Gunderson (1983) hevder at alle miljøterapeutiske virksomheter bygger på (Brathetland et al., 2004).

Begrepet miljøterapi er en sammenslåing av ordene miljø og terapi hvor miljø refererer til omgivelser som et individ eller en gruppe lever i og blir påvirket av (Bokmålsordboka 2005). Terapi har gresk opprinnelse og brukes gjerne som en samlebetegnelse for all behandling (Store norske leksikon). På bakgrunn av dette kunne en ha forstått miljøterapi som behandling i de omgivelsene pasienten befinner seg i, men helheten er mer en summen av delene, for som jeg vil vise til i de neste avsnittene er miljøterapi mer en spontan behandling i tilfeldige omgivelser.

2.1 Miljøterapiens historie

Opp gjennom tiden har ikke bare synet på de psykisk lidende endret seg, det har også skjedd en forandring i synet på hvilken rolle miljøet i en psykiatrisk institusjon skal spille i behandlingen. Denne endringen har spesielt funnet sted etter 1945. I etterkrigstiden gikk de voksenpsykiatriske institusjoner fra å fungere som lukkede oppbevaringsinstitusjoner basert på individualterapi til en humanisering av psykiatriske sykehusmiljøer basert på en sosialpsykiatrisk tankegang (Goffman, 1975). En av dem som stod for denne humaniseringen var psykiater Maxwell Jones som lanserte sine ideer om "Therapeutic Community" oversatt med "det terapeutiske samfunn" i 1953. Med det terapeutiske samfunn vises det til psykiatriske institusjoner hvor miljøet aktivt og systematisk tilrettelegges slik at pasienter lærer seg nye atferdsmønstre gjennom nye opplevelser av mellommenneskelige forhold ved å innta nye roller (Karlsson, 1997).

Hovedoppfattningen av det terapeutiske samfunn er at miljøet har like stor innflytelse på individet enten det er utenfor eller innenfor en institusjon. Hvis en person kunne bli syk av miljøet utenfor institusjonen måtte en skape et miljø innenfor institusjonen som virket terapeutisk på personen. Videre samarbeidet pasientene og personalet om behandlingsmålene.

En slik praksis springer ut av en demokratisk tankegang hvor pasientene var innlagt på frivillig grunnlag. Tillitt, likhet og solidaritet var det som kjennetegnet det terapeutiske samfunns ideologi og praksis (Andersen, 1997; Hummelvoll, 2004).

I Norge tok det terapeutiske samfunn form i voksenpsykiatrien på slutten av 1960- tallet, et tiår senere ble denne måten å drive terapi på kritisert (Andersen, 1997). Det som viste seg å være problematisk ved det terapeutiske samfunn var at alle uavhengig av fagbakgrunn hevdet at de drev med miljøterapi (Vaglum et al., 1984 etter Andersen, 1997). Behandlingsmetoden ble også motarbeidet av profesjons- og maktinteresser da faggrupper som psykiatere, leger og psykologer ble likestilt med sosionomer, sykepleiere og hjelpepleiere. Konsekvensen av dette var at legens vurdering ble tillagt lik vekt som hjelpepleiernes. Etter hvert så en også nytten av å differensiere og spesialisere pasientgruppene, dette førte til individualisering av terapien. Behandlingen utviklet seg derfor til å bestå av individualterapi i kombinasjon med miljøterapi og danner utgangspunktet for dagens psykiatriske institusjoner (Andersen, 1997; Hummelvoll, 2004). Institusjonene er et mye brukt behandlingstiltak for mennesker med akutte eller alvorlige psykiske lidelser, hvor innleggelse kan skje som følge av tvang eller på frivillig basis, begge etter psykisk helsevernloven (1999). Her kan det nevnes at omtrent halvparten av Norges befolkning en gang i løpet av livet i følge Skårderud et al. (2010) vil erfare en psykisk lidelse. Hvor av 50 000 har en alvorlig, kronisk psykiatrisk lidelse, 20 000 har varige behandlings- og bistandsbehov, mange som følge av alvorlige psykoser, 150 000 har moderate psykiske lidelser med tidvis store behandlingsbehov, mens 350 000 har lettere nervøse lidelser.

Måten vi forstår og fremstiller de psykiske lidelsene på er av avgjørende betydning for den behandlingen som gis og vil stille ulike krav til miljøterapeutens personlige kompetanse. I løpet av psykiatriens historie har det eksistert ulike grunnleggende paradigmer som har vært utgangspunktet for forståelse og forklaring av psykiske lidelser. Disse er den biologiske tilnærmingen med et naturvitenskapelig ideal, den psykodynamiske tilnærmingen basert på Freuds modell om dynamiske krefter i sjel livet, de sosialpsykiatriske tilnærmingene som har vektlagt sosiale forholds betydning for den mentale helsen, og de systemiske tradisjonene som vektlegger samspillet i menneskelige systemer (Skårderud et al., 2010). Sistnevnte retning har hatt en fremvekst siden slutten av forrige århundre (Skårderud et al., 2010) og er den retningen som vil ligge til grunn for teori og tolkning i denne oppgaven. Det betyr ikke at andre perspektiver og faktorer ikke vil spille en rolle i forhold til utvikling og behandling av

psykiske lidelser, men at det er foretatt en avgrensning til den systemiske retningen da denne synes å være mest aktuell for å belyse personlig egnethet og personlig kompetanse da miljøterapi hevdes å ha sin effekt gjennom de relasjonene som oppstår og opprettholdes (Thorgaard, 2006). Dette vil jeg komme tilbake til i senere kapitler.

Etter det terapeutiske samfunns fremvekst er miljøterapi forsøkt definert på ulike måter. Noen av definisjonene er sammenfallende med hverandre, mens andre tar med ulike elementer som til sammen utfyller hverandre. Jeg vil derfor i det videre vise til flere alternative definisjoner, deres forståelsesmåter og bruksverdi.

2.2 Definisjoner av dagens miljøterapi

En av de eldre definisjonene kommer fra Cumming og Cumming (1966, s. 5) som definerer miljøterapi som: ”En vitenskapelig manipulasjon med miljøet som med det mål og for øyet å skape forandringer i personens personlighet”. På den ene siden bidrar definisjonen med noe viktig da den viser til at miljøterapi er en bevisst aktivitet hvor en søker å kontrollere de betingelser i miljøet som skaper endringer (Larsen, 1995). På den annen side kan definisjonen virke misvisende da den viser til at en søker å forandre pasientens personlighet, altså at det er noe galt med vedkommende som person fremfor å tenke at personen i seg selv er god nok, men at det heller er samspillet mellom individet og miljøet som er lite gunstig og som bør forandres. Bechgaard (1992) synes å ligge nærmere en slik tankegang da han beskriver målet med miljøterapi ved at pasienten oppnår et bedre praktisk og /eller sosialt funksjonsnivå.

Bratheland et al. (2004) definerer miljøterapi på følgende måte:

Miljøet skapes av personalets holdninger, handlinger, ytringer, tanker og følelser, slik disse viser seg i samspill med pasientene og oppleves av disse. Miljøet skapes også av bidrag fra pasienter og personale innenfor fysiske bygningsmessige og rommessige rammer, hvor også bygningens beliggenhet og fysiske omgivelser er en virksom faktor. For mennesker med psykisk sykdom er miljøterapi å være og handle i og utenfor postmiljøet over tid. (Bratheland et al., 2004, s. 5)

Brathelands definisjon sier ikke noe om målet med miljøterapien, men beskriver heller hva som kjennetegner miljøet med vektlegging av det gjensidige samspillet mellom pasienter,

personale og fysiske strukturer. Han viser til at selve institusjonens fysiske plassering vil virke inn som en del av behandlingen. Det kan påpekes at med et miljø menes det ikke bare de fysiske omgivelsene, men også de psykiske og psykososiale omgivelsene (Larsen, 1995).

Skårderud et al. (2010, s. 199) sier at ”miljøterapi er det gjennomtenkte arbeidet som drives av en gruppe personale ovenfor en gruppe pasienter i den hensikt å bidra til pasientens bedring”, og hevder videre at miljøterapi krever en gjennomtenkt struktur på behandlingsenheten, samt at denne strukturen er basert på hva en tenker er psykisk helsefremmende (Skårderud et al., 2010). Den gjennomtenkte strukturen på behandlingsenheten kan sies å skille miljøterapi fra tilfeldig virksomhet.

En kan sammenfatte de ovenfor nevnte definisjonene til å forstå miljøterapi som en bevisst og planlagt tilrettelegging av de sosiale, psykososiale og fysiske omgivelsene i den hensikt å skape utvikling og vekst hos den enkelte pasient, hvor personalet ikke bare har en sentral rolle i utformingen av miljøet, men også selv er en del av dette miljøet.

Som det er vist til kan miljøterapi forstås på ulike måter og den miljøterapeutiske praksisen vil kunne variere fra institusjon til institusjon etter den enkelte organisasjons rådende ideologi. Miljøterapi anses derfor ofte mer som en tenkning enn en metode (Andersen, 1997) og kan forstås ut i fra et organisasjonsteoretisk og et sosialpsykiatrisk perspektiv hvor systemteoretisk og psykodynamisk tenkning integreres (Larsen, 2004). Innenfor systemteorien vil en studere relasjoner og kommunikasjonsmønstre, mens en i psykodynamisk tenkning tar utgangspunkt i å etablere tillitt, tilknytning og trygghet (Andersen, 1997). Det disse retningene synes å ha til felles er at de gjennom relasjonell- og kommunikativ virksomhet legger til rette for endringer i møte mellom miljøterapeut og pasient. Relasjonen mellom miljøterapeut og pasient blir derfor et sentralt element som jeg vil gå nærmere inn på i kapittel tre.

Til tross for at den miljøterapeutiske praksisen vil kunne variere fra institusjon til institusjon, har John G. Gunderson (1978) utarbeidet fem miljøterapeutiske prosesser han mener finnes i alle psykiatriske behandlingsmiljøer. Disse vil jeg kort gjøre rede for i de neste avsnittene da store deler av den miljøterapien som blir drevet på psykiatriske institusjoner baserer seg på disse prosessene og derfor vil kunne være relevante for å forstå hvordan miljøterapeuter jobber og dermed hvem som kan synes å egne seg for et slikt arbeid.

2.3 Miljøterapeutiske prosesser

I 1983 presenterte Gunderson beskyttelse, støtte, struktur, engasjement og gyldiggjøring som fem grunnleggende miljøterapeutiske prosesser, videre følger en kort redegjørelse for disse.

Beskyttelse viser til ivaretagelse av grunnleggende behov hvor hensikten er å gjøre pasienten trygg, skjermet eller passet på, og anses som spesielt viktig dersom pasienten viser stor psykotisk uro, suicidalitet, selvdestruksjon eller maniske lidelser. Med støtte viser Gunderson til handlinger i miljøet som bidrar til at pasienten føler seg bedre og får en økt selvfølelse, støtte er også ment for å minske fortvilelse og angst. Hensikten med struktur er å skape forutsigbarhet i miljøet og viser seg blant annet ved planlegging av hverdagen, hvor tanken bak er at struktur forutsetter evne til å planlegge og å se konsekvenser av egne handlinger. Engasjement dreier seg om tiltak som involverer pasienten i det sosiale miljøet innenfor og utenfor institusjonen på en måte som gjør at pasienten knytter seg til miljøet. Gyldiggjøring er den siste prosessen og er ment for å bekrefte pasientens individuelle egenart og å tilrettelegge for at vedkommende forsoner seg med sin livshistorie. De ulike prosessene presenteres hierarkisk i form av en modell, men det er verdt å merke seg at modellen ikke nødvendigvis utgjør en trinnvis prosess. Modellen er heller fleksibel og dynamisk slik at en kan hoppe frem og tilbake mellom de ulike prosessene, men også jobbe parallelt på ulike nivåer i forhold til ulike problemområder. (Brathetland et al., 2004).

Det har her blitt vist til hva miljøterapi er, dets bakgrunn, og prinsipper for utforming av behandlingstilnærmingen. Som en forlengelse av dette vil jeg gjøre en begrepsavklaring av hva en miljøterapeut er. En slik begrepsavklaring er ikke bare nyttig for å utvide forståelsen av hva miljøterapi omfatter, men også nødvendig i forhold til å vurdere hvem som vil være aktuelle informanter med hensyn til senere intervjuer.

2.4 Hva er en miljøterapeut?

Begrepet miljøterapeut blir i faglitteraturen definert på ulike måter og blandes ofte sammen med begrepet miljøarbeider. I dette kapittelet vil jeg derfor vise til noen av de vanligste forståelsesmåtene av begrepene og hva disse innebærer. Dette for å tydeliggjøre hva som her menes med en miljøterapeut. Da oppgaven senere vil vise til en tidligere utført studie gjort på miljøarbeidere kan det være hensiktsmessig å gjøre rede for dette begrepet også.

En miljøterapeut er en person med 3-årig høyskoleutdannelse innen helse- og sosialfag. Barnevernpedagog- og vernepleierutdanning samt psykisk videreutdanning for helsepersonell med treårig grunnutdanning er definert som miljøterapeututdanninger. I tillegg har sosionomutdanning, førskoleutdanning, lærerutdanning og sykepleierutdanning blitt godkjent som miljøterapeuter av arbeidsgivere (Linde & Nordlund, 2006). Tittelen miljøterapeut er således en yrkestittel som viser at en har fullført en viss formell utdanning og ingen beskyttet tittel da det ikke kreves noen formell kompetanse. Det er heller opp til arbeidsgiver å bestemme hvem en ønsker å ansette, noe som gjøres på bakgrunn av arbeidsoppgaver, erfaringsbakgrunnen til søkeren og det aktuelle tilbudet på arbeidsmarkedet (Linde & Nordlund, 2006).

Begrepet miljøterapeut og miljøarbeider synes ofte å bli brukt om hverandre. Andre ganger synes begrepet miljøarbeider å bli brukt som tittel dersom en ikke har relevant formell utdanning tilross for at miljøarbeidere inngår i de samme yrkesgruppene som miljøterapeuter (Halvorsen, 2006). Da det kan være lett å blande disse begrepene sammen, vil jeg vise til vanlige forståelser av dem for å tydeliggjøre den forståelsen som ligger til grunn i denne oppgaven.

Karvan (2009) viser til at begrepet miljøterapeut tradisjonelt har vært brukt i forhold til arbeid i institusjoner med det formål å behandle, mens begrepet miljøarbeider tradisjonelt har vært brukt i tilknytning til institusjoner som har overtatt den omsorgen og oppdragelsesfunksjonen foreldre vanligvis har. Således kan begrepet miljøarbeider sies å være mer passende i forhold til barne- og ungdomsinstitusjoner, samt som Linde og Nordlund (2006) påpeker; i forhold til mennesker som har behov for hjelp hele livet til eksempel psykisk utviklingshemmede og enkelte funksjonshemmede. Forskjellen mellom begrepene ligger i hva som er målet med arbeidet, mens det de har felles er den systematiske bruken av ressursene som finnes i miljøet (Linde & Nordlund, 2006).

Vatne (2006) tillegger begrepet miljøarbeider en litt annen betydning. Hun omtaler miljøarbeider som en fellesbetegnelse på ansatte som jobber i miljøet hvor deres arbeidsoppgaver består av behandlingsoppgaver som omfatter dagliglivet på en psykiatrisk enhet eller behandlingspost. Hun skiller mellom faglærte miljøarbeidere med treårig helsefaglig høyskoleutdanning og eventuelt relevante videreutdanninger, og ufaglært betjening uten helsefaglig utdanning (Vatne 2006). Hun gir altså begrepet miljøarbeider

samme betydning som Karvan (2009) og Linde og Nordlund (2006) gir begrepet miljøterapeut.

Det synes ikke å være noen klar enighet om hvilken forståelse som ligger til grunn for de ulike begrepene, og betydningen vil kunne variere etter hvem som definerer dem. I denne oppgaven vil begrepene miljøterapeut og miljøterapi bli brukt etter Karvan (2009) og Linde og Nordlunds (2006) forståelse.

3 HVA ER PERSONLIG EGNETHET?

Med personlig egnethet menes det her miljøterapeutens personlige væremåte, grunnholdninger og personlige egenskaper som vil gjøre vedkommende mer eller mindre egnet for arbeidet som miljøterapeut (Skau, 2005; Tveiten, 1991). Personlig egnethet viser til en yrkesutøvers personlige sider til forskjell fra det fellesfaglig som vil si de verdier, kunnskaper og ferdigheter som er felles for yrkesgruppen (Leenderts, 1997). Mens det fellesfaglige utgjør teoretiske kunnskaper og yrkesspesifikke ferdigheter, utgjør den enkeltes personlige væremåte, egenskaper og holdninger vedkommendes personlige kompetanse (Tveiten, 1991; Skau, 2005). Om en person er personlig egnet som miljøterapeut må derfor ses i sammenheng med det miljøterapeutiske arbeidet og formålet, for å avgjøre hva slags personlig kompetanse som egner seg for yrket. Dette vil jeg vise til i det videre under kapittel 3.1 Hvorfor personlig egnethet?

3.1 Hvorfor personlig egnethet?

Personlig egnethet blir ofte vurdert ut i fra formålet med et bestemt arbeid, for å avgjøre hva slags personlig kompetanse som er ønskelig. Som det er vist til tidligere er miljøterapiens mål å bidra til pasientens bedring ved tilrettelegging av miljøet på bakgrunn av dette kan vi ikke se bort i fra at forskning stadig oftere viser til helperens personlige egenskaper som utslagsgivende for pasientens utviklingsmuligheter (Kroken, 1998). Miljøterapeuter jobber tett med andre mennesker og det er ikke gitt at alle passer for en slik stilling (Ekelund, 2007; Skau, 2005). Storø (2008) viser til at miljøterapeuten i stor grad bruker seg selv som arbeidsredskap og at miljøterapeuten som person derfor blir viktig i miljøterapien. Dette fordrer at en må stille visse krav til nettopp miljøterapeuten som person (Storø, 2008). Også Hageman antyder det samme i det hun hevder at dersom hjertelaget for de syke mangler, vil selv ikke den beste utdanningen kunne gjøre en helper skikket på rett vis til å fylle sin plass (Alvsvåg, 2007, s. 236). Fagkunnskaper synes derfor ikke å være en tilstrekkelig betingelse for å arbeide som miljøterapeut, det er også av betydning at miljøterapeuten er personlig egnet for å drive miljøterapi. I det videre vil det bli vist til forskning som tyder på at enkelte sider ved helperen som går utover formell fagkompetanse har betydning for pasientens bedringsprosess.

3.1.1 Relasjonens betydning i miljøterapi

Utøvelsen av miljøterapi finner sted i relasjonen mellom miljøterapeut, pasient og de fysiske strukturer som virksomheten består av. Det er gjennom relasjonen at miljøterapeuten legger til rette for at endringer kan finne sted, og en tenker seg at psykiske lidelser både oppstår og overvinnes i de mellommenneskelige relasjoner (Skårderud et al., 2010). For å være til hjelp er en derfor avhengig av en god relasjon (Røkenes & Hanssen, 2006). Relasjonen mellom en hjelper og en klient kan defineres som: "En dynamisk samhandling som består av holdninger og følelser, og som har som mål å hjelpe klienten til en bedre tilpassning i sitt miljø" (Biestek, 1957, s. 12). Denne definisjonen forutsetter aktivitet fra begge parter, men vil allikevel være asymmetrisk da den ene har som oppgave å legge omgivelsene til rette for at den andre kan utvikle seg.

En rekke funn har gitt støtte for at relasjonen mellom hjelper og den som skal nyttegjøre seg hjelpen er en av de mest betydningsfulle faktorene i terapi (Stolanowski & Rønnestad, 1997; Hubble et al., 1999; Røkenes & Hanssen, 2006; Thorgaard, 2006; Bøe & Thomassen, 2007; Røssberg, 2008; Vaglum, 2008). Blant annet har relasjonen mellom partene vist seg mer betydningsfull enn den terapeutiske metoden (Hubble et al., 1999; Røkenes og Hanssen, 2006; Bøe & Thomassen, 2007). Som følge av dette vil ikke bare utforming av de miljøterapeutiske metoder være viktig, men også relasjonen mellom miljøterapeut og pasient vil være av betydning, noe som innebærer at det ikke er likegyldig hvem som inngår i relasjon til pasienten.

Mennesker som har kommet seg fra psykiske lidelser synes å vektlegge bestemte personer og deres personlige egenskaper fremfor behandlingsmetoder og behandlingstilstander (Topor, 2006). Dette støttes av forskning utført av Asay og Lambert som viser at de virksomme faktorene i psykoterapi fordeler seg ved at klienten selv og utenomterapeutiske faktorer betyr 40 prosent, relasjonen betyr 30 prosent, håp og forventninger 15 prosent og metode og teknikk 15 prosent (Hubble et al., 1999). Til tross for at denne forskningen er gjort i psykoterapi kan den på en viktig måte illustrere relasjonens betydning for å skape en terapeutisk effekt. Som støtte for dette finner vi studien til Tattan og Tarrier som er gjort blant personalet på psykiatriske sykehus og som viser at fravær av en positiv relasjon mellom pasient og personale var relatert til et signifikant dårligere utfall av behandlingen (Røssberg, 2008).

3.1.2 Forhold ved hjelperen som har vist seg betydningsfulle for pasientens bedringsprosess

Forskningsfunn tyder også på at den vanligste grunnen til at pasienten avslutter terapien er fordi vedkommende ikke er tilfreds med relasjonen til behandleren (Ackerman & Hilsenroth, 2001). En god relasjon synes derfor å være helt avgjørende for at pasienten ikke skal avbryte behandlingen, og for at behandlingen skal kunne virke positivt. Forskning viser at enkelte faktorer ved behandleren har betydning for pasientens bedringsprosess, derav miljøterapeutens holdning og personlighet (Kroken, 1998; Thorgaard, 2006). I det videre vil det derfor vises til noen faktorer ved miljøterapeuten som har vist seg vekstfremmende for pasienten.

Miljøterapeutens holdninger

Det er flere faktorer ved miljøterapeuten som kan synes å virke terapeutisk. 55 prosent av den kommunikasjonen vi sender ut foregår gjennom nonverbal kommunikasjon, 38 prosent gjennom stemmen og 7 prosent fra ordene alene (Eid, 1996). Derfor blir ikke bare det miljøterapeuten sier viktig, men også miljøterapeutens holdninger vil være av betydning.

Følgende definisjon kan beskrive holdninger:

Våre holdninger dreier seg om de forestillinger vi har om oss selv og andre. De handler om forventninger vi har til oss selv, til andre og til arbeidet. Dessuten vil holdningene avspeile vårt syn på og forhold til en rekke livsområder som for eksempel barneoppdragelse, ekteskap, kjønnsroller, innvandrere, abort og psykiske lidelser. Holdninger er sammensatte. De omfatter både følelser og kunnskaper og de uttrykkes gjennom vår væremåte. Vi er ikke alltid klar over de holdninger vi faktisk har og det er ikke alltid samsvar mellom de holdningene vi sier at vi har og de som viser seg i praksis. (Aanderaa, 1996, s. 19)

Miljøterapeutens væremåte gjenspeiler altså de holdningene vedkommende bærer med seg og bygger på vedkommendes verdier (Lingås, 1992). Videre er holdningsbegrepet relasjonelt i den forstand at det er noe en har til noe eller noen, og henger sammen med måten en ter seg

på (Asheim, 1997). Dette kan illustreres gjennom følgende utsagn: ”For det er på det ordløse plan, gjennom sin holdning, sykepleieren setter tone på relasjonen og kan gjøre den andres tilværelse truende eller trygg, maktesløs eller horisontutvidende” I tillegg til å ”lære sitt fags teorier, faktakunnskaper og praktiske ferdigheter” må sykepleieren derfor også lære ”å kunne handle med en god tone” (Martinsen & Wærness, 1991, s. 123 etter Asheim, 1997).

Jeg tolker utsagnet dit hen at den holdningen en har får konsekvenser for andre, spesielt i et asymmetrisk forhold som mellom miljøterapeut og pasient da miljøterapeuten vil besitte makt som følge av de definerte rollene. Begrepet makt er i seg selv nøytralt, men kan brukes til å både hjelpe og skade den andre. Makt kan defineres som ”et eller flere menneskers sjanse til å sette igjennom sin egen vilje i det sosial samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand” Weber (1973, s. 53). Makt og kontroll aspekter er særlig relevant i psykiatrien som er en arena hvor behandling kan utføres ved tvang, det være seg til eksempel innleggelsen, skjerming, beltelegging og kroppsvisitasjon. Det er den enkelte miljøterapeuts etiske ansvar å være seg denne makten bevisst, for så å bruke den der det er nødvendig på en hensiktsmessig og skånsom måte for å hjelpe. Videre fremgår det av utsagnet at teoretiske kunnskaper og praktiske ferdigheter i yrkesutøvelsen ikke synes å være nok, en må også tilegne seg den rette holdningen. Dette støtter den tidligere påstanden om at fagkunnskaper alene vil utgjøre enkelte begrensninger i henhold til å gjøre en person egnet for å drive miljøterapi.

Robert B. Sloane et al. (1975) sammenlignet atferds- og innsiktsorientert terapi for å undersøke om tilfredshet med behandlingen kunne tilbakeføres til terapeutenes holdninger. Funnene deres viste at uavhengig av behandlingsmetode syntes det å være slik at resultatet av behandlingen var avhengig av terapeutens personlige kvaliteter. I over 70 prosent av de vellykkede behandlingene var klienten stort sett enige om at trekk ved terapeuten hadde mest å si hvor terapeutens personlighet var rangsjert som første betydningsfulle faktor.

Selv om den ovennevnte studien er utført i atferds- og innsiktsorientert terapi kan den synes relevant i forhold til miljøterapi da elementer fra dem begge kan brukes innenfor den miljøterapeutiske tilnærmingen og har enkelte felles mål for behandlingen. De felles målene er å redusere symptombelastningen, erkjenne at psykiske problemer har interpersonale komponenter og at den terapeutiske relasjonen anses som svært viktig i behandlingen. Atferdsterapi brukes spesielt i forbindelse med angst, fobier og tvangsreaksjoner ved at pasienten eksponeres for det som er angstfremkallende. Mens innsiktsorientert terapi hjelper

pasienten med å finne ut hvem vedkommende er og hvordan han eller hun har blitt slik (Snoek & Engedal, 2008).

Betydningen av en anerkjennende holdning

Vatne (2008) har studert relasjonens betydning i miljøterapi, og fant to ulike holdninger som miljøterapeuter har ovenfor psykiatriske pasienter. Disse baserer seg på en anerkjennende og en korrigerende tilnærming, hvor den anerkjennende tilnærmingen ble funnet hensiktsmessig for å skape en god relasjon til pasientene og som legger grunnlag for pasientens bedring. I det videre vil jeg derfor vise til disse tilnærmingene, med hovedvekt på det anerkjennende perspektivet da det er dette som bidrar til å skape endringer hos pasienten.

Anerkjennelse er en holdning miljøterapeuten kan ha ovenfor pasienten og som rommer flere væremåter. Disse væremåtene henger sammen og er: lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekræftelse. Det kan minnes om at det å lytte er mer enn å høre de ordene som blir sagt, når en lytter forsøker en å få tak i den underliggende meningen i det som sies. Dette forutsetter en åpenhet hvor en må legge egne fordommer tilside slik at fenomenet kan fremtre på sine egne premisser (Schibbey, 2002, s. 251). Forståelse innebærer en indre forståelse hvor miljøterapeuten reflekterer tilbake det som antas å være den underliggende meningen. Ved aksept og toleranse vil ikke miljøterapeuten dømme pasientens opplevelser og følelser, men heller akseptere dem. (Schibbey, 2002). Når pasienten blir møtt med aksept vil vedkommende etter hvert begynne å se seg selv med miljøterapeutens øyne for slik å overta denne holdningen til seg selv, noe som muliggjør endring hos klienten. Den siste komponenten i anerkjennelse er bekræftelse og inngår i de andre nevnte komponentene. En formidler en forståelse av pasientens ønsker uten at en nødvendigvis trenger å være enig med pasienten. Kierkegaard sier at dersom en skal kunne hjelpe den andre må en forstå mer en pasienten selv forstår, men først og fremst det pasienten selv forstår. Dersom en ikke forstår det den andre forstår så hjelper terapeutens ”mer - forståelse” lite (Schibbey, 2002). Dette kan tolkes som nok en støtte for at fagkunnskaper ikke er en tilstrekkelig betingelse for å hjelpe. Miljøterapeutens evne til å anerkjenne pasienten vil etter egen tolkning av Kierkegaard være en viktig betingelse for å kunne være til hjelp.

Gjennom den anerkjennende holdningen blir det mulig å få til en arbeidsallianse som antas å være en forutsetning for terapi. Ved en arbeidsallianse foreligger det et samarbeid og enighet mellom miljøterapeut og pasient om hva og hvordan terapien skal foreløpe. En god

arbeidsallianse har vist seg å være en god prediksjon på behandlingsforløpet (Jonsdottir & Opjordsmoen, 2008). Begrepet arbeidsallianse løfter også frem tanken om at den gode relasjon ikke er kurerende i seg selv da begrepet viser til at både miljøterapeuten og pasienten har arbeidsoppgaver i relasjonen.

Subjekt - subjekt - relasjon

Et hovedelement i den anerkjennende behandlingsrelasjonen synes å være gjensidighet bygd på en subjekt - subjekt relasjon. I en subjekt - subjekt relasjon møter miljøterapeuten pasienten som et menneske som har kunnskap om seg selv, hvor miljøterapeuten opptrer anerkjennende ved å uttrykke undring ovenfor pasientens opplevelser. I relasjonen tar miljøterapeuten ansvar for at det er egne inntrykk som formidles og ikke nødvendigvis slik pasienten er, eller opplever noen. Ved at miljøterapeuten forholder seg undrende til pasientens opplevelse får pasienten selv anledning til å kjenne etter om det er denne opplevelsen han eller hun innehar. Erfaringer har vist at pasienter ofte selv har løsninger, eller finner løsninger på egne problemer ved å drøfte åpent med andre personer som ikke har en bestemt eller riktig oppfatning av hvordan en situasjon bør forstås og løses (Vatne, 2008). Den undrende tilnærmingen kan derfor synes å fremme ”empowerment” hos pasienten. ”Empowerment” viser til den prosessen som styrker og aktiverer menneskets egen evne til behovsdekking, problemløsning og fremskaffelse av de ressurser som er nødvendig for å kunne ta kontroll over eget liv (Stang, 2001).

Å opprette en subjekt - subjekt relasjon kan være utfordrende der pasienten har store omsorgsbehov og er sårbar for maktubalanse, samt for pasienter som har avvissende, fiendtlig eller ukritisk atferd. I psykisk helsearbeid synes hjelpere i følge Vatnes egen studie å tendere til å etablere en subjekt - objekt relasjon, ofte uten at hjelperen selv er klar over dette. Subjekt - objekt relasjonen gir miljøterapeuten en uheldig myndighet basert på det en kaller definisjonsmakt, som vil si at makten til å definere pasientens behov ligger hos miljøterapeuten. Miljøterapeuten vurderer hva pasienten trenger uten å gå inn i dialog med pasienten, slik at pasienten ikke utfordres til å reflektere over egne behov som synes å være vesentlig for å oppnå selvinnsikt. Denne relasjonsformen er mekanisk i den forstand at det her antas at mennesket må kontrolleres utenifra, og disiplineres inn i akseptable normer, hvor mennesket utvikles og dannes gjennom ytre påvirkning i den hensikt å få den andre til å tenke, føle og handle på bestemte måter, her ut i fra det miljøterapeuten mener er riktig atferd.

Denne oppfatningen legger grunnlaget for en korrigerende tilnærming, hvor ulike strategier for grensesetting blir tatt i bruk for å avgrense og begrense pasientens atferd. Grensesetting basert på et slikt fundament blir av pasienter oppfattet som den minst virksomme tilnærmingen i akuttpsykiatrien. Alternative måter å mestre uønsket og skadelig atferd på bør derfor utvikles (Vatne, 2008; etter Lindström, 1997). Årsaken til at psykisk helsearbeidere synes å skape subjekt - objekt relasjoner kan skyldes at de kulturelle forholdene tas for gitt, og således ikke er gjenstand for refleksjon slik at hjelperne ikke har tilstrekkelig bevissthet om de relasjoner de skaper og inngår i (Vatne, 2008).

Da empati anses å være en viktig del av det å være anerkjennende og hvor terapeutens evne til å være empatisk er den faktoren som har vist seg best dokumentert når det gjelder positiv effekt for klienten (Nerdrum, 1996) vil jeg gå mer spesifikt inn på denne anerkjennende faktoren. Empati betyr innlevelse og innfølelse som vil si at en lever seg inn i den andres indre, subjektive opplevelse både innholdsmessig og affektivt. Det kan tenkes at det er lettere å leve seg inn i pasientens fortellinger, fremfor å leve seg inn i pasientens emosjonelle tilstand. Empati forutsetter nærhet, men også avstand og avgrensning da en hele tiden må være seg vitende om at det er pasientens opplevelse en er innfølelse med, og at egne følelser ikke er identiske med den andres. Det at miljøterapeuten har evnen til å kunne forestille seg pasientens opplevelser og forstå dem ved gjenkjennelse, innebærer at empati utgjør en ”inneifra forståelse” og ikke en ”utenifra forklaring” (Røkenes & Hanssen, 2006).

Carl Rogers sa følgende om empati:

Ekte kommunikasjon inntreffer når tendensen til å vurdere unngås, når vi lytter med forståelse...Det vil si å se den tanken og holdningen som uttrykkes, fra den andres ståsted, å føle hvordan det føles for ham, å innta hans forståelsesramme med henblikk på det han snakker om. (Rogers, 1961, s. 331-332)

Etter Rogers vil miljøterapeutens kommunikasjonsstil være av betydning. En empatisk miljøterapeut vil unngå å vurdere og dømme pasienten, men heller gripe opplevelsen slik den oppleves for pasienten selv, og slik dele pasientens forståelse. Empati kan derfor synes å være viktig for å kunne møte pasienten der pasienten er. Å møte pasienten der pasienten er og begynne der, ses på som en forutsetning for å kunne hjelpe (Kierkegaard 1988).

Det er ikke bare Rogers som omtaler empati som viktig. Behandlingsforskning støtter betydningen av empati gjennom flere empirisk baserte og godt kontrollerte studier. Deriblant delte Lafferty et al. (1989) en gruppe pasienter som hadde gått i psykoterapi i to. Den ene gruppen var kjennetegnet ved at den ble vesentlig bedre, den andre vesentlig dårligere etter å ha gått i behandling. Behandleren til gruppen som ble dårligere etter å ha gått i behandling, viste seg å være mindre empatiske i arbeidet med klientene enn de terapeutene til klienten som viste seg å bli bedre. Studier viser også at evnen til å være empatisk kan forbedres gjennom trening (Nerdrum, 1996).

Andre forskningsfunn som tyder på at empati er vesentlig i alle hjelpende relasjoner kommer blant annet fra Shulman (2008). Han viser til undersøkelser som indikerer en sammenheng mellom terapeutens evne til empati, varme og ektehet og klientens personlighetsendring (Truax, 1966), samt at empati har vist seg å ha betydning for behandlings resultater (Rogers, 1969).

Et viktig moment i det anerkjennende perspektivet er at pasienten ikke kan forstås uavhengig av den relasjonen pasienten har til miljøterapeuten. Relasjonen forstås i lyset av hvordan begge parter tenker og handler. Hvis problemer hjelperen opplever i situasjoner med pasienten utelukkende forstås som forårsaket av pasientens avvik som er nødvendig å korrigere, peker dette i retning av at miljøterapeuten har et ensidig og ikke relasjonelt fokus på samhandlingen med pasienten. Dersom miljøterapeuten ikke ser sitt eget bidrag og hvordan dette påvirker pasienten, er det vanskelig å forstå og anerkjenne den andre. Intersubjektiv deling hvor en deler sine subjektive opplevelser er derfor sentralt i en relasjonell modell for terapi som den anerkjennende tilnærmingen faller innenfor, og hvor antakelsen er at mennesket endrer seg i samspill hvor opplevelser deles. Dette forutsetter at en reflekterer over egne opplevelser og den andres mulige opplevelser. Dette kan betegnes som selvrefleksjon (Vatne, 2008). Miljøterapeutens evne til selvrefleksjon vil det som nevnt vises til senere.

Til eksempel foregår grensesetting ensidig fra hjelper til pasient ut fra hjelperens vurdering av egenskaper hos pasienten som gjør grensesetting nødvendig. Dette innebærer det en kaller egenskapsforklaringer. Egenskapsforklaringer skaper en ensidig relasjon til pasienten, som vil si at miljøterapeuten ikke er oppmerksom på at vedkommende selv er en bidragsyter til at pasientens avvikende atferd opptrer eller utvikles. I den ensidige relasjonen jobber miljøterapeuten ut i fra det korrigerende perspektivet (Vatne, 2008).

Dette betyr riktig nok ikke at grensesetting ikke er nødvendig, mange pasienter opplever det som omsorg og respekt når miljøterapeuten setter grenser, hvor grenser også oppleves som trygt for pasienten ved å skape orden i det som kan oppleves som kaotisk (Strand, 1990). Slik jeg forstår det synes det derimot å være måten grensene blir satt på som er av betydning. Videre hevdes det at dersom grensesetting skal fungere terapeutisk må den være utført på basis av legitim autoritet som innebærer dialog, at en begrunner og kan argumentere for grensesettingen, hvor denne er etisk forsvarlig og menneskevennlig. Utøves grensesetting på denne måten kan pasienten gjennom grensene oppnå indre og ytre kontroll ved hjelp av struktur som er viktig for at pasienten skal klare å leve et tilfredsstillende liv i et sosialt fellesskap ved å skape sikkerhet, struktur, læring og beskyttelse mot stigmatisering (Strand, 1990; Vatne, 2008).

Det er her blitt vist til at miljøterapeutens væremåte, holdninger og egenskaper vil prege det miljøterapeutiske arbeidet. De nevnte forholdene ved miljøterapeuten synes å legge føringer for relasjonen mellom pasient og miljøterapeut. Bakkenfor disse faktorene vil en finne miljøterapeutens menneskesyn. I det videre vil det derfor vises til hvordan miljøterapeutens menneskesyn kan påvirke de relasjoner som finner sted. Det vil spesielt bli lagt vekt på konsekvenser av å betrakte pasientene som henholdsvis tilhørende en kategori og som en person.

Miljøterapeutens menneskesyn

Ut fra de holdningene og verdiene en har vil en utvikle et syn på hva det vil si å være menneske (Tjersland, 2010). Menneskesynet regnes å være en integrert del av individet og handler om hvordan en ser på menneskets egenart og verdi. Grovt sett kan vi dele måten å betrakte mennesket inn i, i to forståelsesrammer, hvor disse er forståelsen av mennesket som tilhørende en kategori og forståelsen av mennesket som en person. Når en betrakter mennesket som tilhører av en kategori fokuserer en på de trekk som er felles for kategorien (Norvoll, 2002). I miljøterapi på psykiatriske institusjoner kan en for eksempel se på pasienten som utelukkende sin diagnose hvor en oppfatter at det er noe galt med vedkommende og at det derfor er pasienten som må endre seg. En vil her også underkjenne pasientens positive og funksjonelle sider. Denne betraktningmåten omtales gjerne som en diagnostisk kultur (Vatne, 2008), hvor kategoriene inneholder enkelte karaktertrekk og egenskaper som en mener er typisk for den enkelte kategori og som utgjør personens sosiale

identitet (Norvoll, 2002). En forenkler visse sider ved virkeligheten, noe som fører til at en mister mye informasjon. En slik forenkling i arbeid med pasienter bærer med seg et reduksjonistisk menneskesyn. Konsekvensene av dette blir at en bare ser deler av mennesket, i dette tilfelle bare de delene som faller innenfor pasientens diagnose. Mennesket blir derfor sin diagnose mer enn et mangfoldig menneske med ulike sider, styrke og svakheter fremfor bare sin psykiske lidelse. Det er grunn til å tro at dette kan hindre noe av klientens mulighet for bedring gjennom selvoppfyllende profetier, en forventer at noe skal skje og det skjer som følge av de tilnærmelser en gjør (Passer & Smith, 2011). Når miljøterapeuten betrakter pasienten som tilhørende en kategori vil ikke relasjonen være gjensidig, og tilnærmingen vil ikke basere seg på anerkjennelse av pasienten. Denne betraktningssmåten synes heller å være sammenfallende med en korrigerende tilnærming da det antas at egenskaper ved pasienten må forandres utenifra.

Betrakter en derimot pasienten som en person, betrakter en vedkommende som et selvstendig og likeverdig individ med sin unike livshistorie, sine unike evner, ferdigheter og muligheter (Leenderts, 1997). Denne betraktningssmåten ligger nært opp til det humanistiske menneskesynet hvor menneskets verdi ikke knyttes til funksjon og yteevne, men til det å være et menneske (Eide & Skorstad, 2008). I møte med pasienter bør en være seg dette bevisst da mange vil ha en begrenset funksjonsevne som følge av den psykiske lidelsen.

På den ene siden kan det argumenteres for at en til en viss grad vil ha behov for å betrakte pasienten ut i fra diagnoser og kategorier da dette er nødvendig for raskt å kunne få en felles forståelse av pasientens problematikk og utfordringer. Enkelte psykiatriske institusjoner deler opp institusjonen i poster ut i fra diagnoser hvor til eksempel mennesker med psykoser og mennesker med spiseforstyrrelser er plassert på hver sin post. Dette kan være nyttig i forhold til utforming av miljøet og den miljøterapeutiske tilnærmingen da forskning har vist at ulike problematikk krever ulike tilnærming. Til eksempel synes pasienter med en tendens til voldsbruk å trenge tilstrekkelig med fysisk rom rundt seg, samt unngåelse av provokasjoner, mens maniske pasienter synes å trenge gradert skjerming (Skårderud et al., 2010). Det er først når miljøterapeuten mister den enkelte pasient i diagnosen slik at dets egenart blir fortlapt at det humanistiske menneskesynet blir undertrykt.

Å møte pasienten som person er en personlig utfordring for den enkelte miljøterapeut. Når en arbeider med ulike pasienter over lengre tid vil en sitte inne med ulike opplevelser fra mange ulike pasienter, og dersom tilnærmingen til pasientene utelukkende har vært basert på rutine

ut i fra det en har lært om diagnosene, vil en ikke automatisk bli mer erfaren da erfaring krever at en bearbeider opplevelsene (Leenderts, 1997). Hva en slik bearbeiding inneholder vil jeg komme tilbake til i kapitel 5 om utvikling av personlig kompetanse.

Miljøterapeutens syn på seg selv

Når en her er inne på betraktningmåter kan det nevnes at det ikke bare er miljøterapeutens syn på pasientene som påvirker den hjelpen som gis, også miljøterapeutens syn på seg selv vil være av betydning (Johanson & Yanca, 2010; Rønnestad & Skovholt, 1991). Johanson og Yancas studie (2010) viser til at hjelperens oppfattning av seg selv er av betydning for den hjelpen som gis. De gode hjelperne ser på seg selv som identifiserbare med andre, som skikket, ønsket og verdifulle (Johanson & Yanca, 2010). Combs (1977) støtter dette i sin studie hvor det fremkommer at de gode hjelperne har et positivt syn på seg selv som skaper trygghet og gjør at de våger mer og blir mer kreative i forhold til omgivelsene (Røkenes og Hanssen, 2006). Disse forskningsfunnene viser til at enkelte egenskaper ved miljøterapeuten kan fremme bedring hos pasienten. Det er derfor av betydning at miljøterapeuten er bevisst på seg selv og hvordan vedkommende påvirker andre. I senere kapitler vil jeg derfor vise til betydningen av miljøterapeutens evne til selvrefleksivitet, og hvordan selvrefleksivitet kan bidra til utvikling av personlig kompetanse.

Nå som det er vist til hva som menes med personlig egnethet og enkelte faktorer ved miljøterapeuten som har vist seg utslagsgivende for pasientens bedringsmuligheter, vil jeg i det videre vise til hvilken plass personlig egnethet synes å ha i forhold til miljøterapeutens helhetlige profesjonalitet, dette for å gi et bredere bilde av hva personlig egnethet innebefatter.

4 PROFESJONALITET

Personlig egnethet kan ses på som et element i det som omtales som personlig kompetanse og som utgjør en del av miljøterapeutens samlede profesjonalitet (Skau, 2005; Storø, 2008).

Begrepet profesjonalitet sier noe om hvordan verdier, kunnskaper og ferdigheter miljøterapeuten bør ha med seg for å fylle sin yrkesrolle. Profesjonalitet står ikke i motsetning til det å være personlig, men viser til hvordan yrkesutøveren uttrykker sin egenart i den profesjonelle rollen gjennom en bevisst og reflektert integrering av det fellesfaglige og det personlige (Dåvøy, 2007; Leenderts, 1997).

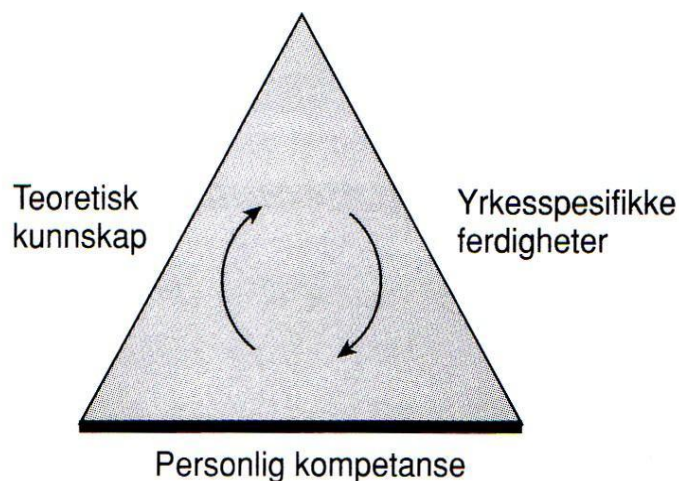
4.1 Kompetansetrekanten – En modell for profesjonalitet

Kompetanse kan være en betegnelse på i hvilken grad en har rett eller myndighet til å utøve et yrke. Til eksempel vil en som har minimum treårig helse- eller sosialfaglig utdanning ha myndighet til å jobbe som miljøterapeut. Men kompetanse kan også bety at en må besitte de nødvendige kvalifikasjoner for å utføre et arbeid, og viser til i hvilken grad en persons kvalifikasjoner sammenfaller med arbeidets oppgaver en gitt stilling rommer (Skau, 2005).

Det er i den siste betydningen kompetanse begrepet vil bli brukt i denne sammenhengen.

Profesjonell kompetanse vil bestå av de kvalifikasjoner som er nødvendige og hensiktsmessige i praktiseringen av et yrke. Den profesjonelle kompetansen kan deles opp på flere ulike måter hvor Skau (2005) har delt profesjonell kompetanse inn i teoretisk kunnskap, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse. Dette kan illustreres gjennom en modell kalt kompetansetrekanten:

Samlet profesjonell kompetanse

Modell 4.1 Samlet profesjonell kompetanse

Modellen over er hentet fra Skau (2005, s. 66) og illustrerer den samlede profesjonelle kompetansen, hvor personlig kompetanse inngår som en betydningsfull, integrert og nødvendig del av den helhetlige kompetansen. Under vil en beskrivelse av modellens tre aspekter bli beskrevet.

Teoretisk kunnskap består av faktakunnskaper og allmenn, forskningsbasert viten.

Kunnskaper om det faget rommer og kunnskaper som er relevante for utøvelsen av faget eller yrket faller inn under denne kunnskapstypen (Skau, 2005). Til eksempel kan det nevnes Gundersons miljøterapeutiske prosesser, hvilken effekt brukermedvirkning vil kunne ha på pasientens bedringsprosess, kjennskap til lov om psykisk helsevern og fordeler og ulemper ved evidensbaserte programmer i psykiatrien. Teoretiske kunnskaper er kunnskaper som regnes som upersonlig og som synes å vektlegges sterkest i eksamenssammenheng. De som er gode i teoretisk kunnskap ses ofte på som "flinke" innenfor et akademisk miljø (Skau, 2005).

Yrkesspesifikke ferdigheter viser til de praktiske ferdigheter, teknikker og metoder som hører til et bestemt yrke (Skau, 2005). En miljøterapeuts evne til å måle opp medisiner, sette en sprøyte eller bandasjere armen til en selvskadende pasient vil være eksempler som faller inn under yrkesspesifikke ferdigheter. Mennesker med høy ferdighetskompetanse omtales gjerne som dyktige praktikere (Skau, 2005).

Personlig kompetanse er den tredje siden i kompetansetrekanten og den siden jeg har valgt å sette fokus på i denne oppgaven. Mens teoretisk kunnskap og ferdighetskompetanse handler om allmenne og yrkesspesifikke kunnskaper og ferdigheter, handler personlig kompetanse om den en er som person, både for en selv og i samspill med andre. Personlig kompetanse synes å være særdeles viktig der sosiale relasjoner og samarbeid mellom mennesker står sentralt. Personlig egnethet blir derfor særlig relevant i arbeidet som miljøterapeut. Som tidligere vist til er det gjennom relasjonene miljøterapeuten legger til rette for at endringer skal kunne finne sted. Miljøterapeuten bruker seg selv som person, avgjør hvem en lar andre få være i møte med en selv og sier noe om hva en har å gi på et mellommenneskelig plan (Skau, 2005). En miljøterapeut kan for eksempel møte en pasient som en ”gal”, eller som et menneske som har naturlige reaksjoner på belastende livssituasjoner, eller traumatiske hendelser, og definerer på den måten hvem pasienten er i møte med seg selv. Sett fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv vil den psykisk lidende speile seg i miljøterapeutens syn på seg selv, og definere seg selv på tilsvarende måte (Levin & Trost, 2005).

Personlig kompetanse er ikke knyttet til et bestemt yrke, men er heller en kombinasjon av menneskelige kvaliteter, egenskaper og ferdigheter som en tilpasser og bruker i profesjonelle sammenhenger. Denne kunnskapen er subjektiv, unik og erfaringsbasert. Den bygger på, er integrert i, og knyttet til den enkeltes egne erfaringer og hvordan vedkommende nyttiggjør seg disse (Skau, 2005). I miljøterapi stilles det derfor krav til miljøterapeutens personlige kompetanse og vedkommendes bruk av denne. Miljøterapi kan derfor synes å være personavhengig i den forstand at kvaliteten på det miljøterapeutiske arbeidet vil variere ettersom ulike miljøterapeuter besitter ulik personlig kompetanse som vil være mer eller mindre egnet for det miljøterapeutiske formålet.

Miljøterapeutens personlige kompetanse forteller ikke bare hvem vedkommende er som person, men vil også i følge Skau (2005) virke inn på hvor langt vedkommende er i stand til å komme med sine teoretiske kunnskaper og praktiske ferdigheter. Således er personlig kompetanse viktig for den helhetlige kvaliteten på miljøterapien. Det kan derfor tenkes at de som har den ønskede personlige kompetansen i sin helhet er dyktigere miljøterapeuter da disse vil kunne nå lenger med sine teoretiske og praktiske ferdigheter. På bakgrunn av dette kan det også synes å være vanskelig å skille personlig kompetanse fra de to andre kompetanseformene da de virker å være gjensidig knyttet til hverandre.

Skau (2005) presentert seks aspekter som synes å danne grunnstrukturen i den personlige kompetansen. Disse er kunnskapsaspektet som inneholder personlig erfaringsbasert viten, til eksempel bearbejdede livserfaringer. Det etiske aspekt som rommer de verdier og holdninger en bærer med seg i møte med den andre, et handlingsaspekt hvor individuelle handlingsdisposisjoner og væremåter inngår. Et ferdighetsaspekt med personlige evner og ferdigheter. Et fysisk aspekt med kroppslige kjennetegn og egenskaper. Og et personlighetsaspekt hvor vi finner relativt stabile personlighetstrekk eller egenskaper (Skau, 2005). Det kan være vanskelig å skille de enkelte aspektene fra hverandre da de inngår i en helhet der noen aspekter vil kunne være påvirket av andre. I miljøterapi kan det likevel tenkes at noen av aspektene er viktigere enn andre slik at de ulike aspektenes relevans vil variere.

Til eksempel kan det tenkes at fysiske egenskaper som styrke og utholdenhet som faller inn under det fysiske aspektet ikke er et like nyttig karaktertrekk hos miljøterapeuten som de verdier og holdninger miljøterapeuten bærer med seg fra det etiske aspektet. Her kan det riktig nok foreligge uenigheter om hva som er viktig. Vatne (2006) hevder det er et opplevd behov å ha en viss mengde mannlig personell i en behandlingspost da disse er bedre fysisk egnet enn kvinner til å ta seg av pasienter med utagerende - og i enkelte tilfeller farlig atferd. Mens Ramm (2010) på den annen side mener at når et psykisk lidende menneske begår en voldelig handling skjer det ofte i affekt og uten en plan, og at dersom følelsene blir tatt hånd om i tide vil ikke den utagerende handlingen forekomme. Synet til Ramm kan forstås som at en personlig egnet miljøterapeut ikke tyr til fysiske handlinger for å ta seg av utagerende pasienter, men heller tar i bruk sin relasjonskompetanse for å forebygge at den uønskede atferden oppstår, eller at følelsene får utløpe på annen måte. Dette kan betraktes som forebygging. På en tredje side hevder Strand (1990) at forebygging ikke alltid bør ses på som et gode. Dette begrunner hun med at forebygging enkelte ganger kan gjøre samværet mellom miljøterapeut og pasient overregulert og over – forutsigbart, og derfor livsfiendtlig og kvelende på vitalitet og kreativitet. Samt at grenseutprøving i enkelte situasjoner både er naturlig og en viktig del av utforskning, samspill og læring (Strand, 1990). Dette viser til at en ikke kan isolere en situasjon eller hendelse fra sin kontekst eller sammenheng, for deretter å vurdere denne uavhengig av settingen da en tilnærming som er gunstig i en situasjon for en pasient, kan være lite gunstig for en annen pasient.

De ulike oppfatningene ovenfor viser at det kan være vanskelig å avgjøre hva slags personlig kompetanse som kreves, altså hva som bør avgjøre om en er personlig egnet for yrket som

miljøterapeut, og at det vil kunne variere som følge av hvem som vurderer dette etter vedkommendes forståelse av hva god miljøterapi er, og av evnen til å finne gode alternative løsningsforslag.

Når spørsmålet om hvem som best kan bedømme hva en personlig egnet miljøterapeut er, kan det på den ene siden tenkes at det er pasientene som vet dette best da det er dem hjelpen er rette mot, det er de som skal inngå i relasjonen med miljøterapeuten og nyttiggjøre seg denne. Det er pasientene som vet best hvilke behov de har og hvordan de liker å bli møtt. På den annen side er det miljøterapeuten som har kjennskap til metoder, vitenskapelige teorier og annen fagkunnskap som har vist seg å være virksomt i arbeid med psykisk lidende. I tillegg vil miljøterapeutene også kunne ha erfaringer fra praksis i form av tilbakemeldinger fra kollegaer og pasienter, samt egne refleksjoner i forhold til hvorvidt noe har vist seg virkningsfullt. Det er grunn til å tro at en også her vil kunne få ulike svar avhengig av hvilken gruppe en spør, men også av hvem en spør.

4.2 Hva slags personlig kompetanse har en hjelpende person?

Johanson og Yanca (2010) beskriver på bakgrunn av ulike studier utført av Combs et al. (1971), Compton og Galaway (1984) og Johnson (1999) en hjelpende person som en som har et positivt syn på individer og deres atferd, er genuint opptatt av den andres trivsel, er åpen, til å stole på, varm, vennlig og ærlig. Den hjelpende personen jobber sammen med og ikke for den som mottar hjelp, og responderer på personen som et subjekt fremfor å ta i bruk standardiserte teknikker. Sist nevnte punkt sammenfaller med kritikken av utviklingen hvor miljøterapi reduseres til metoder og teknikker. Videre er personen moden, har god dømmekraft, er villig til å ta risikoer for å tjene den andre, samt at de er realistiske i forhold til den enkeltes situasjon, hvorvidt forandring er mulig og har et realistisk forhold i henhold til tiden det tar å gjøre endringer (Johanson & Yanca, 2010). Studiens direkte overføringsverdi til miljøterapi er noe ukjent da den ikke er avgrenset i forhold til hvordan hjelp som er ment å gi, hvem som skal nyttiggjøre seg hjelpen, eller hvordan problemer det ytes hjelp i forhold til. Det kan tenkes at de personlige egenskapene som synes hjelpsomme ikke bare vil variere i forhold til om den som mottar hjelp er barn, ungdom eller voksen, men også om hjelpen er rettet mot brukere av sosialtjenesten, rusomsorgen, barneverntjenesten eller psykisk helsevern. På den annen side kan de nevnte egenskapene allikevel gi en indikasjon på hvilke

egenskaper en personlig egnet miljøterapeut kan inneha da funnene er hentet fra beslektede fagområder.

Tilsvarende kan også Kreugers (1986) studie om hva som kjennetegner dyktige miljøarbeidere fungere som en pekepinne på relevante personlig egenskaper. Det som syntes å gjøre miljøarbeiderne i hans studie dyktige, er deres gode evne til å være empatiske, deres vilje til å diskutere egne verdier og holdninger, til å inngå kompromisser og allikevel bruke autoritet der det er nødvendig. Videre gir og aksepterer de kritikk, har full kontroll over sine egne følelser, bruker humor uten å være sarkastiske, er tålmodige og verdsetter små fremskritt. De er nysgjerrige og lærer den enkelte å kjenne, de dekker sine egne behov utenfor arbeidet, har god evne til å observere, analysere og planlegge, har tro på det de gjør og kan lytte til både det sagte og usagte (Kreuger, 1986). Det bør nevnes at Kreugers studie er gjort blant miljøarbeidere og ikke miljøterapeuter (definisjon på miljøarbeider er gitt i kapitel 2.4), som jobber med barn og ikke voksne, og at problemområdene ikke er avgrenset til psykiatriske lidelser, og at dette derfor vil gå ut over generaliserbarheten til denne oppgaven da det ikke vil foreligge en direkte overføringsverdi. Dette vil for eksempel gjelde det å ha en genuin interesse for barn og unge, og å like å leke da lek er viktig for barns utvikling (Frønes, 1994). I arbeid med voksne trenger ikke dette å ha noen betydning for arbeidets karakter.

Kreuger viser i sin studie til enkelte *egenskaper* ved miljøarbeideren som er ønskelige. Til dette sier Storø (2008) at ”slik kan det ikke være” (Storø, 2008, s. 106). Med dette mener han at miljøarbeideren ikke først og fremst skal tilegne seg noen egenskaper, men heller arbeide med sine egne holdninger og ferdigheter på en slik måte at vedkommende utvikler seg i den retning idealene peker. Han ser på det som problematisk at idealene ses på som egenskaper, da egenskaper kan oppfattes som noe en enten har eller ikke har. Han sier at det er mer fruktbart å tenke på personlig egnethet som en prosess, og utvider listen til å omfatte ”vilje og evne til å arbeide med sin egen utvikling både personlig og faglig” (Storø, 2008, s. 106). Videre mener han at det ikke er nok med en god holdning, det miljøterapeuten gjør vil også være av betydning (Storø, 2008). Slik jeg forstår det må miljøterapeutens holdninger ikke bare ligge i vedkommende som passive elementer forut for handling, men også føre til handling. Dersom dette ikke er tilfelle kan en kanskje snakke om en form for dobbelt moral. En gir uttrykk for noe, men unnlater å følge opp slik at det ikke er samsvar mellom gitte holdninger og det holdningene skulle tilsi å føre til.

Ved å se på miljøterapeutens profesjonalitet gjennom kompetansetrekanten er det blitt vist til at det ikke er noen motsetning mellom det å være faglig og det å være personlig. Tvert i mot vises det at det å være faglig er personavhengig. I miljøterapi kan dette synes å være spesielt betydningsfullt da kvaliteten på miljøterapien i stor grad er avhengig av personen, dens holdninger, væremåte og egenskaper. Dette tyder på at miljøterapeuten i stor grad bruker seg selv i arbeidet, og det er derfor ikke uten grunn at personen selv betegnes som det viktigste arbeidsredskapet i yrkesutøvelsen (Ekelund, 2007; Kvaran, 1996, 2009; Storø, 2009).

I det videre vil det derfor vises til ulike måter å forstå uttrykket ”å bruke seg selv som arbeidsredskap” på, med påfølgende refleksjoner rundt mulige konsekvenser av å se på miljøterapeuten som det viktigste arbeidsredskapet i miljøterapeutisk arbeid.

4.3 Å bruke seg selv som arbeidsredskap

I forbindelse med miljøterapeutisk arbeid kan en ofte høre at det viktigste arbeidsredskapet en har med seg i møte med den andre er en selv og uttrykk som ”å bruke seg selv som arbeidsredskap” (Ekelund, 2007; Kvaran, 1996; Stolanowski & Rønnestad, 1997; Storø, 2008). Slike uttrykk viser til betydningen av miljøterapeuten som person og vedkommendes bruk av personlige ressurser. Utrykket viser til at miljøterapeuten i møte med pasienter først og fremst har sine egne holdninger, væremåte og egenskaper å stille opp med. Hvor en hjelpende person beskrives som en som bruker sin egen person, heller enn bestemte teknikker for å påvirke, og ses på som den viktigste faktoren i hjelpearbeidet. Det betyr ikke at metoder og teknikker ikke er viktige verktøy i arbeidet, men at det er gjennom personen via relasjonen, miljøterapeuten kan formidle sine kunnskaper (Biestek, 1957; Johanson & Yanca, 2010). Nyttan av teknikkene blir på denne måten personavhengig, og viser til at fagkunnskaper og personlig kompetanse vil ha en gjensidig påvirkning på hverandre.

Synet på miljøterapeuten som viktigste arbeidsredskap har også møtt noe kritikk. Kritikken bygger på tanken om at en slik definering av en selv som det viktigste arbeidsredskap kan føre til at praktiseringen av miljøterapien blir personavhengig og preget av subjektivism og praktisisme som ikke blir begrunnet eller dokumentert. En beveger seg bort fra evidensbaserte metoder og dokumenterte teorier som har vist seg virksomme til fordel for å drive miljøterapi på eget erfaringsbasert grunnlag etter det den enkelt mener er god miljøterapi (Kvaran, 1996). Dersom dette blir tilfelle kan en stille spørsmålstegn ved hvorvidt dette er etisk forsvarlig. Et

motsvar til denne kritikken kan hentes fra Nerdrum (Kvaran, 1996, s. 108) som har en noe annen forståelse av uttrykket. Han forstår det slik at miljøterapeuten formidler sin kunnskap gjennom seg selv som person ved at denne kunnskapen er integrert i vedkommende slik at det er umulig for pasienten å oppleve teoriene, pasienten vil oppleve personen. Arbeidet vil derfor ikke bli drevet på subjektivt grunnlag på bekostning av det faglige grunnlaget, men miljøterapeuten vil heller integrere fagkunnskapen i sin person. Kvaran (1996) mener dette vil si å fremstå som profesjonell.

Med Nerdrums syn i betraktning står ikke det å være profesjonell i et motsetningsforhold til det å være personlig. Miljøterapeuten selv er utgangspunktet hvor det faglige veves inn i vedkommende slik at pasienten ikke vil kunne observere den faglige kunnskapen direkte, men bare indirekte gjennom miljøterapeuten. Dette sammenfaller som vi har sett med Skaus (2005) modell for profesjonalitet. Det kan være lett å blande sammen begrepene personlig og privat da en bør holde begrepsinnholdet i disse termene atskilt vil jeg kort vise til forskjellen mellom disse begrepene i det neste.

4.3.1 Å være personlig vs privat

Når jeg i denne oppgaven skriver om personlig egnethet og personlig kompetanse kan det være både nyttig og nødvendig å vise til forskjellen mellom det å være personlig og det å være privat.

Å være personlig i profesjonaliteten kan sies å være at den enkelte finner sin personlige måte å fylle yrkesrollen på ved å være seg selv og ved å gi yrkesutøvelsen et særpreg som følge av den en er. Dette kalles gjerne for personlig profesjonalitet og skiller seg fra det å være privat ved at en oppfyller den profesjonelle rollen og ikke opptrer som privatperson. Med privat vises det her til de sider ved miljøterapeuten som ikke angår klienten. Privat sier noe om hvor ting hører hjemme og markerer en grense, hvor det som er privat ikke hører hjemme i pasientforholdet (Leenderts, 1997). Faren ved å bli for privat er at en kan skape uklare roller og urealistiske forventninger til pasienten (Røkenes og Hanssen, 2006).

Det personlige kan vise seg ved at miljøterapeuter som til tross for å ha fulgt den samme læreplanen og lest det samme pensumet ikke vil praktisere på identisk vis. De vil løse sine yrkesoppgaver på ulike måter, og det er her det personlige kommer inn, for selv om miljøterapeutene har lært det samme vil de i kraft av sin personlighet utføre arbeidet på ulike

måter. Noen vil gjøre det svært godt, mens andre, tiltross for at de har bestått studiet på beste måte, ikke nødvendigvis vil være den som er mest personlig egnet for yrkesutøvelsen. Dette kan forstås på bakgrunn av det skille Adizes (1991) gjør mellom å være og å vite. I de neste avsnittene vil dette bli utdypet.

4.4 Å være og å vite

Ichak Adizes (1991) skiller mellom det å være og det å vite som refererer til to ulike kompetanser hos profesjonsutøvere. Han sier at det mennesket vet vil i mange tilfeller bli foreldet i løpet av livet, mens den de er, i større grad vil kunne vare ved. Han hevder at det er mye lettere å ansette en som er, for så å lære vedkommende opp til å vite, enn å ansette en som vet, for så å lære vedkommende opp til å være. Dette begrunnes med at den en er som person trenger en lang tid på å utvikle. Også Harung (1993) hevder at den en er som person bør være viktigere enn den kunnskapen en har, og argumenterer for nødvendigheten av å integrere utvikling av personlige egenskaper med den tradisjonelle utdanningen. Dette støttes også av Stjernø (1995) som sier at det er vanskelig å lære opp noen til å ha de ønskede, personlige egenskapene.

Selv om det hevdes å ta noe lengre tid å endre den en er, fremfor å endre det en vet (Adizes, 1991; Skau, 2005) er det mulig å endre noe ved den en er som person gjennom endring av verdier, holdninger, tenke- og væremåte. Dette kan skje gjennom personlig utvikling ved å lære mer om seg selv, andre og interaksjonen mellom en selv og andre, for så å lære å samspille med andre på en mer meningsfull måte. I stede for å stagnere kommer en seg videre gjennom personlig utvikling, som Skau (2003, 2005) mener er en profesjonell utfordring. Hvordan personlig kompetanse kan utvikles vil jeg vise til i det videre.

5 UTVIKLING AV PERSONLIG KOMPETANSE

Ofta blir et menneskes væremåte, holdninger og egenskaper sett på som relativt stabile karakterer som er styrende for atferd. Skau (2005) hevder at vi alle har mulighet til å forandre den vi er ved å utvikle oss. Våre verdier, tenkemåter og reaksjonsmønstre sier hun den enkelte har tilegnet seg gjennom livet, det er noe den enkelte har lært, og derfor noe som åpner opp for at en kan lære noe annet. Selv om det kan synes vanskeligere å endre på den en er fremfor det en kan, synes personlig kompetanse å være noe den enkelte kan erverve og utvikle. Dette krever først og fremst at en er seg bevisst at dette er mulig. Deretter krever det vilje til forandring og at en legger til rette for utvikling av denne formen for kompetanse (Skau, 2005). Utvikling av personlig kompetanse hevdes å ha vært nedprioritert som følge av profesjonaliseringen av omsorgsyrkene (Leenderts, 1997), og som følge av et økt fokus på akademisering som da går på bekostning av utvikling av studenters personlige egenskaper (Askland, 2006). Skal vi få miljøterapeuter som er personlig egnet må en derfor ta tilbake utviklingen av studenters personlige egenskaper, da det å utvikle seg som profesjonell omsorgsarbeider er å være i en prosess hvor det personlige og det fellesfaglige knyttes sammen til en helhet.

5.1 Hvordan foregår utvikling av personlig kompetanse?

Ved utvikling av personlig kompetanse skjer det en kvalitetsforskyvning i miljøterapeutens tenkemåte, selvforståelse, handlingskompetanse og væremåte. En vokser som menneske gjennom å bli noe annet enn det en var. Personlig utvikling skjer i spennet mellom den en er og den en har mulighet til å bli. Personlig kompetanse oppstår og fremmes gjennom selvutvikling definert som en prosess som går over tid ved å integrere bestemte allmennmenneskelige egenskaper og ferdigheter i sin samlede kompetanse, for så å gjøre dem til utgangspunkt for målrettet arbeid, analyse og kvalitetsvurdering. Dette forutsetter at en er seg bevisst hva en selv gjør og observerer egne og andres reaksjoner på det en gjør (Skau, 2005). En slik bevissthet omkring egen atferd og andres reaksjoner på en selv omtales som selvrefleksjon.

Gjennom følgende tenkt situasjon beskriver jeg hvordan selvrefleksjon vil kunne foregå i praksis:

Anne som er pasient og sliter med depresjon og selvskading har fått tak i en gjenstand som hun kutter seg med i det miljøterapeut Eva kommer henne til unnsetning. Eva ser at Anne kutter seg og påpeker at det ikke er lov å kutte seg på avdelingen. Anne svarer med taushet og gjemmer gjenstanden i hånden. Eva ser ned på hånden til Anne og sier at Anne må gi gjenstanden til henne. Anne ser ned i gulvet og klemmer hånden hardt samme, hun svarer ikke denne gangen heller og kommunikasjonen mellom Anne og Eva synes å ha låst seg. Eva går bort og tar gjenstanden ut av hånden på Anne, og skriver i dagens rapport at Anne var lite samarbeidsvillig. På vei hjem kom Anne på hendelsen og begynte å undre seg over hva som førte til at Anne lukket seg og hvorfor kommunikasjonen dem i mellom ble lite effektiv. Dette fører til at hun stiller seg en rekke spørsmål som: hva var det jeg sa til Anne, og hvorfor sa jeg det? Hvordan påvirket det jeg sa Anne? Og hvordan virket det tilbake på meg selv i form av Annes reaksjoner? Hvilken virkning har mine handlinger på mitt eget selvbilde, min selvaktelse og handlekraft? Og hvilke alternativer finnes? (Spørsmålene er hentet fra Skau, 2005). Etter å ha stilt seg disse spørsmålene skjønnte Eva at hun var bekymret for Anne, hun var redd for hvor dypt Anne ville kuttet seg og handlet derfor i affekt for fortrest mulig å skåne Anne ved å ta fra henne gjenstanden. Det at Eva hadde referert til regler på avdelingen hadde ført til at Anne ikke følte seg sett og møtt i situasjonen slik at kommunikasjonen ble lite terapeutisk. Eva tenkte på hvilke andre alternativer som fantes. Kanskje kunne hun ha møtt Anne på det emosjonelle planet ved å si at hun synes det ser ut som Anne har det litt vanskelig, ved å spørre om hun ønsker å snakke om det, eller om hun vil at Eva skal sitte med henne litt. Kanskje hadde Anne følt seg sett og selv lagt i fra seg gjenstanden. Eller kanskje var det helt andre måter som ville vært mer riktig å møte Anne på i situasjonen.

Eksempelet er ment å vise hvordan erfaringer med påfølgende refleksjon over disse kan fremme personlig kompetanse. Til tross for at eksempelet over viser til utvikling av personlig kompetanse kan det nevnes at denne måten å drive utvikling på også er aktuelt for å fremme faglig kompetanse (Rønnestad & Skovholt, 1991), men da det ikke er et tema i problemstillingen vil jeg ikke gå videre inn på dette. Isteden vil det under bli gjort en grundigere redegjørelse for hvorfor erfaring og refleksjon er viktig i utviklingen av personlig kompetanse.

5.2 Utvikling av personlig kompetanse ved refleksjon

Som det fremkommer av teksten ovenfor stiller utvikling av personlig kompetanse krav til refleksjon. Refleksjon kommer av det franske ordet "flechir" som betyr å bøye tilbake til seg selv. I overført betydning viser dette til en overveielse eller ettertanke som kan føre til utvikling av ny kunnskap ved å lære av en situasjon. Å reflektere er en bevisst handling som gjøres for å skape mening eller for å forandre forståelse av det som skjer når noe overrasker, er uvant eller oppleves som problematisk (Askeland, 2006) slik som i eksempelet med Anne og Eva.

Refleksjon bygger på teoretiske antakelser og praktiske erfaringer (Schön, 2001), og krever at en trer ut av sine egne tanker og handlinger for å se dem utenifra. Schibbye (2002) kaller en slik refleksjonsprosess for selvrefleksivitet som kan defineres som: "Å kunne forholde seg til seg selv, å kunne være sitt eget objekt, å kunne observere seg selv, stille seg utenfor seg selv, det vil si avgrense, og betrakte seg selv" (Schibbye, 2002, s. 77). Schibbye uttrykker videre at det handler om å tenke om sine egne tanker, være klar over egne følelser og forestillinger slik at en har tilgang til prosesser i en selv hvor en reflekterer over bakgrunnen for ens egne handlinger. Ved selvrefleksjon blir det mulig å se hvilken påvirkningskraft en har på omgivelsene ved å betrakte, analysere og sette ord på egne opplevelser, for slik å vite at de tilhører en selv og ikke andre. Når en får egne følelsesuttrykk og mentale tilstander reflektert tilbake til en selv muliggjøres utviklingen av et metasyn på en selv, den ytre verden og relasjonene til den andre. En får her mulighet til å se hvordan en oppfattes av andre, noe som synes å være spesielt viktig i en terapeutisk relasjon. En selvrefleksiv miljøterapeut vil kunne oppleve pasientens indre verden av intensjoner, behov og følelser, og vil derfor lettere kunne ta pasientens perspektiv, for slik å kjenne hva pasienten opplever og hvordan denne ser på seg selv og samspillet. Selvrefleksive miljøterapeuter kan på bakgrunn av dette forutsi pasientens væremåter og handlinger, noe som skaper trygghet i relasjonen (Vatne, 2008). Noen ganger kan selvrefleksjon oppleves som ubehagelig da den reflekterende blir konfrontert med sider av seg selv som en ikke ønsker å vedkjenne (Schibbye, 2002). Det er altså først når det uerkjente blir bevisst og erkjent at utvikling finner sted. Refleksjonens viktigste funksjon er å skape mening og skiller seg fra tenkning ved at det ikke er en medfødt egenskap, men noe som må læres (Askeland, 2006).

Å inngå i samtale med andre kan fremme refleksivitet da partene må tilpasse seg hverandres mentale tilstander som vil si å få kjennskap til den andres indre liv (Schibbye, 2009). Slik kan det anerkjennende perspektivet i miljøterapi kunne bidra til å øke miljøterapeutens selvrefleksivitet da denne tilnærmingen forutsetter dialog med pasienten.

Også innenfor systemisk tenkning vektlegger en betydningen av å reflektere sammen med andre som en måte å oppnå mer hensiktsmessige mønstre eller konstruksjoner på (Andersen, 1997). Dette vil kunne ha betydning i forhold til å metakommunisere med pasienter, delta i veiledning, iverksette kollega veiledning, reflekterende prosesser, selvutvikling gjennom coaching og det å ta seg tid til å reflektere over de hverdagslige hendelsene som skjer i institusjonen. Askland (2006) mener refleksjonens viktigste funksjon er å skape mening i forholdet mellom individet og sammenhengen individet befinner seg i. På bakgrunn av dette kan det tenkes at spesielt det å reflektere sammen med pasientene vil ha en betydningsfull effekt da det er pasientene som skal oppleve hjelpen som helsefremmende.

Selvrefleksivitet muliggjør også evnen til selvavgrensning som vil være spesielt viktig i samspill med pasienter da en som miljøterapeut lett kan bli påvirket av de vanskelige følelsene som pasienten uttrykker hvor disse følelsene kan blandes med egne. Ved selvrefleksjon vil dette kunne forhindres gjennom selvavgrensning. Selvavgrensning omtales som evnen til å skille mellom seg selv og andre ved å sortere og skille mellom egne og andres opplevelser, synspunkter, oppfatninger, tanker, følelser, meninger og vurderinger. Dette muliggjør utviklingen av tydelige grenser. Det er derfor av betydning at miljøterapeuten reflekterer over hvilke følelser som tilhører en selv og hvilke som tilhører pasienten. Når miljøterapeuten har fått skilt ut hva som er ens eget og hva som er pasientens, kan en få et klart forhold til det som skjer og fremstå som en tydelig person ovenfor seg selv og andre. Å være tydelig synes å være spesielt viktig der pasienten er utydelig for seg selv da tydelige miljøterapeuter hjelper pasienten til å skape egne grenser (Vatne, 2008).

5.2.1 Refleksjon før, under og etter handling

Refleksjon kan gjøres i forkant av en handling, den kan også gjøres mens en handler, eller etter en handling har funnet sted. Refleksjon i forkant av handling blir av Mathiesen (1999) foretrukket da det gir mulighet til å handle etisk riktig (Storø, 2008, s. 100). Donald Schön på sin side skiller mellom det han kaller refleksjon i handling og refleksjon over handling. Refleksjon i handling skjer mens handlingen pågår og gir derfor rom for å treffe gode

avgjørelser underveis i handlingen. Refleksjon over handling muliggjør derimot at en kun kan handle på best mulig måte først neste gang en lignende situasjon oppstår. Schön foretrekker derfor refleksjon over handling (Schön, 2001). Alvsvåg derimot, sier at refleksjon etter handling er en forutsetning for utvikling da en kan stille spørsmål ved egne og andres vurderinger og handlinger for å vurdere om en kan gjøre noe annerledes i en ny situasjon. Refleksjon etter handling muliggjør læring av både egne og andres erfaringer (Alvsvåg, 2007).

Selv om det å reflektere forut for en handling og i handlingen hevdes å være mest etisk forsvarlig, er det grunn til å tro at det i miljøterapi med psykisk lidende vil oppstå situasjoner som ikke lar seg forutse, og derfor heller ikke lar seg reflektere over i forkant av situasjonen (Schön, 2001). I enkelte yrker som håndterer komplekse og uforutsigbare situasjoner, som miljøterapi, kan det være vanskelig å forutsi utfallet (Schön, 2001). Dette gjør det derfor vanskelig å utarbeide fullstendige regler for hva som skal og bør gjøres i enhver situasjon. Situasjonene miljøterapeuten møter kan være omfattende, usikre og nye, slik at framgangsmåtene hele tiden må endres og tilpasses situasjonen. Dette tilsier at både refleksjon i og over handling er nødvendig for å utvikle ny kunnskap og kompetanse. Det kan dreie seg om helt nye, ukjente og uforutsette situasjoner som ikke gir forutsetninger for refleksjon forut for, og kanskje heller ikke i handling. Dette kan være snakk om akutte hendelser som krever spontane reaksjoner for å avverge nødssituasjoner. Eller det kan være uforutsigbare tilfeller som ikke gir tid til refleksjon under hendelsen slik at en blir nødt til å reflektere etter at hendelsen har funnet sted. Molander hevder at refleksjon handler om å sette den aktuelle situasjonen i perspektiver, og ha en vis distanse til den, noe som kan være vanskelig når en står midt oppi situasjonen. Når en står i situasjonen kan det tenkes at refleksjon til og med forstyrrer handlingsflyten da en kan være oppslukt av situasjonen, eller står ovenfor handlingspress (Alvsvåg, 2007, s. 214, etter Molander).

Eva i det tidligere eksempelet, gjorde en refleksjon over handling i det hun reflekterte etter at hendelsen hadde funnet sted. Eva tenkte tilbake på det som hadde skjedd, og kan på denne måten handle annerledes dersom lignende situasjoner skulle oppstå. Hadde Eva derimot reflektert mens hun handlet i møte med Anne, ville hun ha foretatt en refleksjon i handling. Hun ville ha kunnet utforske handlingen i det hun utførte den og lært av handlingssituasjonen mens den pågikk, for slik å bruke kunnskapen under den pågående situasjonen. Ved refleksjon i handling blir miljøterapeuten en forsker i en praksissammenheng. Vedkommende

er ikke avhengig av etablerte teorier og teknikker, men konstruerer heller nye teorier tilpasset det unike tilfellet (Alvsvåg, 2007).

5.3 Faktorer som fremmer utvikling av profesjonalitet

Det er ikke bare Schön som vektlegger betydningen av refleksjon som grunnlag for profesjonell utvikling, også Rønnestad og Skovholt (1991) vektlegger betydningen av dette. I tillegg har de sett på andre forhold som fremmer og hemmer profesjonell utvikling. Deres forskning har resultert i en modell for utvikling og stagnasjon blant terapeuter og rådgivere. I deres studie deltok hundre psykoterapeuter og rådgivere hvor de benyttet seg av metodetriangulering bestående av et halvstrukturert intervjuer, en kvalitativ metodikk bestående av intervjuing, beskrivelser, skriftlig feedback, nye intervjuer, nye beskrivelser og vurderinger, samt litteratur (Rønnestad & Skovholt, 1991). Metode triangulering vil si å benytte seg av data fra flere ulike kilder og er med på å styrke studiens validitet (Kleven, 2002).

Gjennom deres studie har de blant annet studert psykoterapeuters og rådgiveres utvikling fra begynnelsen av utdanningen og til de går av med pensjon, hvor de har sett på hva som fører til utvikling og stagnasjon hos den enkelte, og på bakgrunn av dette utviklet perspektiver på veiledning. Deres forskning vil være relevant i denne sammenhengen da personlig kompetanse er en del av den samlede, profesjonelle kompetansen hvor profesjonell utvikling innebærer et samspill mellom faglige og personlige forhold (Røkenes & Hanssen, 2006). Til tross for at deres forskning er utført blant terapeuter og rådgivere så jeg etter hvert som mitt eget datamateriale ble til, at store deler av deres teori passer med de funnene jeg selv har gjort. Spesielt teorier knyttet til prosessmodellen som tar for seg faktorer som fører til utvikling og stagnasjon hos den enkelte (Rønnestad & Skovholt, 1991) vil være relevant, men da kun med blick på det som fremmer og ikke hemmer utvikling da bare dette er gjenstand for fokus i denne oppgaven.

Rønnestad og Skovholts (1991) studie viser at utvikling forutsetter kontinuerlig profesjonell refleksjon som består av en prosess kjennetegnet av fortløpende bearbeiding av profesjonelle og personlige erfaringer. Denne prosessen kan best gjøres ved samhandling med andre i et åpent, støttende og stimulerende miljø. Deres utarbeidede modell vektlegger også

betydningen av å være seg bevisst kompleksitet og kontinuerlig profesjonell refleksjon som grunnleggende for utvikling (Rønnestad & Skovholt, 1991). Samt at direkte pasienterfaring, veiledning og egenerapi utgjør de viktigste bidragene til profesjonell vekst. Veiledning og egenerapi viste seg å være viktige kilder for motiverende støtte og profesjonell utvikling, samtidig som tiltakene medvirker til kontinuerlig profesjonell refleksjon som har avgjørende betydning for terapeutens profesjonelle utvikling (Rønnestad & Skovholt, 1991).

5.4 Livserfaringers betydning for utvikling av personlig kompetanse

Akkurat som en kan lære ved å reflektere i forbindelse med yrkeserfaringer kan en også lære gjennom livserfaringer (Røkenes & Hanssen, 2006; Alvsvåg, 2007). Læring gjennom personlige erfaringer kan bidra til endret yrkespraksis. Dette er gjerne erfaringer som har gjort dype inntrykk og får betydning for senere handlinger og følelser ved at en tenker annerledes om det en opplever (Alvsvåg, 2007).

Dersom en har arbeidet med egen livshistorie, reflektert over og gått inn i dialog med andre om opplevelser fra eget liv, kan dette bidra til å åpne opp for økt bevissthet og kontakt med ressurser i en selv. Dersom miljøterapeuten for eksempel har felles livserfaringer med pasienten vil dette kunne gi miljøterapeuten en økt forståelse for pasientens situasjon som videre kan føre til sterkere innlevelse og empati, samt flere handlingsalternativer som kan bidra til å gjøre en mer personlig egnet. Men akkurat som livserfaringer kan være en hjelp i arbeidet, kan de også være til hinder. Eksempler på dette kan være når en i eget liv ikke blir møtt på en tilfredsstillende måte slik at en senere søker å dekke disse behovene hos pasienten, noe som kan utgjøre en belastning på relasjonen mellom miljøterapeut og pasient. Tidligere livshendelser kan også føre til at en er spesielt sårbar i forhold til visse situasjoner. Til eksempel hvis en har blitt avvist av en som står en nær og derfor bevisst eller ubevisst avviser pasienten om en opplever nærhet i relasjonen miljøterapeut og pasient imellom. Dette kan kalles en negativ erfaring, som virker blokkerende eller forstyrende på muligheten til å få en ny erfaring. En slik negativ erfaring kan føre til at miljøterapeuten bli lite nærværende og lyttende i relasjonen med pasienten slik at muligheten for å gjøre nye berikende personlige erfaringer reduseres (Dewey, 2008). Livserfaringer kan også være til hinder i arbeidet med pasienter dersom miljøterapeuten har "blinde flekker" som følge av fortrenning eller benekting, overidentifiserer seg med pasienten, eller er for nysgjerrig i den hensikt å gi

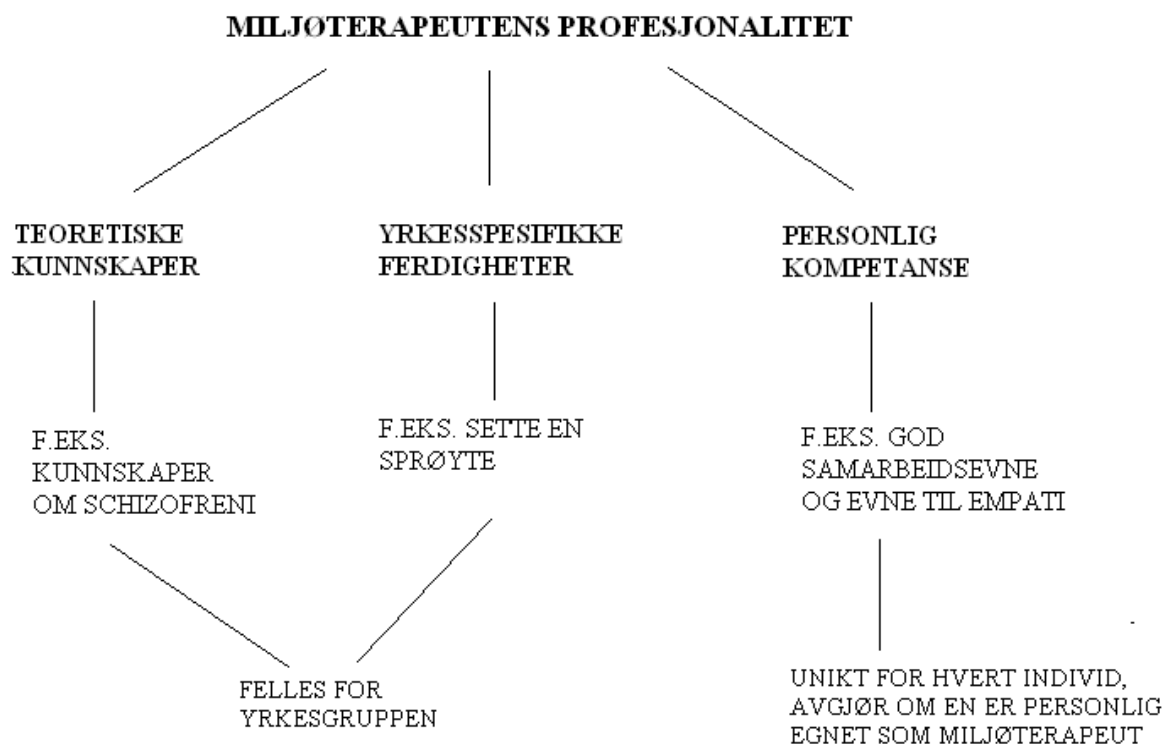
spenning til eget liv hvor pasienten opplever det som påtrengende slik at relasjonen blir skadelidende og hjelpen mangelfull (Røkenes og Hanssen, 2006). Er en usikker på om en bør stille et tenkt spørsmål kan en spørre seg selv om spørsmålet er nødvendig for å oppfylle hjelperfunksjonen og på hvilken måte det eventuelt er det.

6 OPPSUMMERING OG SENTRALE BEGREPERS FORHOLD TIL HVERANDRE

Her vil det følge en kort oppsummering av de forutgående teoretiske kapitlene. Dette vil hovedsakelig gjøres ved å vise til sentrale begrepers forhold til hverandre.

Det er tidligere blitt vist til personlig egnethet som miljøterapeutens personlige væremåte, grunnholdninger og personlige egenskaper som viser seg å ha betydning for pasientens bedringsprosess. De forhold hos hjelpere som har vist seg særlig betydningsfulle er en anerkjennende holdning, evne til å skape subjekt - subjekt relasjoner, evne til empati, et menneskesyn som ser hele mennesket fremfor bare pasientens diagnostiske trekk, og hvor hjelperen har et positivt syn på seg selv. Disse holdningene, væremåtene og egenskapene er noe miljøterapeuter kan ha mer eller mindre av, og utgjør vedkommendes personlige kompetanse. Personlig kompetanse hevdes å være en integrert del av miljøterapeutens samlede profesjonalitet, men skiller seg fra teoretiske kunnskaper og yrkesspesifikke ferdigheter som er felles for yrkesgruppen, ved at den personlige kompetansen er unik hos hver enkelt miljøterapeut. Det er således den enkeltes personlige kompetanse som avgjør om vedkommende er personlig egnet for yrket som miljøterapeut.

For å illustrere forholdet mellom sentrale begreper kan vi tenke oss profesjonalitet som et overordnet begrep. Under dette begrepet finner vi en blanding av teoretiske kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse som til sammen utgjør miljøterapeutens profesjonalitet. Under de teoretiske kunnskapene kan vi til eksempel finne kunnskaper om de ulike diagnosene, yrkesspesifikke ferdigheter vil til eksempel bestå av det å kunne sette en sprøyte, mens personlig kompetanse kan være en miljøterapeuts evne til å være empatisk og samarbeide godt. Dette kan illustreres gjennom følgende modell:

Modell 6.1 Profesjonalitetsbegrepets innhold

Utvikling av personlig kompetanse hevdes å ta form gjennom refleksjon over erfaringer. Enkelte har en oppfatning om erfaringer som noe som hender en i den forstand at erfaringene aktivt kommer til dem mens de selv er passive, men erfaringer synes tvert i mot å være en prosess som krever bevisst refleksjon over det som skjer utenfor en selv, i det intersubjektive rommet og inni en selv. Mennesket får ikke erfaringer, det gjør erfaringer. Disse erfaringene som har bidratt til utvikling av personlig kompetanse synes å skje gjennom direkte pasienterfaringer, bevissthet om kompleksitet, veiledning og egenerapi. Ved at miljøterapeutens personlige kompetanse utvikles, heves vedkommendes helhetlige profesjonalitet, slik at pasienten får et bedre behandlingstilbud.

Da det ikke er angitt spesifikt i faglitteraturen hva som ligger i det å være personlig egnet som miljøterapeut, vil dette bli studert gjennom en kvalitativ studie sammen med det som har bidratt til utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter med disse som informanter. Hensikten er å få en dypere forståelse av hva miljøterapeutene i studien forstår med det å være personlig egnet for sitt yrke, og hva som har bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse. Hvordan jeg har gått frem for å undersøke dette vil jeg vise til i neste kapittel ved å vise til den metodologiske tilnærmingen jeg har fulgt i studien og hvordan

undersøkelsen er gjennomført. Deretter vil jeg legge frem analysen og tolkningen av funnene med en integrert diskusjon av sentrale funn.

7 METODE

Når en går inn for å undersøke et fenomen for å konstruere ny kunnskap som til eksempel hva som kan menes med en personlig egnet miljøterapeut og hva som har bidratt til utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter, er det av betydning at en gjør rede for de metodiske tilnærminger en har gjort for å komme frem til resultatene. Dette er viktig for undersøkelsens legitimitet da den enkelte leser vil ha mulighet til å bedømme resultatenes troverdighet og overførbarhet (Thagaard, 2009). I dette kapitlet vil det derfor bli gjort rede for den metodiske tilnærmingen som er brukt for å besvare problemstillingen. Den valgte metodiske tilnærmingen vil bli presentert og det vil bli argumentert for hvorfor denne tilnærmingen er best egnet for å besvare problemstillingen. Dette inkluderer valg av forskningsdesign, uvalg av informanter, den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen, analysering, etiske betraktninger og metodiske refleksjoner.

7.1 Det kvalitative intervjuet som forskningsmetode

Etter Kvale og Brinkmann (2009, s. 99) er den opprinnelige betydningen av metode ”veien til målet”. Mitt mål var å finne ut hva miljøterapeuter forstår med å være personlig egnet for sitt yrke og hva de mener har bidratt til utviklingen av deres personlige kompetanse. Veien frem til målet ble det kvalitative forskningsintervjuet. Dette fordi det kvalitative forskningsintervjuet er velegnet for å få informasjon om hvordan mennesker opplever og forstår seg selv og sine omgivelser (Thagaard, 2009). Jeg var interessert i å få en dypere forståelse av miljøterapeutenes egen tanker, erfaringer og kunnskaper av fenomenene personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse. En slik dybdeforståelse forutsetter at en innhenter fyldige og beskrivende data om fenomenene slik de fremstår for informantene. Dette fremfor data som kvantifiseres i form av tall med det formål å være representativ for større populasjoner. Til det gitte formålet synes det kvalitative forskningsintervjuet å være godt egnet (Repstad, 2007).

Etter at jeg besluttet å bruke det kvalitative forskningsintervjuet som metode, vurderte jeg det halvstrukturerte intervjuet som best egnet for denne studien. I det halvstrukturerte forskningsintervjuet er temaene forskeren skal spørre om fastlagt på forhånd mens en finner en fleksibilitet i forhold til rekkefølgen av temaene som vil bli bestemt under selve intervjuet. Denne fleksibiliteten er nyttig når en ønsker å knytte spørsmålene til den enkelte informants

forutsetninger. Flexibiliteten gjorde det mulig for meg å følge opp hver enkelt informants utsagn samtidig som jeg kunne sikre meg informasjon som dekker alle de forhåndsbestemte temaene (Kvale & Brinkmann, 2009).

Videre har jeg bygd intervjuet på en fenomenologisk - hermeneutisk tilnærming. Det som karakteriserer hermeneutikken er deres vektlegging av å fortolke menneskers handlinger ved å fokusere på det dypere meningsinnholdet. Som en retning under hermeneutikken finner vi fenomenologien som tar utgangspunkt i den enkeltes subjektive opplevelse hvor målet er å beskrive omverdenen slik den erfares av den enkelte. Denne tilnærmingen søker ingen entydig sannhet, men legger til grunn at fenomener kan tolkes på ulike måter (Thagaard, 2009). Dette passer min studie bra da jeg er ute etter nyanserte og rike beskrivelser av de fenomenene som studeres.

7.2 Utvalg av informanter

Informantutvalget består av fem miljøterapeuter, derav fire kvinner og en mann. Med unntak av en, har alle mellom ti og tyve års klinisk praksis fra voksenpsykiatri, unntaket har mindre erfaring enn dette. Fire av miljøterapeutene er utdannet sykepleiere, mens en er vernepleier. Samtlige miljøterapeuter har også diverse videreutdanninger innenfor psykiatri. Et flertall av informantene har også i tillegg til rollen som miljøterapeut ulike ledende roller og behandlingsansvar.

Informantene kommer fra en psykiatrisk døgninstitusjon med to avdelinger. En lukket akutt avdeling, og en åpen avdeling hvor pasientene er innlagt på frivillig grunnlag. Studien kan derfor betraktes som en case studie da informantene kommer fra samme institusjon (Thagaard, 2009). Et krav til informantutvalget var at de hadde minimum treårig helse- eller sosialfaglig utdanningsbakgrunn da dette kvalifiserer for tittelen som miljøterapeut. Det var også et krav om at de hadde minimum to års klinisk praksis fra voksenpsykiatrisk institusjonsarbeid. Dette fordi miljøterapeuter med noe erfaring har bedre forutsetninger for å kjenne feltet og de fenomener som kan knyttes til den gitte konteksten bedre enn de med mindre erfaring. Informantutvalget falt på fem stykker, på dette antallet syntes informasjonsmetningen å være nådd da det ikke så ut til å fremkomme noe vesentlig ny informasjon. I kvalitativ forskning hevdes det at informantene bør være så få som mulig, men så mange som nødvendig. Dette fordi det er ønskelig at kvaliteten skal gå forut for, og på bekostning av

kvantitet. Få informanter muliggjør dette da de gir rom for en rikere og dypere tolkning av hver enkelt informants forståelse av fenomenene (Kvale & Brinkmann, 2009; Thagaard, 2009).

Det ble foretatt et strategisk utvalg av informantene med den begrunnelse at strategiske utvalg er velegnet når en ønsker å få tak i informanter som synes å være spesielt godt egnet for å belyse et fenomen (Thagaard, 2009). Med et strategisk utvalg kunne jeg sørge for at kravene til informantutvalget ble ivaretatt. Institusjonen ble tilfeldig valgt ut med forutsetning om at jeg ikke hadde kjennskap til verken institusjonen eller informantene da dette kan påvirke egen og informantenes atferd og tolkningen av det som formidles. Det var også ønskelig med informanter fra institusjonens to avdelinger da dette gjorde det lettere å sikre ønsket antall informanter. Med et utvalg fra begge avdelingene var det også mulig å få indikasjoner på om det foreligger variasjoner mellom akutt avdelingen og den åpne avdelingen.

Førstegangs kontakt ble opprettet via telefon med avdelingslederne på de to avdelingene, hvor jeg kort presenterte meg selv, studien og formålet. Begge avdelingslederne stilte seg positive til forespørselen om å hjelpe til med rekruttering av informanter. Dette førte til at jeg et par dager senere dro innom avdelingene med skriv om forespørsel om deltakelse som disse videreførte til enkelte av miljøterapeutene på institusjonen. De som var villige til å stille opp ble kontaktet via telefon for å avtale dag og tid for gjennomføring av intervjuet.

7.3 Gjennomføring av intervjuene

Før gjennomføringen av intervjuene gjorde jeg en pilotstudie for å vurdere hvordan intervjuguiden fungerte i praksis og for å få tilbakemeldinger og eventuelle innspill. Det var en fin og nyttig erfaring hvor jeg også hadde mulighet til å øve meg på rollen som intervjuer.

Den originale gjennomføringen av intervjuene ble foretatt på informantenes arbeidsplass, dette utgjorde en fordel for både informantene og meg. For informantene ville dette være det mest praktiske og tidsbesparende alternativet, og utgjorde sannsynligvis en trygghet ved at de kjenner stedet. Mens det for meg muliggjorde at jeg fikk et glimt av deres arbeidsplass. Det ble benyttet møterom som lå uforstyrret til slik at det ikke ble noen avbrytelser underveis. Det er av betydning at ikke andre er tilstede under intervjuet da dette kan påvirke informantenes uttalelser (Kvale & Brinkmann, 2009). Omgivelsene var rolige slik at ikke eventuelt støy

kunne hindre begge parter i å høre det som ble sagt. Dette gav meg også god kvalitet på lydopptaket.

Før intervjuet startet gav jeg informantene informasjon om de praktiske forholdene rundt intervjuet. Dette var informasjon om anonymitet og konfidensialitet rundt studien, at det ville bli tatt i bruk diktafon, varigheten på intervjuet og at de selv bestemte hvor mye de ville gi ut av informasjon. De fikk også muligheten til stille spørsmål dersom det var noe de lurte på. Før gjennomføringen av intervjuet skrev alle informantene under på en samtykkeerklæring. Videre informerte jeg om at jeg ville ta notater underveis slik at jeg bedre kunne huske det informantene forteller, og som en forsikring dersom diktafonen skulle svikte. For at informantene ikke skulle føle at jeg låste dem inne med blikket, benyttet jeg også notatblokken som et naturlig punkt å flytte blikket til når tilstrekkelig øyenkontakt var holdt.

Når en foretar intervjuer er det av betydning at informantene ivaretas. En bør tilrettelegge situasjonen slik at intervjuet ikke bærer preg av å være et avhør (Dalen, 2011). Dette forsøkte jeg å unngå ved å gi intervjuet et samtalepreg, hvor jeg fulgte opp informantens utsagn. I tillegg forsøkte jeg å ha en lyttende holdning ovenfor informantene. En lyttende holdning innebærer at en har sin fulle og hele oppmerksomhet rettet mot informanten, og at en viser interesse og engasjement. Dette er viktig av flere grunner. For det første kan en lyttende holdning til informanten fange opp viktig informasjon som kan utdypes gjennom oppfølgende spørsmål (Thagaard, 2009). For det andre kan en slik lyttende holdning bidra til å anerkjenne informanten ved å vise interesse for det vedkommende meddeler og som en oppfordring til å fortelle mer. Andre måter jeg forsøkte å vise informantene at jeg lyttet til dem, var å ta i bruk parafrasering som vil si at en gjengir med egne ord det som blir fortalt av den andre. Slik kan en utforske om ens egen forståelse er i overensstemmelse med det informanten ønsker å formidle (Røkenes og Hanssen 2006). Slik vil også undersøkelsens validitet forhøyes ved at en kan være sikrere på hva som er ment (Kvale & Brinkmann, 2009). Parafrasering kan også brukes for å lede samtalen dit en ønsker. Jeg tok også flittig i bruk det auditive paraspråk som innebærer at en nikker og kommer med små uttrykk som ”ja” og ”hm”. Og ved å bruke tonefallet bevisst for å fremme bestemte hensikter som for eksempel å vise engasjement og indirekte oppfordre informanten til å fortelle mer om et gitt emne. Små ”tenkepauser” ble brukt innimellom for at informanten skulle få tid til å samle tanker, samtidig som jeg fikk mulighet til å reflektere over det som ble sagt og vurdere om det var nødvendig med oppfølgingsspørsmål.

Ellers ble intervjuguiden revidert en gang underveis i gjennomføringen. Denne revisjonen bestod av omformulering av et spørsmål og fjerning av et annet. Omformuleringen ble gjort i den hensikt å få det til å besvare problemstillingen bedre, mens det andre spørsmålet ble fjernet da det ikke gav relevant informasjon. De to intervjuguidene er å finne som vedlegg. Etter hvert intervju ble datamaterialet nedskrevet. Dette omtales som transkripsjon og vil bli vist til i neste avsnitt.

7.4 Transkripsjon

Transkribering innebærer at en gjør om muntlig tale til skriftlig tekst. Transkripsjonen er derfor ikke kopier av en egentlig realitet, men heller abstraksjoner. Transformasjonen fra tale til tekst kan gjøres på ulike måter. Til eksempel kan en sitere informantene ordrett, eller en kan endre sitatene til en korrekt skriftlig form (Kvale & Brinkmann, 2009). Selv valgte jeg å transkribere de ordrett for å bevare så mye som overhode mulig av det som var mulig å bevare fra intervjuet. Dette for å styrke reliabiliteten. I presentasjonen av funnene var det derimot nødvendig å gjøre noen språklige endringer for å sikre informantene anonymitet. Det vil si at jeg har sitert alle informantene i bokmål uavhengig av deres opprinnelige dialekt. Av samme grunn var det nødvendig å fjerne enkelte særegne ord. For å gjøre teksten lettest mulig å lese, er det også foretatt noen grammatiske korrigeringer. Det kan påpekes at ingen av endringene som er gjort har ført til endringer av meningsinnholdet.

Transkriberingen ble foretatt så fort det lot seg gjøre etter intervjuene. Dette fordi jeg da hadde intervjuet klart i minnet og kunne rekonstruere intervjusituasjonen mentalt for slik å gjenoppleve intervjuet. På denne måten ble jeg også bedre kjent med intervjuet og kunne få en større forståelse av innholdet. Av samme årsak hørte jeg også på opptaket flere ganger. Å høre på intervjuene flere ganger øker transkripsjonens reliabilitet da en kan bli sikrere på hva som blir sagt (Kvale & Brinkmann, 2009). Når intervjuene transkriberes fra muntlig til skriftlig form, blir de gjennom strukturering mer oversiktlige og bedre egnet for analyse. Hvordan analysen ble foretatt vil jeg vise til i neste avsnitt.

7.5 Analyse av intervjuene

Analyse av data innebærer å ordne det innhentede datamaterialet ved å beskrive, systematisere, kategorisere og sammenbinde det, for slik å gjøre dataen tilgjengelig for

tolkning. Et sentralt kjennetegn ved kvalitativ forskning er at en ikke kan skille klart mellom datainnsamlingen, intervjuet og analysen da disse fasene glir over i hverandre (Kvale & Brinkmann, 2009). Til eksempel vil analysen starte allerede underveis i intervjuet og prege de oppfølgingsspørsmålene som stilles som følge av de tolkninger en gjør seg underveis.

Hoveddelen av analysen skjer allikevel etter at intervjuene er transkribert hvor hensikten er å komme til bunns i materialet. Slik kan essensen tre frem på bakgrunn av en helhetsforståelse. For at fenomenet skal kunne fremstå på sine egne premisser er det av avgjørende betydning at forskeren legger sin forforståelse bak seg så lang dette lar seg gjøre. Essensen blir det som står tilbake og som er tydelig og vesentlig ved fenomenet som er undersøkt, hvor det vesentlige er bestemt av problemstillingens utgangspunkt og den teoretiske referanserammen som studien bygger på (Kvale & Brinkmann, 2009). Da analysen henger tett sammen med de andre delene av forskningsprosessen har jeg selv valgt å gjøre intervjuene, transkriberingen og analyseringen selv. Slik oppnås en best mulig helhetsbeskrivelse (Kvale & Brinkmann, 2009).

Ved analyse av intervjuene har jeg benyttet meg av det Kvale og Brinkmann (2009) kaller meningskoding. Koding innebærer at det knyttes et eller flere nøkkelord til et tekstavsnitt for senere å kunne identifisere en uttalelse hvor kodingen har vært begrepsstyrt. Kodingen kan være begrepsstyrt eller datastyrt, hvor jeg har benyttet meg av en begrepsstyrt koding. Det vil si koder som er utviklet i forkant på bakgrunn av studiens hensikt, problemstilling og teoretiske rammeverk. Begrepsstyrt koding skiller seg fra datastyrt koding som viser til at forskeren begynner uten koder, men heller utvikler dem ved å lese datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2009). Utarbeidelsen av kodene tok utgangspunkt i problemstillingens hensikt, hvor relevant teori ble presentert på bakgrunn av hensikten, deretter ble intervjuguiden laget på bakgrunn av denne teorien. I intervjuguiden ble de sentrale emnene under hver problemstilling kategorisert. Disse kategoriene er som følger: Personlig egnethet; begrep og innhold, personlig egnethet i forhold til miljøterapi som en relasjonell virksomhet, personlig egnethet; noe en "er" eller noe en "blir"? Personlig egnethet i forhold til den samlede profesjonelle kompetansen, og hva som har bidratt til informantenes utvikling av personlig kompetanse: utvikling av personlig kompetanse gjennom erfaring og refleksjon, og livserfaringer som fremmer utvikling av personlig kompetanse. Under hver kategori følger det spørsmål som er ment å få frem informantenes forståelse og erfaringer av emnet. Disse spørsmålene kan ses i intervjuguiden som ligger vedlagt. En slik kategorisering i

intervjuguiden gjorde datamaterialet oversiktlig og håndterbart. For å systematisere datamaterialet ytterligere, ble de relevante funnene og sitatene fargekodet etter den kategorien de tilhørte, noe som lettet utformingen av underkategorier der dette var relevant. En slik koding i kategorier omtales gjerne som meningskategorisering og oppgir forekomst eller ikkeforekomst av et fenomen, hensikten er å redusere og strukturere lengre datamateriale bestående av tekst (Kvale & Brinkmann, 2009).

Det kan nevnes at analysering betinger bruk av kreativitet slik at resultatene vil kunne variere etter dem som har foretatt analysen (Halvorsen, 2008). Den utarbeidede analysen vil derfor være knyttet til min person og den måten jeg har valgt å analysere på. Resultatene er således ingen objektiv sannhet, men vil kunne variere etter den som står for gjennomføringen.

7.6 Ethiske betraktninger

I denne studien er de forskningsetiske retningslinjene ivaretatt. Under vil jeg vise til på hvilken måte dette er gjort. Da det vil bli altfor omfattende å gå inn på alle retningslinjene vil jeg vise til forhold som spesielt berører informantene.

Når en gjør et forskningsprosjekt er det av betydning at en gjør prosjektets hensikt, metode og mulige nytte kjent. Dette har jeg gjort både ved å vise til dette i selve oppgaven og ved å informere informantene om dette ved å vise til disse forholdene i forespørselen om deltakelse i undersøkelsen. Deltagelsen var frivillig, noe som innebærer at informantene kan trekke seg når som helst frem til prosjektslutt. Alle løfter om anonymisering og krav til konfidensialitet er overholdt ved å sørge for at dataene som ble gitt ikke kan tilbakespores til informantenes identitet. Dette er ivaretatt ved å holde navn, steder og andre opplysninger som kan knyttes til deres person skjult.

Diktafonen er blitt oppbevart nedlåst frem til opptaket av intervjuene ble slettet etter transkriberingen slik at kravet om forsvarlig oppbevaring av forskningsmaterialet ble ivaretatt. Å sikre retten til privatliv er et sentralt etisk aspekt i all forskning og innebærer at informanten skal ha rett til å ha kontroll over andres adgang til seg selv og informasjon som inneholder sensitive opplysninger som angår en selv. Dette innebærer også at en som forsker ikke skal villedde informanten til å gi fra seg informasjon som de selv ikke ønsker (Thagaard, 2009). Jeg forsøkte derfor å være ydmyk i forhold til å ikke lure, eller presse informantene til

å fortelle mer enn det de selv ønsket, eller ved å påtvinge de bestemte meninger ved å stille ledende spørsmål.

På forhånd tenkte jeg igjennom hvordan jeg på best mulig måte kunne ivareta informantene under intervjuet. Ved å være oppmerksom og nærværende i situasjonen kunne jeg tone meg inn på informantene og justere opplegget dersom det var nødvendig. Jeg prøvde også å vise gjennom ord og handling at jeg så på informantene som subjektive medspillere, og ikke objekter som var gjenstand for forskning. Relasjonen skulle baseres på likeverd og samarbeid hvor vi kunne bidra med ulike kunnskaper; jeg med et gitt teoretisk rammeverk, analyse og tolkninger, informantene med sine kunnskaper, erfaringer og refleksjoner.

Det kan også nevnes at studien er meldt til NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste) hvor den ble godkjent for gjennomføring. Ellers er det forsøkt å gjøre oppgaven leservennlig ved å ta i bruk et språk som ikke er mer komplisert enn nødvendig ved å forklare, vise til eksempler, introdusere, sammenfatte og oppsummere.

7.7 Metodiske refleksjoner

Kvantitativ forskning med deres krav om objektivitet og generaliserbarhet var lenge et ideal innen forskning og ble sett på som den eneste gyldige måten å drive forskning på (Kvale & Brinkmann, 2009). Lenge ble det gjort antakelser om at dersom fenomener ikke kunne telles, så var det ikke verdifull forskning. I den senere tid har dette forandret seg. Det kan derfor hevdes at det er uheldig å vurdere de kvalitative metoder ut i fra kvantitative retningslinjer og idealer da de ulike metodene er egnet for ulike formål (Thagaard, 2009). At noe ikke kan telles betyr ikke at det ikke er gyldig, vi må bare bruke en annen målestokk for å beregne dets verdi. Jeg har derfor valgt å ta i bruk begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet fremfor reliabilitet, validitet og generaliserbarhet. Begrunnelsen for dette er basert på den antakelse om at sistnevnte begrepene er knyttet til kvantitativ forskning og derfor har en annen betydning enn det som er hensiktsmessig i denne oppgaven.

7.7.1 Studiens troverdighet

Studios troverdighet kan knyttes til hvorvidt den valgte metoden undersøker det den er ment å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2009). Svarer undersøkelsen på studiens problemstilling, eller besvarer den noe annet? Her vil det blant annet stilles krav til at intervju spørsmålene er

utformet på en slik måte at de faktisk bidrar til å besvare problemstillingen. Studiens troverdighet er forsøkt forhøyet ved som tidligere nevnt å parafrasere, men også ved å stille samme spørsmål på ulike måter. På et flertall av informantene fungerte dette fint, mens det på et mindretall syntes som om informantene følte at de gjentok seg selv ved å svare: ”Ja det blir jo det jeg allerede har nevnt da”. Til tross for at informantene følte at de gjentok seg selv, kom vedkommende også alltid med noe nytt som beriket de tidligere svarene, på bakgrunn av dette gjorde jeg et bevisst valg ved å ikke forkaste dem tiltross for at en slik gjentakelse kan virke demotiverende på informanten. Ledende spørsmål er også forsøkt unngått da det er informantenes egne meninger og forståelser jeg ønsker å få frem.

Troverdighet baserer seg også på i hvilken grad forskeren tydeliggjør grunnlaget for fortolkninger ved å vise til hvordan en har kommet frem til de konklusjoner som er fattet (Thagaard, 2009). Derfor har jeg prøvd å være grundig i min redegjørelse for fortolkningene, vist til sitater som tolkningene bygger på, og vist til hvorfor alternative tolkninger er mindre relevante. Samt at jeg ikke har foretatt tolkninger der informasjonsgrunnlaget ikke har syntes å være tilstrekkelig for å legitimere tolkningene. En vanlig kritikk av kvalitative forskningsintervjuer er at funnene ikke er valide fordi informantenes informasjon kan være usann (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette er noe jeg ikke kan ha full kontroll over, men som er forsøkt kontrollert for ved å skape et avslappende miljø som ikke legger press på informanten.

7.7.2 Studiens bekreftbarhet

I tradisjonell forstand refereres reliabilitet til i hvilken grad en annen forsker kan komme frem til de samme resultatene ved å foreta samme fremgangsmåte. Et slikt syn forkastes i denne sammenhengen da en slik form for repliserbarhet er forbeholdt den positivistiske forskningslogikken hvor kravet om nøytralitet og objektivitet utgjør idealet. En slik nøytralitet er verken ønskelig eller mulig å oppnå i kvalitativ forskning hvor resultatene er avhengig av relasjonene mellom forsker og informant. Selv samme forsker og samme informant vil på ulike tidspunkt kunne få ulike resultater (Thagaard, 2009).

Det er isteden mer hensiktsmessig å benytte begrepet bekreftbarhet som kan knyttes til om forskningen er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte ved at forskeren gjør rede for hvordan dataene er fremkommet underveis i forskningsprosessen, og ved å beskrive det teoretiske ståstedet som ligger til grunn for de tolkninger som er foretatt. Egen posisjon som

forsker bør vises til sammen med de valg som gjøres med hensyn til teori, empiri og utsagn fra informantene (Kvale & Brinkmann, 2009). I denne studien er bekreftbarheten forsøkt forhøyet ved å redegjøre og argumentere for de avgjørelser som er tatt underveis i forskningsprosessen, samt ved å tydelig skille mellom hva som er referert til fra intervjusamtalene, hva som utgjør teori og hva som er egen vurderinger og tolkninger.

Et vesentlig kjennetegn ved den kvalitative metoden er at den baserer seg på et subjekt - subjekt forhold mellom forsker og informant. Hvor både forsker og informant påvirker forskningsprosessen gjennom den sammenhengen de inngår i (Kvale & Brinkmann, 2009). Som forsker hadde jeg innflytelse på hvordan datainnsamlingen ble foretatt, mens den informasjonen informantene var villig til å gi kan knyttes til hvordan jeg ble oppfattet. Det at jeg ikke hadde kjennskap til informantene fra før kan ses på som en styrke fordi et eventuelt bekjentskap kan virke forstyrrende på den informasjonen informantene meddeler. Både i form av tolkninger av informasjon, men også i forhold til hvilken informasjon informantene velger å dele (Kvale & Brinkmann, 2009). På den annen side kan det tenkes at det er en ulempe at forsker og informant ikke kjenner hverandre da den tiden en har til å bygge opp et tillitsforhold er svært begrenset slik som i eget tilfelle.

Forskerens bakgrunn og forforståelse kan sies å påvirke de spørsmål som stilles og de resultater som fremkommer. Forskeren bør derfor forsøke å legge fra seg dette under forskningen. For egen del har dette vært en utfordring da det å legge fra seg hele sin forforståelse og bakgrunn i møte med feltet og informantene ikke vil være mulig. Det blir da desto viktigere å reflektere over hvilke påvirkninger en selv har på det som studeres (Kvale & Brinkmann, 2009). Til tross for at dette ofte ses på som en svakhet, kan det også utgjøre en styrke. Som forsker har jeg selv begrensede praktiske erfaringer fra feltet som gjør at jeg ikke kjenner feltet like godt som en med lang og bred erfaring, men dette kan også være en styrke da jeg med min begrensede praksis sannsynligvis vil være mindre preget av etablerte forforståelser som kan virke ledene og farge de fenomener som studeres.

Da fire av informantene var utdannet sykepleiere, mens en var utdannet vernepleier bør en også ta høyde for at miljøterapeuter med en annen faglig bakgrunn vil kunne gi andre resultater da disse kan ha ulike intensjoner for å søke seg til yrket, samt ulike teoretiske forutsetninger som følge av at de tilhører ulike fagfelt med ulik opplæring som vil kunne farge deres syn på de studerte fenomenene.

7.7.3 Studiens overførbarhet

I kvantitative forskninger er begrepet generalisering knyttet til hvorvidt studiens funn kan sies å være representativt utover det utvalget forskeren studerer. I denne oppgaven er det ikke noe mål å generalisere egne funn til andre tider, steder eller personer enn den institusjonen og de miljøterapeutene utvalget består av. Grunnet studiens relativt få informanter med en klar overvekt av kvinner, ville dette heller ikke vært mulig. Det blir derfor her, som i kvalitativ forskning generelt, mer fruktbart å vurdere studiens overførbarhet. En studies overførbarhet betegner i hvilken grad de tolkninger fremfor mønstre som produseres i en spesifikk situasjon kan gjenkjennes av andre i lignende situasjoner. Her vil det blant annet dreie seg om andre miljøterapeuter kan gjenkjenne de tolkninger som er gjort, eller hvorvidt disse får assosiasjoner til nye tanker og refleksjoner rundt temaene. Overførbarheten vil også dreie seg om hvorvidt tolkningene gir leseren en dypere forståelse av temaet og grunnlag for videre forskning (Thagaard, 1998). For at leseren på et selvstendig grunnlag kan vurdere studiens overførbarhet er gjennomføringen gjort rede for så detaljert som mulig, mens tolkningene som er gjort blir støttet av foreliggende teorier og undersøkelser da dette vil kunne styrke overførbarheten (Kvale & Brinkmann, 2009).

Det kan også nevnes at siden alle informantene kommer fra samme institusjon ville det vært interessant å gjennomføre intervjuer fra en annen institusjon for å se om disse deler oppfatninger. Grunnet oppgavens omfang og tidsbegrensninger ble ikke dette gjort. En bør derfor være oppmerksom på at informantene i studien kan ha vært preget av en organisasjonskultur hvor enkelte meninger og oppfatninger har vært rådende. Blant annet nevnte en informant at de på deres avdeling har en kultur for å undersøke ting, og at miljøterapeuten bør ha en undrende tilnærming i feltet. Det var derfor ikke overraskende at flere av informantene nevnte denne egenskapen som ønskelig ved den personlig egnede miljøterapeut.

Nå som det har blitt vist til studiens metodologiske tilnærming og gjennomføring, vil neste kapittel presentere funnene som er fremkommet gjennom analysen.

8 PRESENTASJON AV FUNN

Med utgangspunkt i intervjuundersøkelsene vil jeg her presentere funnene som er fremkommet gjennom analysen. Funnene er ikke å forstå som noen entydig sannhet, men heller som et resultat av egne fortolkninger av informantenes fortellinger, i den hensikt å besvare forskningsspørsmålene sett ut i fra valgt teori og den gitte analyserings metoden. Presentasjonen av funnene vil bli gjort med utgangspunkt i de kategorier som ble laget i intervjuguiden, da dette ble funnet mest ryddig. Hver informant vil ikke bli presentert for seg da dette vil ta for stor plass i oppgaven, det vil heller tas utgangspunkt i de mønstrene som går igjen for så å fremheve disse. På denne måten er det grunn til å tro at det også er lettere å ivareta informantenes anonymitet. Der det foreligger betydningsfulle ulike forståelser blant informantene, vil disse bli løftet frem og belyst. Først vil funnene av hva miljøterapeutene forstår med å være personlig egnet for sitt yrke bli presentert, deretter presenteres de betingelser som har bidratt til informantenes utvikling av personlig kompetanse. Sitatene vil være flere og noe omfattende da disse vil ligge til grunn for tolkninger som er gjort i drøftningsdelen.

8.1 Hva forstår miljøterapeutene med å være personlig egnet for sitt yrke?

For å sikre studiens begrepsvaliditet er det av betydning at forsker og informanter har en lik forståelse av de begreper som undersøkes (Lund, 2002). Derfor vil jeg her starte med å vise til hva informantene legger i begrepet personlig egnethet.

8.1.1 Personlig egnethet som begrep

”Personlig egnethet er jo et sånt uttrykk som vi slenger ut, men hva betyr det *egentlig*?”

Informantene knytter det å være personlig egnet til det som kreves i forhold til ulike jobber med utgangspunkt i den enkelte arbeidstakers personlige egenskaper. En informant beskriver personlig egnethet som:

En person som er egnet i den kraft av å være den personen som ikke er knytte til faglig opplæring.

Informanten forklarer dette som personlige egenskaper som ikke har noe med det som er tillært å gjøre, altså det som ikke er fundert på faglig teori. Informanten skiller på denne måten mellom det en person er i kraft av å være seg, fra det vedkommende har tilegnet seg gjennom utdanning, men påpeker også at en personlig egnet person:

Bruker sine personlige egenskaper sammen med lært teori og sammen med en forståelse av at det skal henge sammen, da også sammen med at denne personen skal forholde seg til rammene og strukturene der han jobber, og ha evne til å samarbeide med de som har ansvaret for de oppgavene som denne personen skal utføre.

Hvor personlig egnethet knyttes til en persons egenskaper og evne til å integrere disse egenskapene med fagkunnskaper. Personen må altså inneha både visse personlige egenskaper, samt teoretiske kunnskaper, og være i stand til å benytte seg av disse på en sammenhengende måte i arbeidet. Evnen til å kunne nyttegjøre seg av fagkunnskaper og personlige egenskaper på en sammenhengende måte og integrere disse i fagkunnskaper kan knyttes til vedkommendes personlige egenskaper som er unike for det enkelte individ. En annen informant bekrefter personlige egenskaper som unike for det enkelte individ når vedkommende sier at hun assosierer personlig egnethet med:

Hvordan egen personlighet er, og hva som kreves i forhold til ulike jobber, altså om du er veldig utadvent, eller mer rolig og dempet. På en måte styrker og svakheter knyttet til personlighet og hva som er gunstig for den jobben man gjør.

Informantene knytter her også det å være personlig egnet til det som kreves i forhold til den aktuelle jobben, hvor den enkelte arbeidstakers personlige egenskaper blir avgjørende for om en er egnet. Det er her snakk om en ”match” mellom jobben og den som skal utføre jobben med tanke på hva jobben krever og de egenskaper en gitt person besitter. Informantene vektlegger ikke bare det at en skal passe til den jobben en gjør, men også like den. Dette fremkommer gjennom det følgende:

Det jeg legger i begrepet personlig egnethet er en interesse, eller mer enn en interesse, en glødende interesse og nysgjerrighet, og en ydmykhet ovenfor det du skal gjøre.

Dette blir nevnt av samtlige informanter og kan knyttes til vedkommendes holdninger ovenfor det arbeidet som skal utføres, hvor også det å være villig til å erverve seg kunnskaper om det en skal holde på med blir sett på som betydningsfullt.

8.1.2 Miljøterapeutenes beskrivelse av den personlig egnede miljøterapeut

Nå som det er vist til informantenes forståelse av begrepet personlig egnethet, vil det bli vist til hva informantene mener en personlig egnet miljøterapeut er ved å vise til de egenskaper, holdninger og væremåter som informantene vektlegger hos en personlig egnet miljøterapeut.

Å være åpen og lyttende

Mye av miljøterapeutens arbeid går med til å samtale med pasienten, og informantene vektlegger her det å være åpen og lyttende, hvor dette også innebærer at en må være i stand til å kunne ta i mot ”kraftige historier og mye sterkt materiale”. En informant bruker begrepet ”containing” og utdyper dette som:

Å høre på pasienten og tåle alt det grusomme en får høre, samtidig som en på en måte hjelper pasienten til ikke å gå i oppløsning ved å si noe godt.

”Containing” viser til at miljøterapeuten rommer pasientens følelser og tanker på en slik måte at vedkommende tar del i pasientens kaotiske og angstfylte materiale uten å selv bli revet med og grepet av samme uro som pasienten selv sitter med. Det synes å være viktig for pasienten at miljøterapeuten ikke blir ødelagt av pasientens historie (Vatne, 2008).

Å tåle det som pasientene formidler er også noe informantene mener pasientene vil ha omtalt som en personlig egnet miljøterapeut:

Det er ikke bare fordi jeg tror det, men fordi jeg har hørt mye av pasientene og hva de legger vekt på. På en måte at de har en opplevelse av at terapeuten tåler det som blir

sagt og kan ta det i mot på en samlende måte. Også noe med hvordan du møter folk, at de føler seg forstått, og de føler seg trodd på, som jeg har sett er noe av det viktigste. For det går mye i; dere tror ikke på meg dere, dere skjønner meg ikke, dere tar meg ikke på alvor!

Noe av det informantene mener er mest psykisk helsefremmende er nettopp det å ta pasienten på alvor. En informant forteller:

Jeg mener at den holdningen er at man skal ta dem på alvor, høre på hva det er de sliter med og støtte de, gi de en forståelse av at de blir forstått samtidig som man ikke fratar de ansvaret, men legger ansvaret tilbake og sier sånne ting som at jeg kan hjelpe deg, men du må gjøre noe selv, hva kan jeg hjelpe deg med og hva kan du gjøre selv? For hvis du på en måte bare skal gå inn å overta da får ikke pasienten personlig vekst og kommet seg videre.

Målet for miljøterapien er ikke at miljøterapeuten alene skal forandre pasienten, men heller legge til rette for at pasienten kan jobbe med sin egen utvikling og vekst på en slik måte som styrker pasientens ”empowerment” hvor miljøterapeutens oppgave er å legge til rette for at pasientens egne ressurser styrkes. Informantene mener at miljøterapeuten bør inneha en holdning som legger opp til at pasienten skal kunne mestre mest mulig selv, for ikke å sette pasienten i et mer asymmetrisk forhold enn relasjonen i utgangspunktet vil være. Det å overta ansvaret for pasienten omtales som respektløst. Når en unngår å frata ansvaret for pasienten blir vedkommende i stand til å klare seg selv, noe som igjen kan styrke pasientens mestringsfølelse. Styrket mestringsfølelse kan fungere som en resilient faktor i forhold til å komme seg ut av motgang. Flere informanter knytter respekt for pasienten til nettopp det ikke å frata pasienten ansvaret for seg selv, sin egen situasjon og videre utvikling. En informant utaler seg om respekt ovenfor pasienten som følger:

Å respektere de for den de er, spørre hva de ønsker for livet sitt, og spørre hva vi kan hjelpe de med, og ikke på en måte vinkle tilnærmingen i en bestemt retning og gi inntrykk av at de må ta i mot den og den behandlingen for å bli bra. Og si sånn at vi vil

at du skal bo der og du skal ha sånn og sånn, akkurat som om vi er de viktigste personene. Det er de som er den viktigste i deres liv.

Selv om miljøterapeuten kan ha klare meninger om hva pasienten synes å trenge, er det av betydning at pasienten gis mulighet til å fortelle om sitt liv og hva de ønsker hjelp med, for slik å fremheve pasienten som ekspert på eget liv og egne behov. En slik tilnærming kan fremme mening i livet til pasienten og øke motivasjonen for å gjennomføre behandlingen. En informant forteller:

Mange pasienter synes ikke de trenger behandling og de vil ikke være her. Da er det viktig at en hvertfall hører på dem, hva de vil og hva de har å komme med. Jeg synes det er et viktig utgangspunkt å høre på dem først, og så får en ta det deretter, rett og slett ikke være overkjørende. Noen ganger virker det som om vi ikke kommer noen vei, men de blir her. Vi sier at vi er her for dem, og i begynnelsen kommer pasienten bare med praktiske ting de vil ha hjelp til og da får vi en kontakt. Og så kan det da hende at det litt etter litt kommer frem andre ting som pasienten trenger hjelp til.

Som det fremkommer av sitatet ovenfor vil en personlig egnet miljøterapeut lytte til pasienten før vedkommende selv fremmer sine egne forslag eller påtvinger pasienten bestemte former for behandling. Ved å ta utgangspunkt i pasientens ønsker møter miljøterapeuten pasienten der vedkommende er. Her synes det å møte pasienten der vedkommende er å være viktig for å opprette den grunnleggende kontakten som er nødvendig før å få satt i gang behandlingen. Hvor også det å være tålmodig og realistisk i forhold til behandlingsmål synes å være viktig. Det å lytte til pasienten og ta utgangspunkt i deres behov vil også vær viktig for ikke å gjøre forholdet mellom miljøterapeut og pasient mer asymmetrisk enn det nødvendigvis vil være som følge av at den ene er ment å gi hjelp, mens den andre er ment å ta i mot hjelp. Følgende utsagn fra en informant underbygger dette:

Vi kan aldri bli likeverdige, det er ikke det, men jeg tenker at en ved å vise seg på en mer likeverdig måte så respekterer du også det mennesket. Og den respekten vil jeg også ha tilbake fra pasienten. For jeg har mine grenser som jeg må sørge for å sette og

sørge for å si i fra når de blir tråkket over. Jeg er ingen Sareptas krukke som bare lar seg fylle på og fylle på, jeg tenker det er en dårlig måte å prøve å hjelpe psykisk syke på.

Informantene vektlegger også generelle ferdigheter som ikke synes å være direkte knyttet til miljøterapi som virksomhet, men som vil være viktige i enhver jobb. Dette dreier seg om å holde avtaler og komme presis. Samt normal høflighet. En informant utdyper dette med en erfaring hun gjorde seg:

Jeg husker en episode der pasientene klagde på oss for at vi ikke sa hei og god morgen om morgningen. Da tenkte jeg; herlighet gjør vi virkelig ikke det? Spiller det så stor rolle da? Ja, de har kanskje rett i det, når jeg kommer inn i et rom og alle ser surt på meg, ja det kan være noe med det, det er klart vi skal si hei og god morgen. Om vi ikke får svar så kan vi jo gjøre det, det er jo vanlig høflighet.

Eksempelet illustrerer ikke bare betydningen av vanlig høflighet, men også betydningen av de små, hverdagslige tingene som for mange pasienter synes å utgjøre en betydningsfull forskjell. Dette kan forstås som at pasientene føler seg sett og verdifull når miljøterapeuten inviterer til en positiv kontakt.

Informantene uttrykker at det å ta pasienten på alvor også innebærer å møte pasienten som enkeltindivid og som et helt menneske. Hvor en forsøker å trekke frem det friske i pasienten. Dette kan dreie seg om å gjøre normale ting og å snakke om det som er normalt, og ikke bare fokusere på den psykiske lidelsen. Dette innebærer å behandle vedkommende som en ville behandlet et friskt menneske. En informant forteller følgende:

Når du er fersk i faget så tenker du at du ikke kan oppføre deg ovenfor en psykiatrisk pasient som du oppfører deg ovenfor et vanlig menneske. Det blir som om du tenker at den her pasienten er så spesiell at jeg på en måte må snakke på en spesiell måte. Jeg kan ikke fortelle alt og si ting rett frem. Det husker jeg fra min først tid hvor det var lett å hoppe over det å tenke enkelt, vi tenker komplisert for det er jo en pasient. Det

var en situasjon vi reflekterte over her nå nylig på et morgenmøte. Det var en kollega som la frem en situasjon hvor han syntes det var veldig komplisert å forholde seg til en pasient. Pasienten kom med veldig mange seksuelle tilnærmelser, han var man, som han syntes det var vanskelig å takle og han visste ikke hvordan han skulle takle det, hva han skulle si til pasienten, hvordan skulle han komme ut av det. Også var det tema i et refleksjonsfora, også var det en av våre behandlere som da sa: ”Ja dette måtte være ubehagelig, hva er det som skal til for at du kan si det til pasienten?” Og da gikk det opp for alle oss, okey, hvorfor ikke si *det* til pasienten, at dette synes jeg er ubehagelig.

Informanten viser til at miljøterapeuten bør ha evne til å kommunisere klart og tydelig, på en direkte måte som er ivaretaende og forutsigbar, hvor denne kommunikasjonsstilen også bør være undrene fremfor oppdragene.

Å holde på rammen selv om den blir prøvd

Det vektlegges å kunne opprettholde de miljøterapeutiske rammene selv om de blir prøvd, en informant forklarer det slik:

Sånn som her så har vi faste måltider som er fra klokken da til klokken da, og når pasienten da kommer for sent og har veldig gode forklaringer på det, så vekkes det jo veldig mye i; skal du la den stakkars pasienten gå sulten til neste måltid? Men at en likevel ikke da springer bort og låser opp kjøkkenet og sier selvfølgelig skal du få mat, for da er du med på å undergrave rammen for måltidet. For rammen er gjennomtenkt og er der av en grunn. Heller kjenne på hva som vekkes inne i en; føler jeg meg kanskje slem? Men at du klarer å stå på de rammene og har satt deg inn i betydningen av hvorfor de er der; nettopp for å gi pasienten struktur.

Det vektlegges at miljøterapeuten evner å fastholde de strukturelle rammene for miljøterapien for slik å ta behandlingen på alvor, selv om vedkommende personlig kanskje ville ha handlet

annerledes dersom det ikke var snakk om en behandlingssituasjon. Og at det kan bli lettere å gjennomføre de bestemmelser som er foretatt ved å minne seg selv på at de beslutningene som fattes ikke er tilfeldig, men bygger på et veldokumentert grunnlag. Hvor pasienten også blir forklart hvorfor bestemmelsene er slik de er, da dette kan gjøre det lettere for pasienten å akseptere de rammene som er fastsatt. Her kan vi se at personlige egenskaper og fagkunnskaper er gjensidig avhengig av hverandre i det miljøterapeuten i kraft av personlige egenskaper må evne å sette grenser, men at teoretiske kunnskaper om grensesettingens hensikt kan lette deres bruk.

Å holde på rammene innebærer også ”det å tåle å være upopulær som er en del av denne jobben”. Informanten påpeker at pasienten ikke alltid er enig i de beslutninger som fattes, men at miljøterapeuten til tross for dette bør klare å opprettholde de fastsatte rammer og grenser selv om dette kan medføre at en ikke alltid blir likt. Det å sette grenser er noe som informantene til tider oppleve som vanskelig, da det innebærer å bestemme over myndige mennesker.

Evne til å samarbeide

I miljøterapi er ikke miljøterapeutene bare avhengig av et godt samarbeid og en god relasjon til pasienten, men også til sine kollegaer. Miljøterapeuter arbeider i team rundt pasienten, og må derfor forholde seg til sine kollegaer ved planlegging og gjennomføring av behandlingen til den enkelte pasient. Behandlingsteamene består som regel av to miljøterapeuter, en psykolog og en lege. Som oftest er også pasienten med i disse behandlingsteamene hvor en legger opp til et samarbeid om pasientens behandlingsforløp. Forhold knyttet til kollegaer dreier seg derfor her om den måten den personlig egnete miljøterapeuten samarbeider med sine kollegaer på, hvor informantene uttrykker at miljøterapeuten må ha god evne til å samarbeide, og til å følge de beslutninger som fattes. En informant sier som følger:

Når en jobber i team som vi gjør her, så betyr det at det ikke er rom for solo jobbing.

Jeg kan være med å diskutere og jeg kan godt være uenig, men avgjørelsen må jeg være lojal mot.

Viktigheten av å samarbeide blir spesielt tydelig der noen ikke samarbeider tilfredsstillende:

Det å samarbeide med andre kan være veldig vanskelig, å ta innover seg det som blir bestemt for den og den pasienten. Det med samarbeid er jo veldig viktig. Samarbeid med både kollegaer, leger og psykologer, og følge den planen som er tenkt, det er en del av jobben.

I sitatet over fremkommer det at samarbeid er et helt sentral element i jobben som miljøterapeut, hvor det er viktig å samarbeide med kollegaer, men informantene uttrykker også at det er viktig å samarbeide med pasienten, fremfor å jobbe for denne. Dette uttrykkes gjennom følgende:

Å høre hvilken planer pasienten har, og vite at pasientens problem ikke er mitt problem, å skille mellom seg selv og den andre, hvor en heller jobber sammen om problemet og gjøre pasienten oppmerksom på at jeg er villig til å jobbe sammen med vedkommende, men at jeg ikke kan overta, for det tenker jeg er å sette pasienten i et enda mer asymmetrisk forhold, at de må ha hjelp med alt, og det synes jeg er signaler på lite respekt.

Å jobbe sammen med, fremfor å overta for pasienten synes etter informanten å fylle to funksjoner, for det første å jevne ut en relasjon som i utgangspunktet er asymmetrisk, og for det andre å vise pasienten respekt ved å myndiggjøre vedkommende.

Å formidle håp om bedring - ”Å se glasset som halvfullt i stede for halvtomt”

Samtlige informanter viser på ulike måter til den personlig egnede miljøterapeut som en som evner å formidle håp når pasienten selv ikke er i stand til dette. En informant uttrykker det som følger:

Når du er så nedbrutt at du akkurat har forsøkt å ta livet ditt og ikke vil leve lenger og alt er svart og ingen ting fungerer, også kommer du hit, da er det viktig å formidle håp.

Å formidle håp er jobbing på alle kanter og få de grunnlegende tingene på plass. Livet har bare ballet seg til og de har ingen til å hjelpe seg, så når de kommer hit er det

liksom å begynne å nøste opp. Og tenke hele mennesket, for en kan jo ikke skille det fysiske og det psykiske, altså hva kom først; jeg ble så fysisk syk, og deretter fikk jeg psykiske problemer.

Informanten beskriver her det å formidle håp som et arbeid på flere konkrete områder. Det kan tenkes at det er lettere for pasienten å ta til seg håpet når det blir oversatt til konkrete forhold å vise til. Spesielt for psykotiske som ofte er preget av et abstrakt tankekaos hevdes det at det som er konkret og håndfast kan oppleves som trygt (Vatne, 2008)

Å kjenne seg selv

Med det å kjenne seg selv mener informantene at miljøterapeuten bør vite noe om hvordan vedkommende fungerer på andre, hva vedkommende bidrar med i relasjonen og at vedkommende kjenner til de sidene av seg selv som fremkaller bestemte følelser. I dette ligger også evnen og interessen til å jobbe med seg selv og egne følelser som informantene omtaler som å gjøre et ”indre arbeid”. Det påpekes også at ved å gjøre et indre arbeid oppleves det som lettere å gjennomføre de miljøterapeutiske tiltakene som kan oppleves som vanskelige, for eksempel det å grensesette.

I det å kjenne seg selv ligger også det å kunne ta opp egne følelser i møte med pasienten. Miljøterapeuten kan ofte sitte med vanskelige følelser i relasjon til pasienten hvor det da er av betydning at miljøterapeuten deler disse med pasienten på en profesjonell måte. Når dette gjøres på en profesjonell måte er vedkommende tilstede uten å være privat og uten å avdekke noe privat. Det legges også vekt på at miljøterapeuten er trygg på seg selv og fremstår som en person som kan ta vare på seg selv. Dette mener de skaper trygghet for pasienten og gir pasienten rom til å være seg selv. Tryggheten innebærer også at miljøterapeuten har tro på det vedkommende gjør, hvor det å ha tro på eget arbeid i seg selv vil være til hjelp for pasienten.

Å ha kjennskap til det som rører seg i en selv og interesse for å bli kjent med egen personlighet knyttes opp mot det å være nysgjerrig på seg selv og ha et blick innover, samtidig som en har et blick på pasienten slik at en kan skille mellom det som er ens eget og det som er pasientens, en informant forklarer dette slik:

Å kjenne seg selv, vite hva som gjør at jeg blir sint for eksempel. Vet jeg det så er det mye lettere å takle situasjoner jeg står i. Hvis en pasient står og skriker til meg og er

kjempesint, så går jo ikke jeg i forsvar og begynner å kjeftte tilbake. Jeg sier kom få høre, jeg ser du er sint på meg, få høre, hva er det for noe? Det er noe med det å ta det på alvor, høre ut og ikke ta det personlig.

Informanten viser her også til betydningen av å ha fokus på pasienten, ta denne på alvor ved å lytte og anerkjenne dens følelser, fremfor å ta pasientens utspill personlig og stille seg i en forsvarsposisjon som kan låse kommunikasjonen.

Villighet til å erverve seg mer kunnskap

Informantene betegner den personlig egnede miljøterapeut som en som er nysgjerrig på faget sitt og er villig til å tilegne seg mer kunnskap innen fagfeltet, hvor de også kan fremstille faget på en ryddig måte. Det er den genuine interessen ovenfor faget informantene viser til, og som gjør at miljøterapeuten stadig ønsker å utvikle seg, og også evner å se at det å være i utvikling er en kontinuerlig prosess som ikke har noen slutt.

8.1.3 Miljøterapeutenes forståelse av personlig egnethet som noe en "er" eller "blir"

Informantene har en felles forståelse av at personlig egnethet er noe en person er i utgangspunktet uavhengig av jobben og at dette er noe som kan utvikles dersom en i utgangspunktet er personlig egnet.

Jeg tenker at personlig egnethet er noe man bringer med seg, og så kan man bygge videre på det, men jeg tenker også at noen kan være uegnet for jobben og da hjelper det ikke nødvendigvis med tyve år.

Det vises altså til at det er et individs personlige kvaliteter som avgjør hvor personlig egnet vedkommende evner å bli. Hvor tiltak blir omtalt som en "pluss ting" for dem som allerede er personlig egnet, mens de som ikke er personlig egnet ikke nødvendigvis vil kunne bli dette gjennom tiltak som ellers vil kunne bidra til utvikling av personlig egnethet.

8.1.4 Betydningen av personlig egnethet i forhold til teoretiske kunnskaper og yrkesspesifikke ferdigheter

Samtlige informanter har den forståelsen av at både teoretiske kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse er viktig i miljøterapi og at de selv benytter seg av alle kompetanseformene. De påpeker derimot at det kan variere i forhold til hvilke kompetanseformer de benytter seg av etter hva som er gunstig i situasjonen, og etter hvor de evner å være på et gitt tidspunkt. Informantene omtaler personlig kompetanse som ”det som må ligge i bunn” og knytter dette til en persons kommunikasjonsferdigheter, sosial kompetanse, kreativitet og samarbeidsevne. Teoretiske kunnskaper omtales som ”bakteppe” og nytteverdien knyttes spesielt opp i mot det å ha kunnskaper om de ulike terapiformer, diagnoser og deres symptomer. Mens yrkesspesifikke ferdigheter omtales som noe de ”støtter seg på” og som bidrar til å gjøre miljøterapien mer håndfast. Her trekker de frem konflikthåndtering, medisiner og beltelegging som eksempler på yrkesspesifikke ferdigheter de benytter seg av i miljøterapien.

Flere av informantene vekter teoretiske kunnskaper, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse som like viktige, hvor disse ”må jobbe i sammen”, hvor den ene ikke kan fungere uten den andre, eller den tredje. Dette begrunnes i at miljøterapeuten er avhengig av å ha kunnskaper innen sitt fag, hvor særlig kunnskaper om de ulike diagnosene fremheves. Kunnskap om de enkelte sykdommer og symptomer trekkes frem som viktig for å kunne utføre de nødvendige observasjoner av pasientene, men også for å regulere egne holdninger og atferd:

Hvis du ikke vet noe om hvordan en psykotisk person er, så skjer det noe med holdningene dine. Har du ikke kunnskapene så vil du kanskje si; å herlighet da, slutt med det der! Du må vite dette med sykdommen og symptomene, uten den kunnskapen så hjelper det ikke å være hyggelig, snill og ha en væremåte som passer.

Slik kan teoretiske kunnskaper bidra til holdningsendringer ovenfor pasientene, hvor miljøterapeuten kan uttrykke holdninger som fungerer terapeutisk ovenfor pasienten, for slik å bli mer personlig egnet. En informant forteller:

En kan jo være veldig personlig egnet, men hvis en bare går etter egne holdninger, egenskaper og væremåte, så kan en gjøre mye feil faglig som miljøterapeut. Sånn som å ikke sette grenser, det kan være veldig unaturlig å si nei til et voksent menneske.

Sitatet viser til at dersom miljøterapeuten baserer sine handlinger på fagkunnskaper etter hva teoriene sier pasienten trenger, føles det også mer riktig for miljøterapeuten å gjennomføre tiltak som ellers kan oppleves som etisk utfordrende.

Tiltross for at alle miljøterapeutene mener at alle kompetanseformene er viktige i miljøterapi, og at ingen kan utelukkes, har de derimot en noe ulik forståelse av hvorvidt de ulike kompetanseformene bør vektlegges. Forståelsen deler seg der enkelte mener at alle de tre kompetanseformene er like viktig, mens andre forstår nytteverdien av personlig kompetanse som større enn nytteverdien av yrkesspesifikke ferdigheter, altså som større enn metoder og teknikker. Dette kan illustreres gjennom følgende utsagn:

Selvfølgelig så må vi kunne sette sprøyter, vi må kunne beltelegge hvis det er nødvendig, vi må kunne en del sånne ting, men det er ikke hovedsaken.

Informanten utdyper dette med å se nytteverdien ut i fra et videre perspektiv ved å sammenligne miljøterapi i psykiatrien med arbeid innenfor somatikken:

Er du på somatisk så må du kunne sette veneflon, kateterisere og gjøre de praktiske tingene når du får beskjed om det, så da blir det kjempeviktig, i psykiatrien så handler det kanskje litt mer om personlig kompetanse.

Personlig kompetanse blir av disse sett på som viktigst i psykiatrien da en bruker seg selv som arbeidsredskap.

Et par informanter mener derimot at personlig kompetanse ikke bare er viktigere enn yrkesspesifikke ferdigheter, men også viktigere enn teoretiske kunnskaper. Dette begrunnes i at kontakt med pasienten, som er helt nødvendig for å samarbeide med vedkommende bare kan opprettes på et mellommenneskelig plan:

Jeg tenker at personlig kompetanse er det viktigste, for det hjelper ikke bare med teoretiske kunnskaper, for først og fremst så skal du nå inn til pasienten.

Hvor informanten også legger til at dette er noe som skjer gjennom bruk av vedkommendes personlige kompetanse. Her blir miljøterapeutens evne til å være kreativ i forhold til å skape kontakt når en ikke når inn til pasienten, sett på som en verdifull kompetanse. Dette innebærer å være oppfinnsom i forhold til å komme opp med, og prøve ulike tilnærminger for å oppnå kontakt når pasienten synes å motsette seg dette. Her trekkes også betydningen av at de ulike miljøterapeutene besitter ulik kompetanse, og verdien av at ikke alle er like. Fagkunnskapene deles av alle miljøterapeutene, mens den personlige kompetansen vil variere akkurat som pasientenes behov i relasjonen vil variere, hvor en da bevisst kan ”matche” miljøterapeut og pasient i forhold til hva den enkelte pasient synes å trenge. Slik tilskrives personlig kompetanse en ekstra styrke som ligger i dens fleksibilitet som ikke på samme måte vil foreligge i fagkunnskapene.

Et annet sentralt funn er at miljøterapeutens personlige kompetanse vil påvirke hvorvidt teoretiske kunnskaper og yrkesspesifikke ferdigheter blir effektfulle gjennom det synet og de holdninger han eller hun har i forhold til de fagkunnskaper som benyttes:

Pasientene er ikke så opptatt av hvilke faglig retning eller praktiske ferdigheter man bruker, men at terapeuten har tro på det den gjør.

Altså synes det for miljøterapeutene å være viktig å ha teoretiske kunnskaper for å legitimere egne handlinger, mens det for pasientene synes å være miljøterapeutenes personlig kompetanse som blir viktigst, hvor fagkunnskaper indirekte blir viktig for pasienten ved at miljøterapeuten kan begrunne sine avgjørelser slik at det vil kunne være lettere å akseptere de bestemmelser som fastsettes.

Uavhengig av om informantene vektlegger det ene eller det andre påpekes det at et terapeutisk miljø alltid må bestå av personer med fagkompetanse, hvor kun deler av miljøet kan bestå av ufaglærte. Dette forklares med at institusjonen har mange dyktige ekstravakter i avdelingene som de mener er personlig egnet, men at miljøet til tross for deres egnethet, vil ha behov for fagkompetanse. En informant forteller:

Jeg tror ikke at utdanning er en forutsetning for å jobbe med psykisk lidende, men jeg tenker jo ikke at et helt miljø kan drives uten faglig kompetanse. Jeg tenker at man kan gjøre en utrolig god jobb som ekstravakt selv om en ikke tar utdanning innen psykiatri, for da går det på det å kunne gi kontakt, lage en trygg, sosial setting og være nysgjerrig på hva som foregår og hva en bringer med seg inn i samspillet. Men jeg tror ikke man lager strukturert miljøterapi og tanker rundt det uten å ha en faglig forståelse av hva det er og hvordan det gjøres.

Informantene har tidligere vist til at fagkunnskaper alene ikke er nok som miljøterapeut.

Informanten over viser derimot til at personlig egnethet alene, heller ikke vil være tilstrekkelig, en har behov for miljøterapeuter som både har fagkunnskaper *og* er personlig egnet.

8.2 Hva har bidratt til miljøterapeutenes personlige kompetanse?

Når det dreier seg om utvikling av personlig kompetanse kan informantene vise til både enkelt hendelser og mer eller mindre organiserte tiltak som har bidratt til utvikling. Jeg vil først vise til det som synes å kjennetegne hendelsene, for deretter å vise til tiltakene, samt andre forhold enn dem de har benyttet seg av på arbeidsplassen som de mener kan bidra til utvikling av personlig kompetanse.

Da jeg spurte informantene om de kunne fortelle om hendelser i arbeidet deres som hadde bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse, fortalte alle om ulike hendelser som tiltross for ulikhetene hadde enkelte felles kjennetegn. Disse er at alle hendelsene som hadde bidratt til personlig utvikling hadde bydd på personlige utfordringer, ofte preget av en etisk karakter. Hendelsene var blitt opplevd som vanskelige og krevende hvor de var blitt utfordret av pasienter, og hvor de var blitt ”stilt til veggs”, for så å innse og akseptere egne begrensninger. I det videre vil jeg legge frem elementer fra disse hendelsene, samt vise til enkelte andre tiltak som har hatt betydning.

Å vokse på utfordringer

En informant forteller om sin erfaring med å sette depotinjeksjoner på pasienter. Informanten forteller om hvor vanskelig dette var for vedkommende. Det som ble opplevd som vanskelig var å bli dratt mellom to ulike krav, kravet om å gi medisinene som informanten er forpliktet til å gi i kraft av sin rolle som miljøterapeut på den ene siden, og informantens etiske oppfattning av at det ikke er greit å gjøre noe uten pasientens samtykke på den annen side. Informanten syntes det å sette depotinjeksjoner var både ubehagelig, vanskelig og ugreit. Informanten ble på denne måten dratt mellom to poler, stillingens krav, og informantens personlig oppfattning av rett og galt. Vedkommende forteller:

Å gjøre noe på en slik måte uten pasientens samtykke, det er ikke greit, eller det er ikke lett, det er mange sånne etiske ting på denne avdelingen her som er ubehagelige, men det håper jeg det alltid vil være, at det ikke blir en selvfølge, det er ikke noe særlig, for det blir jo litt feil holdning igjen.

Informanten uttrykker at dette ubehaget som medfølger den nevnte situasjonen nødvendigvis bør være tilstede da det gir uttrykk for en adekvat holdning å møte psykiatriens etiske og tvetydige sider på. Det som hadde bidratt til utvikling hos informanten var når vedkommende innså disse uoverensstemmelsene, klarte å erkjenne at ubehaget nødvendigvis burde være der, og tåle det.

Det å føle at en mestrer vanskelige situasjoner og klarer å stå i disse har vært betydningsfullt i forhold til utvikling. Det har dreid seg om situasjoner som har krevd mye av informantene personlig og som i utgangspunktet ble opplevd som tøffe og tunge. En informant deler følgende erfaring:

Jeg hadde en pasient som var veldig devaluerende mot meg, det kom mange gloser, mye sånne personlige ting som at jeg ikke var flink til å lytte, og dårlig på å forstå vedkommende, mange sånne ting som jeg egentlig følte jeg var god på (...). Det å stå i det var vanskelig, uansett hvor mye jeg ga av meg selv og brukte meg selv på alle mulige måter så var det aldri bra nok, men jeg følte at jeg klarte å stå i det.

Informanten gir utrykk for at hendelsen var spesielt utfordrende da vedkommende ble møtt med kritikk på personlige egenskaper som vedkommende selv ikke kjente seg igjen i, men til tross for dette klarte å gjennomføre det behandlingsopplegget som var fastlagt og holde ut i de situasjonene hvor vedkommende ble satt på prøve av pasienten. Informanten forteller videre at det å snakke om disse erfaringene, hvor det å gå i veiledning har bidratt til at vedkommende vokste på situasjonen.

Videre har det å stadig få nye arbeidsoppgaver bidratt til utvikling. Dette er arbeidsoppgaver som informantene har fått i takt med tiden, med det kjennetegn av at de har representert en realistisk utfordring som ligger innenfor grensen av det informanten har potensial for å mestre. Støtte til å ta disse utfordringene har vært av betydning. Denne støtten innebærer at andre kollegaer har fordra til og motivert til å ta utfordringene. Som en viktig del av støtten nevnes også det å bli rost for det en er god på, men også det å bli respektert for ting en ikke synes en mestrer like godt, samt å bli tatt på alvor da det gjelder ting en føler en ikke får til. En informant nevner følgende:

Tilbakemeldinger fra ledelse og kollegaer at det her er du bra på, men også å bli hørt på ting som jeg ikke synes jeg er så god på. At jeg kan få lov til å la være å stå på akkurat den type pasientdiagnose som jeg føler at jeg ikke håndterer så bra. Så ja, motivasjon og støtte fra både ledelse og kollegaer, og nye utfordrende oppgaver har vært med på utviklingen.

Å erkjenne egne begrensninger - ”Vi er ansatt for å hjelpe folk, men vi er ikke Gud”

For flere av informantene har det å få erfare, og siden erkjenne at det foreligger et sprik mellom idealer og realiteter bidratt til utvikling av personlig kompetanse. Hvor disse erkjennelsene dreier seg om deres egen og yrkets begrensninger i forhold til hva som er mulig å oppnå i behandlingen. En informant ordlegger seg på følgende måte om miljøterapeutens begrensninger som hjelper:

Å få et perspektiv på at det er en dødelig sykdom vi behandler, dødeligheten er tilstede, ja så det å komme ned fra et ideal syn på hva vi hjelpere skal kunne hjelpe

med. At det her finnes en begrensning. Uten at man skal gi opp før man har prøvd å hjelpe, men jeg fikk hvertfall et perspektiv på at det er ikke alltid det går.

Vi er villige til og strekke oss langt og lengre enn langt, men av og til så holder det ikke.

Slike erkjennelser har ført til at informantene har fått et mer realistisk syn på hva egen rolle innebærer, og hva det er miljøterapeuter kan stille opp med i relasjon til pasienten.

Veiledning

Veiledning er den kilden til utvikling av personlig kompetanse som sammen med kontinuerlig refleksjon med kollegaer blir nevnt å være av størst betydning for utviklingen.

Å snakke med noen om det som skjer og det du er oppe i er veldig viktig. Det har bidratt til min utvikling i veldig stor grad. Det å gå i veiledning i gruppe, å få andres innspill på akkurat det samme, å dele dine tanker i en situasjon og høre hva andre tenker, det er jo noe som er nesten mest utviklende.

Veiledning nevnes å være en forutsetning for å kunne jobbe som miljøterapeut i psykiatrien og foregår i gruppe som ledes av en psykolog. Veiledningen virker å være frivillig slik at de miljøterapeutene som ønsker å delta får mulighet til det. Veiledningen er lagt opp for miljøterapeutene hvor disse kan ta opp det de selv ønsker. Det kan for eksempel dreie seg om opplevelser eller problemer i møte med en pasient. Informantene nevner at veiledningstimene gir egne tanker en mer strukturert form som hjelper til med å organisere og sortere de tankene som kan være vanskelig å sortere på egenhånd. Der i blant opplever en informant at veiledningen hjelper til med å styre fokuset inn på det vesentlige i en situasjon ved å skille ut det som synes mindre viktige. Informantene er seg bevisste på at veiledning er en stor kilde til utvikling, men da som følge av at veiledningstimene brukes aktivt, og som en informant uttaler det ”å tørre å bruke veiledningen”. Det å gjøre nytte av veiledningstimene krever en aktiv egeninnsats av miljøterapeuten hvor det uttrykkes at en noen ganger må møte seg selv i døra når en forsøker å unngå deltakelse, og at en da heller tenker at veiledningen er der av en grunn. En informant uttrykker det som følger:

Det å bli mer personlig egnet er en ukentlig oppgave, det stopper aldri, så det å bruke veiledning, det å tørre å bruke veiledning er viktig. Og ikke tenke at i dag hadde det vært fristende å la veiledningen være, å tenke at en har så mye å gjøre, så mange pasienter og samtaler, men da heller stoppe opp og tenke hallo, hva er det jeg unngår nå? Og heller melder meg inn i de fellesskapene som er, og det er en kontinuerlig jobb slik jeg ser det.

Informantene har utviklet seg i samhandling med andre slik som ved deltagelse i gruppeveiledning, men også i andre fellesskap som ved kontinuerlig refleksjon med kollegaer og tilbakemeldinger fra disse.

Tilbakemeldinger og refleksjon med kollegaer

Kontinuerlig og fortløpende refleksjon med kollegaer er noe samtlige informanter mener har bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse. De mener det å ”tørre å være ærlig på hva en opplever i møte med pasienten sammen med kollegaer, og reflektere over dette” blir avgjørende for hvilken retning utvikling tar. En informant forteller om hvordan det å reflektere sammen med andre kan virke utviklende:

Jeg kan sitte med en opplevelse som er ganske sterk følelsesmessig av både ulike kvaliteter og funksjoner av en pasient, og når jeg da reflektere sammen med andre så kan vi på en måte legge bilde litt mer sammen. Mange av våre pasienter kan på en måte gi en del til meg og en del til behandleren sånn at vi kan sitte igjen med ulike opplevelser av pasienten og hva som foregår. Når vi da kommer sammen kan vi prøve å hjelpe hverandre med å forstå de ulike delene.

Refleksjonen som her gjøres i samarbeid med kollegaer hjelper ikke bare miljøterapeuten til å forstå pasienten bedre, men også til å forstå egne følelser og opplevelser. Videre nevnes det at en ved å reflektere med andre får mulighet til å sette ord på det som oppleveres, spesielt betydningsfullt virker det å være når opplevelsene har ført til en fortvilelse i miljøterapeuten, hvor en ved å reflektere med kollegaer gjør situasjonen letter, ikke ved å klage over det som

sies, men ved å få det ut gjennom å sette ord på det, slik at en ikke går å gnager på det. Hvor hensikten er å finne ut noe i fellesskap som kan gjøre situasjonen bedre og tenke litt høyt som en informant betegner det som, og påpeker at dette er noe en gjør hele tiden da det gjør situasjoner som oppstår i møte med pasienten lettere å forholde seg til.

Informantene omtaler det å reflektere med kollegaer som en måte å få andres meninger og synspunkter på, som ”a second opinion” fra noen som ser ting utenifra, med et annet blikk enn eieren av opplevelsen, slik at en kan utvikle eget syn og egen forståelse. Slik bruker de også hverandre til å korrigere hverandres feil, og for å få tips og gode råd. Informantene gir uttrykk for at spesielt de yngre og de som er nye innen felte, nyttiggjør seg de mer erfarnes kunnskaper og kompetanse som en kilde til utvikling.

Viktigheten av å ha en genuin interesse for andre mennesker knyttes sammen med det å ha interessen for relasjoner da det er mer enn en i relasjonen. Dette forutsetter at miljøterapeuten ikke bare jobber sammen med pasienten, men også er villig til å jobbe med relasjonen og seg selv. En informant uttrykker dette i det følgende:

Hvis du ikke er villig til å se litt på deg selv og ta noen runder med deg selv også sammen med kollegaer, men i stede tenker at det bare er pasienten som er vanskelig, eller det er ledelsen som ikke er god nok, så er det ikke nødvendigvis man utvikler seg.

Dersom miljøterapeuten utelukkende har fokus på pasienten og ser på seg selv som ”blanke skjermer”, vil dette gå på bekostning av utviklingen av personlig kompetanse.

Miljøterapeuten vil ikke evne å se at en selv er en aktiv medspiller i det som foregår i relasjonen, og derfor heller ikke kunne erkjenner at en ikke kan endre pasienten, men heller noe ved sin egen holdning og væremåte.

Et godt arbeidsmiljø

Informantene legger en betydelig vekt på arbeidsmiljøet i avdelingen, og mener dette har vært en viktig kilde til utvikling av deres personlige kompetanse. Som det ble vist til er det av stor betydning for informantenes utvikling at de kan reflektere med kollegaer. For at de skal kunne føle seg frie til å meddele egen tanker og opplevelser, har det vært av betydning at

arbeidsmiljøet på avdelingen og i organisasjonen generelt har blitt erfart som godt. En informant utaler seg om utviklende faktorer innad i personalgruppen:

At vi har en kultur der en kan ta opp det man får til og det man ikke får til, uten at det skal være straffende eller dømmende, som kanskje gjør det lettere å være empatisk ovenfor pasienten.

Når informantene selv blir møtt med forståelse opplever de det som letter å være empatiske og forståelsesfulle ovenfor pasienten. Dette tydeliggjør miljøterapi som et resultat av samarbeid, og miljøterapiens kompleksitet hvor flere faktorer virker sammen for å skape ønskede resultater. En annen informant vektlegger også betydningen av gode kollegaer:

Vi har et veldig godt forhold vi som jobber her. Jeg kan si det jeg tenker og føler uten at noen skal synes at jeg er dum.

Livserfaringers betydning for utvikling av personlig kompetanse - ”Er du på en måte tyve år og livet har vært rosenrødt, så er det kanskje litt vanskelig å sette seg inn i ting”.

Samtlige informanter mener at personlige livserfaringer har bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse. Ikke alle nevner spesifikke hendelser, men de mener allikevel at livserfaringer har betydning for det å egne seg i jobben som miljøterapeut. En informant svarer følgende på spørsmål om hvordan livserfaringer kan bidra til personlige egnethet:

Hvis en miljøterapeut har mye personlig å slite med så kan det være et hinder. Da kan en bli veldig opptatt av sine egne saker, men jeg tenker at det kan brukes hvis du får bearbeidet det og jobbet med deg selv, så kan det brukes i jobben. Jeg har jo sett at folk har kommet seg igjennom tingene sine, de har kommet seg videre og blitt personer som har forståelse og skjønner ting. De har opplevd ting som gjør det lettere å sette seg inn i og skjønne ting, det med empati og hvordan en pasient har det.

En forutsetning for at livserfaringer her skal bidra til personlig egnethet er at miljøterapeuten har bearbeidet disse slik at vedkommende kan bruke de som en ressurs, og som en inngangsport til å forstå pasientens bedre.

Da det er snakk om livserfaringer blir alder et sentralt tema da en naturlig nok som regel vil ha opparbeidet seg mer livserfaring med økt alder:

Av og til så har alder litt å si, at man er litt voksen og har noen erfaringer fra forskjellige sider av livet. At man har opplevd livet på godt og vondt selv, og har evne til å sette seg inn i hvordan ting kan oppleves og det å ha det vanskelig. Det er ikke alltid at de som er yngst har det, og det er jo naturlig.

Til tross for at ulike livserfaringer kan bidra til en miljøterapeuts personlige egnethet sier informantene at det er forskjell på folk, slik at flere kan oppleve det samme, hvor bare enkelte av dem gjennomgår en utvikling som fremmer bestemte egenskaper, væremåter eller holdninger.

Andre forhold som har bidratt

For at informantene skal kunne utvikle sin personlige kompetanse ytterligere, nevner de at mer av de samme tiltakene som er nevnt ovenfor kan bidra til ytterligere utvikling. I tillegg til disse tenker de at mer utdanning, personlig veiledning, selvutvikling og arbeid med motoverføringsreaksjoner kan bidra til å gjøre dem mer personlig egnet, men også det å ha rom for å reagere på egen hjemmebane synes for en informant å ha bidratt til utviklingen da vedkommende har kunnet bli bedre kjent med sider av seg selv:

Jeg tenker at jo mer rom for å være personlig og for å reagere og gjøre mer av sitt eget på hjemmebane og en naturlig del av det å bli kjent med seg selv der har vært til hjelp i arbeidet.

De nevner også det å arbeide med motoverføringsreaksjoner, og at dette er et tiltak som de så vidt har begynt å benytte seg av i form av at de har fått undervisning om tiltaket. For å beskrive motoverføringens nytte gjengir informanten følgende fra undervisningen:

(...) når tiltak ikke blir nok, når en har fotfulgt, når en har beltelagt, når en har prøvd alt og det ikke hjelper uansett hva du har gjort, da må du begynne å tenke, og du må

begynne å bruke andre ting, og da er det det terapeutiske du skal bruke, ikke de tekniske virkemidler.

Arbeid med motoverføringsreaksjoner er nytt for informantene og viser til behovet for å tenke nytt når de tradisjonelle metoder og tekniske virkemidler ikke fungerer tilfredsstillende. Dette viser til de tekniske metodenes begrensninger, hvor endringer heller kan skje ved å se på de forhold som utspiller seg på et mellommenneskelig plan.

9 DRØFTNING AV FUNN

Her vil jeg drøfte funnene som er fremkommet gjennom analysen av intervjuene. Funnene vil hovedsakelig bli drøftet innenfor rammen av tidligere presentert teori. Først vil problemstillingens første del om hva miljøterapeutene forstår med å være personlig egnet for sitt yrke, bli drøftet. Deretter vil problemstillingens andre del om det som har bidratt til informantenes utvikling av personlig kompetanse bli drøftet.

9.1 Miljøterapeutenes forståelse av det å være personlig egnet

Informantene forstår personlig egnethet som noe en *er*, og at dersom en er dette kan en utvikle sin personlige egnethet gjennom ulike tiltak som det vil bli vist til senere. Deres forståelse av personlig egnethet samsvarer med den forståelsen Adizes (1991) har av å ”være” og å ”vite”, hvor det vil være lettere å lære opp en person til å ”vite”, fremfor å ”være” da det nødvendigvis ikke vil hjelpe med tyve år i feltet dersom en i utgangspunktet er uegnet for jobben. Dette støttes av Rønnestad og Skovholdt (1999) som stiller seg kritisk til at erfaring måles i tid som eneste kriterium for faglig utvikling. I stede viser de til betydningen av personlige forhold som individets personlighet, motivasjon, fokus på selvhelbredelse og organisatoriske forhold som påvirkningskilder til faglig utvikling.

Videre mener samtlige informanter at både personlig egnethet, teoretiske kunnskaper og yrkesspesifikke ferdigheter er nødvendig i arbeidet som miljøterapeut og at disse komponentene henger sammen, men har en ulik opplevelse av hvordan personlig kompetanse henger sammen med fagkunnskaper. Enkelte opplever det slik at personlig egnethet er det viktigste og det mest grunnleggende i arbeidet som miljøterapeut da det er dette som synes å være avgjørende for om miljøterapeuten evner å nå inn til pasienten og opprette en relasjon som kan legge grunnlaget for det videre arbeidet. Dette sammenfaller med betydningen av uttrykket å bruke seg selv som arbeidsredskap, hvor miljøterapeuten i møte med pasienten først og fremst har sine egne holdninger, væremåter og egenskaper å stille opp med (Mullen, 1969, i Johnson & Yanca, 2010, s. 90-91). Og hvor det er gjennom personen via relasjonen miljøterapeuten kan formidle sine kunnskaper (Biestek, 1957; Johanson og Yanca, 2010). Denne forståelsen av personlig egnethet som noe som må ligge i bunn kan synes å samsvare med en av de to modellene for profesjonalitet som Skau (2005) har utviklet, hvor de tre

komponentene utgjør et hus hvor personlig kompetanse utgjør grunnmuren. Andre informanter synes å ha en annen opplevelse hvor personlig egnethet ikke vil ha noen verdi dersom en person ikke også har de nødvendige fagkunnskaper. En informant forklarer dette ved å vise til at mangel på kunnskap om de psykiske lidelsene kan føre til at en ikke handler hensiktsmessig ovenfor pasienten. En annen viser til at en person vil kunne forandre holdninger i møte med pasienten dersom vedkommende ikke har kunnskap om de ulike diagnosene, hvor disse holdningene kan føre til at samspillet mellom hjelper og pasient blir lite gunstig. En slik forståelse synes å sammenfalle med den andre modellen til Skau (2005) som tar for seg de tre kompetanseformene, hvor de ulike kompetanseformene utgjør en integrert og sammenhengende helhet.

Disse funnene viser til at det ikke er *en* riktig måte å forstå personlig egnethet på, men heller flere forståelser som vil variere som følg av hvem en spør. Betydningen av personlig egnet i en helhetlig profesjonalitet er derfor ikke entydig, men heller flertydig. Det kan tenkes at dette kan skape utfordringer i form av uenigheter ved ansettelse av miljøterapeuter, da en vil kunne vektlegge betydningen av de ulike kompetanseformene ulikt.

9.2 Miljøterapeutenes beskrivelse av den personlig egnede miljøterapeuten

Studiens funn tyder på at informanten grovt sett beskriver tre ulike forhold ved miljøterapeuten for å vise til hva de legger i det å være en personlig egnet miljøterapeut. Disse tre forholdene kan knyttes til det jeg har valgt å kalle forhold knyttet til pasienten, forhold knyttet til kollegaer og forhold knyttet til egen person. I tur og orden vil disse forholdene bli vist til og drøftet i det videre.

9.2.2 Forhold knyttet til pasienten

Forhold knyttet til pasienten betegner her forhold som utspiller seg i direkte relasjon til pasientene og dreier seg om den personlig egnede miljøterapeutens personlige egenskaper, væremåter og holdninger som kommer til uttrykk ovenfor pasienten. Informantene beskriver her den personlig egnede miljøterapeut som en som har interesse for mennesker generelt og pasienten spesielt, derunder interesse for de ulike diagnoser pasienten kan ha, samt relasjonen og samspillet mellom miljøterapeut og pasient. I relasjonen er den personlig egnede

miljøterapeuten klar og tydelig i sin formidling og opptreden, noe som innebærer at vedkommende blant annet er presis og holder tiden for avtaler. De beskriver også den personlig egnede miljøterapeut som lyttende med en undrende tilnærming, som en som ”klarer å sitte rolig i stolen”, som tåler stressfylte situasjoner, kan samarbeide med og romme pasienten.

Å bruke tid med pasienten

Samtlige informanter mener den personlig egnede miljøterapeuten har en genuin interesse for pasienten og bruker tid sammen med denne, det være seg fysisk tilgjengelig så vel som mentalt tilstedeværende. Informantene refererer blant annet her til at enkelte miljøterapeuter kan ha for vane å opptre i motsatt tilfelle ved at de har en tendens til å trekke seg inn på vaktrommet og blir sittende der for slik å bli utilgjengelig for pasienten. Betydningen av at miljøterapeuten bruker tid sammen med pasienten støttes av tidligere forskningsfunn som viser at pasienter foretrekker mye interaksjon med personalet og at lite interaksjon er sammenfallende med et dårligere behandlingsresultat. Studier viser også at på psykiatriske poster der pasienter og personalet vurderer behandlingsmiljøet sammenfallende, er det mye interaksjon mellom pasienter og personalet som synes å gi et bedre behandlingsutbytte, hvor miljøet også er preget av mindre vold og aggresjon mot de ansatte (Røssberg, 2008). Det ovennevnte sammenfaller også med funn som er fremkommet gjennom samtaler med pasienter hvor det viser seg at det å bli støttet, passet på og at noen var tilstede, har vært til hjelp for pasienten under psykotiske tilstander (Strand, 1990). Mange pasienter kan slite med en følelse av mindre verdt, hvor det da kan tenkes at det å bruke tid med pasienten signaliserer at pasienten er betydningsfull og verdt å bruke tid på. Gjennom tilstedeværelse anerkjenner en pasienten, noe som synes å skape ro, hvor det ikke alltid er nødvendig å si så mye, men heller være nær pasienten ved å lytte til vedkommende. Ved å anerkjenne pasienten gjennom tilstedeværelse blir pasienten bekreftet slik at kaotiske og utagerende situasjoner kan unngås (Vatne 2008). I det å bruke tid sammen med pasienten nevner informantene også det å lytte til pasienten. Hvor en også er i stand til å romme de vanskelige temaer og følelser som pasienten måtte komme opp med. Vatne (2008) sier at miljøterapeuten her fungerer som en ”kontainer” hvor miljøterapeuten er en mottaker for pasientens problematiske konflikter og følelser. Dette kan lindre pasientens lidelse samtidig som en bekrefter pasientens verdi som menneske. En slik form for kontaining innebærer også at miljøterapeuten evner å sette seg selv og sin

forståelse av situasjonen til side, hvor miljøterapeuten gir sin fulle oppmerksomhet til pasienten (Vatne, 2008).

En åpen og undrende holdning - "Culture of inquiry"

Et vesentlig funn er betydningen av at miljøterapeuten har en åpen og undrende holdning til pasienten, deres forståelser, opplevelser og atferd. Informantene knytter den undrende holdningen til å være interessert, nysgjerrig og undersøkende. I sitt samspill med pasienten er miljøterapeuten åpen og fordomsfri i møte med pasienten og de fenomener som måtte oppstå. Den undrende holdningen deler de med pasienter og kollegaer da det kan gi rom for ny innsikt og nye måter å forstå ting på. En informant viser til at miljøterapeutene har gjort den undrende holdningen til en bevisst aktivitet på avdelingen og kaller denne tilnærmingen for "culture of inquiry". En slik tilnærming fordrer kontinuerlig refleksjon som kan åpne opp for nye forståelser hos både pasienten og miljøterapeuten. Ved en undrende tilnærming gis pasienten mulighet til å ta innover seg hjelperens forståelse, reflektere over om det er dette vedkommende opplever og gis dermed mulighet til å avvise eller korrigere miljøterapeutens tolkninger, samtidig som pasienten gis mulighet til å forstå seg selv bedre. Den undrende holdningen er en del av det anerkjennende perspektivet (Vatne, 2008). Når miljøterapeuten aktivt bruker en undrende tilnærming i møte med pasienten kan det tenkes at pasienten får en opplevelse av at miljøterapeuten ikke overkjører vedkommende ved å være den som vet best, men heller åpner opp for myndiggjøring av pasienten hvor pasienten selv vet hva som er best for en selv. Miljøterapeuten kan her sies å bruke sin maktposisjon til å få pasienten til å endre holdninger og atferd på en måte som er psykisk helsefremmende, da brukermidvirkning og det å oppleve kontroll har vist seg å gi økt livskvalitet (Passer & Smith, 2011). "Culture of inquiry" kan settes opp mot "den diagnostiske kultur" hvor den enkeltes atferd ikke blir forstått ut i fra sosiale forhold og relasjoner, men heller pasientens personlighet. Den diagnostiske kultur har pasientens indre egenskaper som utgangspunkt for å forstå det som skjer i miljøet. Miljøterapeuten ser her bare pasientens patologiske sider og undrekjenner deres positive og funksjonelle sider. Dette synet kan sies å være snevert og lite utviklende da en låser samspillet i pasientens diagnose. Denne tilnærmingen bygger heller ikke på dialog slik som det anerkjennende perspektivet, og kan sies å falle inn under den korrigerende tilnærmingen hvor en tenker at det er pasienten som må endres. Dette synet hindrer også reel brukermidvirkning ved at miljøterapeuten blir eksperten, den som vet best.

Å samarbeide med pasienten

Informantene vektlegger betydningen av å samarbeide med pasienten hvor dette innebærer, som en informant sier det: "Å jobbe sammen med, ikke overta for pasienten". Tilsvarende funn fant Johanson og Yanca (2010) i sin sammenfatning av ulike studier. I litteraturen vises det også til at mange forfattere understreker betydningen av at terapeuten og pasienten jobber sammen som partnere og har de samme målene for behandlingen. Dette selv når pasienten synes å ha dårlig sykdomsinnsikt som reduserer pasientens muligheter til å delta aktivt i behandlingen (Jonsdottir & Opjordsmoen, 2008). Å jobbe sammen med, fremfor å overta for pasienten, samsvarer med det anerkjennende perspektivet da det bidrar til å myndiggjøre pasienten og til å skape en likeverdig relasjon. Det hevdes også at dersom pasienten skal oppleve støtte i egen symptomkontroll, forutsettes det at hjelperen har fokus på samarbeid og ikke på konkrete tiltak de selv mener er best for pasienten. Forhold som respekt, oppmerksomhet, følsomhet og praktisk hjelp til å løse dagliglivets individuelle problemer bør også være fokus hos hjelperne (Vatne, 2008).

Overstyring av pasienten kan derimot føre til passivitet, redusert selvbilde og lært hjelpsløshet som i sin tur kan føre til psykiske belastninger og økt opplevelse av stress (Passer & Smith, 2011). Å kunne samarbeide med pasienten kan synes å henge sammen med den åpne og undrende holdningen, da denne tilnærmingen forutsetter dialog hvor begge parters utspill blir betraktet som verdifulle bidrag til samspillet, altså et samarbeid.

Å kunne holde på rammer, grenser og strukturer

Samtlige informanter oppgir at dersom en miljøterapeut skal være personlig egnet som miljøterapeut må vedkommende evne å holde på de rammer, grenser og strukturer som den miljøterapeutiske virksomheten består av. Mange institusjoner kan være svært struktur tunge (Garsjø, 2008) som kan gjøre det krevende for den enkelte å sette seg inn i de skrevne og uskrevne reglene og rutinene som institusjonen er bygd opp av. Det kreves derfor at miljøterapeuten har god organisasjonsforståelse og evner å sette seg inn i de regler og rutiner som foreligger (Storø, 2008).

Etter informantene, er rammer og grenser å forstå som en viktig del av miljøterapien, og sammenfaller med definisjoner av miljøterapi hvor virksomhetens struktur ses på som det grunnleggende. Det er nettopp de gjennomtenkte strukturene som skiller miljøterapi fra tilfeldig virksomhet (Skårderud et al., 2010). Grensesetting bidrar til å skape nettopp den

strukturen som synes å være så viktig i miljøterapi (Strand, 1990). Spesielt for psykotiske som kan oppleve tankekaos, kan det tenkes at fastsettelse og fastholding av strukturer er viktig. Rammer og strukturer gjør miljøet forutsigbart og mindre utflytende enn det ellers ville ha vært, og både pasienter og miljøterapeuter vet hva de må forholde seg til. Etter Gunderson (1983) er struktur en av de fem miljøterapeutiske prosessene som gjør pasienten i stand til å planlegge og se konsekvenser av egne handlinger.

Den grensesettingen som miljøterapeutene beskriver er ment å fungere terapeutisk ved at den skaper ytre og indre struktur og brukes for å realitetsorientere pasienten. Dette gjøres ved at de krav og grenser som settes er utformet på en slik måte som er tilnærmet lik de kravene som stilles i samfunnet utenfor institusjonen, og som skal hjelpe pasienten til å fungere på egenhånd ute i samfunnet. En slik terapeutisk bruk av grensesetting skiller seg fra den grensesettingen som gjøres i det korrigerende perspektivet, hvor grensesetting blir benyttet som kontroll av og straff ovenfor pasienten. Denne korrigerende bruken av grensesetting er lite gunstig for samspillet mellom miljøterapeut og pasient, og dermed også pasientens bedringsmuligheter.

Da rammer og grenser er en viktig del av miljøterapien nevner informantene at den personlig egnede miljøterapeut evner å holde på disse selv om de blir prøvd. Å holde på de grenser og rammer som foreligger kan signalisere ovenfor pasienten at miljøterapeuten har tro på det vedkommende gjør. Å ha tro på det arbeidet miljøterapeuten utfører blir av informantene omtalt som en annen viktig faktor i relasjon til pasienten.

Å ha tro på det en gjør og formidle håp

Som det nettopp er vist til så synes informantene det er viktig å ha tro på det arbeide en utfører, noe som også støttes av forskning. Blant annet viser Møllers (2003) studie at de dyktige miljøterapeutene var kjennetegnet av at de har tro på at det arbeidet de utførte var virksomt. Dette kan riktig nok også by på noen utfordringer der en ikke er enig i de beslutningene som fattes når det dreier seg om pasientens behandlingsopplegg. Som et resultat av teamarbeid er det ikke gitt at alle til en hver tid vil være enige i de beslutningene som tas. Etter erfaringer fra egen praksis kan det til eksempel dreie seg om uenigheter om hvorvidt en pasient skal være på skjermet avdeling, eller hvorvidt et medikament skal økes eller ikke. Det kan tenkes at det her blir spesielt utfordrende å være lojal mot slike avgjørelser som en selv som fagperson er uenig i og ikke har så stor tro på. Slike uenigheter kan derfor

ses på som problematiske da det vil påvirke pasientens behandlingsforløp når miljøterapeuten ikke har tro på det vedkommende gjør.

Informantene nevner i tillegg det å ha tro på det vedkommende gjør, å ha tro på at pasienten kan oppnå utvikling og bedring, samt evne til å formidle dette til pasienten som håp om at forandring er mulig. Forskning viser at dersom pasienten opplever at terapeuten gir håp om at forandringer er mulig, vil dette virker positivt inn på behandlingsresultatet (Rønnestad & Lippe, 2002 etter Møller, 2003; Stolanowski & Rønnestad, 1997). Informanten beskriver det å formidle håp som et arbeid på flere områder, hvor de viser til konkrete tiltak som dette formidles gjennom. Hvor disse tiltakene blant annet dreier seg om å ”nøste opp” de forhold som kan synes å ha en negativ effekt på pasientens psyke. I tillegg til psykologisk behandling nevnes det flere konkrete forhold som bør tas tak i. Disse dreier seg om praktiske ting som et sted å bo og økonomiske forhold, da fysiske og psykiske forhold gjensidig vil virke inn på hverandre. Det kan tenkes at det er lettere for pasienten å ta til seg håpet når det blir oversatt til konkrete handlinger slik som informantene viser til. Spesielt ovenfor psykotiske som ofte er preget av en et abstrakt tankekaos hevdes det at konkrete og håndfaste tilnærmelser kan oppleves som trygt (Vatne, 2008)

Alle forholdene som det er vist til ovenfor og som kan knyttes til den personlig egnede miljøterapeuts kjennetegn i forhold til pasienten, kan i varierende grad knyttes til det anerkjennende perspektivet, og synes å bidra til så å skape likeverd mellom miljøterapeut og pasient i den grad det er mulig som følge av at relasjonen i utgangspunktet er asymmetrisk grunnet de ulike rollene. Hvor miljøterapeuten også jobber for å fremme pasientens bruk av egne ressurser slik at pasienten på sikt vil kunne fungere tilfredsstillende på egenhånd ute i samfunnet.

9.2.3 Forhold knyttet til kollegaer

Evne til å kunne samarbeide er et sentralt funn som informantene vektlegger hos den personlig egnede miljøterapeuten. Ikke bare som nevnt å samarbeidet med pasienten, men også med kollegaer. Dette samsvarer med det som foreligger i helsepersonelloven, men da loven ikke utdyper hvem det kreves samarbeid med, eller på hvilken måte samarbeidet bør vise seg i praksis, vil jeg vise til det egne informanter betegner som god evne til å samarbeide med sine kollegaer.

Evnen til å samarbeide med kollegaer er noe informantene tilegner stor vekt, og som innebærer flere forhold. De mest fremtredene forholdene dreier seg om vilje og evne til å inngå i diskusjon og samhandling med kollegaer. Derav å delta aktivt i behandlingsmøter som innebærer å lytte til de andre deltakerne og engasjere seg ved å fremme egne meninger og forslag. Dette samarbeidet innebærer også å være lojal mot de beslutningene som fattes selv om en ikke er enig i disse, samt at en evner å følge bestemmelser en selv ikke har vært med på å fatte, men som er tatt av de som har ansvaret for behandlingen. Betydningen av dette støttes av (Vaglum, 2008) som viser til et bedre behandlingsutfall der personalet jobber som en enhet ovenfor pasientene. Personlig egnethet viser seg her å komme til syne også der hvor pasienten ikke direkte oppholder seg. Når miljøterapeuten arbeider der hvor pasienten ikke befinner seg, omtales dette som å jobbe med sekundære oppgaver, som skiller seg fra primære oppgaver hvor miljøterapeuten er i direkte kontakt med pasienten (Storø, 2008). Tverrfaglig samarbeid blir sett på som et ideal i dagens praksis. Storø (2008) vises derfor til betydningen av at miljøterapeuten bør ta aktive valg om å samarbeide med andre og arbeide for å dyktiggjøre seg i slikt arbeid, noe som forutsetter at en ser nytten av å samarbeide.

9.2.4 Forhold knyttet til egen person

Forhold knyttet til egen person betegner her informantenes beskrivelser av den personlig egnede miljøterapeutens syn på seg selv og det arbeidet vedkommende utfører.

Å kjenne til eget bidrag i relasjonen

Informantene nevner her en miljøterapeut som evner å se hva vedkommende selv bidrar med i relasjonen til pasienten og på hvilken måte dette bidraget påvirker pasientens tenke- og væremåte. Dette sammenfaller med det Schibbye omtaler som selvrefleksivitet og som synes å være en forutsetning for å kunne opptre anerkjennende. Ved å se sitt eget bidrag i samspillet har miljøterapeuten et relasjonelt fremfor et ensidig fokus for samhandling og vil ikke oppleve pasientens atferd som nødvendig å korrigere (Vatne, 2008).

Informantene viser også til at den personlig egnede miljøterapeuten klarer å skille mellom seg selv og pasienten. Dette uttrykker en av informantene gjennom følgende utsagn: ”Å være åpen og lyttende nok til å kunne ta i mot kraftige historier og mye sterkt materiale, som da gjør en avhengig av indre dialog og nysgjerrighet på seg selv, så en vet hva som er ens eget og hva som er pasientens”. Dette kan synes så være det som Schibbye omtaler som selvavgrensning,

hvor en er i stand til å skille mellom hva som tilhører en selv og hva som tilhører pasienten av synspunkter, opplevelser og følelser. Slik skaper miljøterapeuten tydelige grenser som hjelper pasienten med å opprette egne grenser (Vatne, 2008).

Samtlige informanter mener også at det forholdet miljøterapeuten har til seg selv vil være av betydning for deres personlige egnethet. En informant uttrykker at det er viktig at pasienten opplever at miljøterapeuten er en person som kan ta vare på seg selv, da dette skaper trygghet hos pasienten og et rom hvor pasienten kan være seg. Mens en annen uttrykker at det er viktig at miljøterapeuten evner å sette egne grenser og si i fra når disse grensene trækkes over.

Viktigheten av dette støttes av Vatnes studie, hvor hun fant at en utbredt erfaring hos psykiatriske sykepleiere var at de tar ansvar for selvivaretagelse og egne grenser da det blir tryggere for pasienten. På et dypere plan sier hun at dette signaliserer at miljøterapeuten ikke vil la noe ødelegge de forhold som er nødvendige for at pasienten skal få god hjelp fordi en anser pasienten for å være verdifull (Vatne, 2008). Betydningen av miljøterapeutens syn på seg selv som betydningsfullt i arbeidet med pasienter, støttes av funnene til Johanson & Yancas (2010) som viser at hjelperens oppfatninger av seg selv er av betydning for den hjelpen som gis.

Evne og vilje til å tilegne seg mer kunnskap

Even og vilje til å jobbe med sin egen utvikling i form av å tilegne seg mer kunnskap oppgis av informantene som et annet viktig kjennetegn. Her presiserer de at miljøterapeuten har interesse for faget sitt og et stadig ønske om å tilegne seg mer kunnskap. Hvor dette ønsket er drevet av nysgjerrighet og interesse ovenfor de fenomener som rører seg i fagfeltet. Dette funnet sammenfaller med synet til Storø (2008) hvor han hevder at vi ikke bare kan se på den personlig egnede miljøterapeut som et sett av ulike ønskede egenskaper, men at en også må forstå personlig egnethet som en prosess hvor miljøterapeuten har vilje og evne til aktivt og bevisst å jobbe med sin egen utvikling. En informant sier det slik at det å bli personlig egnet er en "ukentlig oppgave", altså et arbeid som aldri tar slutt da en stadig vil kunne utvikle seg ytterligere. Informantene vektlegger i denne sammenhengen at miljøterapeuten er nysgjerrig på faget sitt og at dette fører til at vedkommende er villig til å erverve seg mer kunnskap.

Til tross for at det er enkelte egenskaper og trekk som går igjen i beskrivelsene av den personlig egnede miljøterapeuten, er det enkelte sider ved dette som kan være uheldig. Denne uheldigheten ligger i at slike egenskaper kan komme til å bli sett på som de eneste riktige

egenskapene, og at det bare finnes en personlig egnethet. Individuelle behov og ulike preferanse hos pasienter blir ikke tatt i betraktning, ulike sammensetninger av personligheter kan tenkes å være gunstig for noen, men ikke for alle. En informant påpeker dette ved å vise til at en bør gjøre bruk av at miljøterapeutene nettopp er forskjellige og har ulike personligheter, for slik å matche pasient og miljøterapeut etter det som den aktuelle pasienten synes å trenge. I tillegg kan det sies å være urimelig å kreve at alle miljøterapeuter skal oppfylle alle kravene som fyller den personlig egnede miljøterapeut, men at en heller fokuserer på å jobbe mot en utvikling som peker i den ønskede retningen (Storø, 2008).

Både holdninger til seg selv, andre og det miljøterapeutiske arbeidet har vist seg å ha betydning for hvorvidt en person synes å være personlig egnet som miljøterapeut. Egne funn sammenfaller med oppsummeringer fra et stort antall studier og forskningsresultater av måter som klienter oppfatter terapeuten på som virker gunstig for behandlingsresultatet. Hvor disse er å gi håp om at forandring er mulig, at terapeuten er interessert, respekterende, forstående, samarbeidende, bidragsyter til nye forståelser og oppmuntrer pasienten til å konfrontere det som er krevende og vanskelig (Møller, 2003, s. 32 etter Rønnestad & Lippe, 2002). Da disse funnene i stor grad sammenfaller med hva miljøterapeutene i egen undersøkelse omtaler som en personlig egnet miljøterapeut, viser dette at pasienter og miljøterapeuter i stor grad har et sammenfallende syn på hva som er ønskelig ved terapeuten. Et unntak her synes derimot å dreier seg om miljøterapeutens evne til å grensesette, som ikke nevnes av klientene som er inkludert i den oppsummerende studien. Etter Vatne (2008) opplever pasienter grensesetting som noe negativt. Dette kan skyldes at grenser oftest settes ut i fra et korrigerende perspektiv fremfor et anerkjennende (Vatne, 2008). Blir grenser satt ut i fra et anerkjennende perspektiv synes det å ha en positiv effekt på pasientens bedringsprosess (Strand, 1990). Også Kuno Sørensen (1998) viser til at miljøterapeuter fungerer som en trygghetsskaper ved å praktisere rammer, struktur, grenser, entydighet og stabilitet (Møller, 2003, s. 146). Egne informanter oppgir den personlig egnede miljøterapeutens egenskaper som satt sammen av omsorgsfulle og oppmuntrende dimensjoner, og mer grensesettende hvor miljøterapeuten stiller krav til pasienten. En informant formidler dette ved å si at ”du jobber nok kanskje bedre i det yrke her når du har med deg både hode og hjertet”, og slik viser til at den personlig egnede miljøterapeuten bør kunne kombinere den faglige rollen med medmenneskelighet.

9.3 Forhold som har bidratt til utvikling av miljøterapeutenes personlige kompetanse

Her vil forhold som har bidratt til informantenes personlige kompetanse bli drøftet. Tilsvarende vil de tiltakene som informantene mener kan bidra til utvikling av deres personlige kompetanse, men som de ikke har benyttet seg av, bli belyst.

Institusjonens arbeidsmiljø

En av de faktorene informantene betegner som mest betydningsfull for utvikling av deres personlige kompetanse nevnes arbeidsplassens arbeidsmiljø, der under betydningen av gode kollegaer som de kan inngå i kontinuerlig refleksjon med. Denne samhandlingen kollegaene i mellom har en uformell karakter og inntreffer når miljøterapeutene har opplevd eller erfart noe som gjør at behovet for å meddele erfaringer og opplevelser melder seg. En informant påpeker at denne meddelelsen ikke er for å klage, men heller for å reflektere over tanker og hendelser slik at vedkommende kan få mulighet til å utvikle egen forståelseshorisont.

Relasjonen til kollegaene og interpersonelle forhold på arbeidsplassen rapporteres av Roar Møller gjennom hans studie av dyktige miljøterapeuters kjennetegn og faglige utvikling, som svært viktig for miljøterapeutenes trivsel og opplevelse av mening (Møller, 2003). I dialog med kollegaer møter miljøterapeutene forståelse, støtte og ivaretagelse fra likesinnede etter å ha vært i vanskelige situasjoner, og kan forstås som intersubjektive møter der den enkelte miljøterapeut blir sett, forstått og bekreftet (Larsen, 1979; Møller, 2003; Schibbye, 2002). Rønnestad & Skovholt (2001) ser på slik samhandling som en aktivitet hvor terapeutene inntar en mentorrolle ovenfor hverandre. Denne form for mentoring er en uformell og uorganisert aktivitet blant kollegaene som ikke er organisert fra institusjonens side.

Å reflektere med kollegaer synes også å bidra til at informantene oppnår økt evne til selvrefleksivitet. En informant uttaler seg som følger:

Hvis du ikke er villig til å se litt på deg selv og ta noen runder med deg selv også sammen med kollegaer, men i stede tenker at det bare er pasienten som er vanskelig, eller at det er ledelsen som ikke er god nok, så er det ikke nødvendigvis man utvikler seg.

Den selvrefleksive holdningen er etter Schibbye (2009) en forutsetning for å ha en anerkjennende holdning ovenfor pasientene.

Informantene vektlegger videre betydningen av at de blir lyttet til av sine kollegaer og at de ikke blir vurdert og dømt på bakgrunn av sine handlinger og opplevelser. En informant forteller om betydningen av at hun kan si det hun tenker og føler uten at noen skal synes at hun er dum. Et arbeidsmiljø der forståelse for at profesjonell utvikling forutsetter prøving, feiling, refleksjon og følelsen av tilhørighet synes å bidra til den enkeltes profesjonelle utvikling (Stolanowski & Rønnestad, 1997). Slikt sett kan den enkeltes personlige utvikling sies å være påvirket av institusjonens arbeidsmiljø. Der det foreligger et samarbeid i form av refleksjon kollegaer i mellom, samt et arbeidsmiljø som er preget av en åpen og ikke dømmende holdning vil den enkelte kunne heve sin personlige kompetanse. Stolanowski & Rønnestad (1997) hevder at organisasjonens relasjonelle og sosiale strukturer skaper betingelser for forandring og utvikling hvor det er spesielt viktig at miljøet stimulerer til fornyelse, støtte og omsorg, da dette øker den enkeltes evne til å takle kompleksitet og utfordringer. Videre mener de at dersom en godtar at psykososialt arbeid innebærer å arbeide via relasjonen, må organisasjonen oppmuntre og fremskaffe strukturer som tillater bearbeiding av de følelsesmessige og intense sidene ved det faglige arbeidet. En slik struktur kan være arbeid med motoverføringsreaksjoner som det vil bli vist til senere.

Støtte og utfordringer

Informantene vektlegger støtte og utfordringer som viktig for deres personlige utvikling. Det er utfordringene som har drevet informantenes utvikling forover, men det er opplevd støtte fra kollegaer og ledelsen som i flere tilfeller har bidratt til at informantene har tatt disse utfordringene. Noen av informantene opplever støtte gjennom å bli oppmuntret til å ta bestemte utfordringer, at deres avgjørelser blir respektert når de til eksempel ønsker å slippe å følge opp enkelte pasientgrupper som de opplever som for utfordrende, samt å bli støttet gjennom ros. For at rosen skal fungere som støtte vises det til betydningen av at denne gis i form av konkrete tilbakemeldinger på hva informanten er god på.

Rønnestad og Skovholt (1991) fremhever betydningen av en tilstrekkelig balansegang mellom en støttende og ivaretaende dimensjon, og forandringens mer utfordrende og krevende sider, hvor denne balansegangen er avgjørende for all menneskelig utvikling. I praksis vil dette innebære individuell tilpassning av målsettinger for den enkelte miljøterapeut ved å gjøre

utfordringene overkommelige for den enkelte. Ved slik å tilpasse arbeidsbelastningen vil en kunne oppnå profesjonell utvikling og hindre stagnasjon og utbrenthet blant miljøterapeutene. Dersom utfordringer blir for store kan det føre miljøterapeuten inn i prematur lukking, som innebærer at den reflekterende prosessen som fører til utvikling avbrytes. Prematur lukking karakteriseres som en ubevisst prosess som fører til pseudoutvikling som omfatter alle forandringer etter prosessen av prematur lukking. Dette medfører at ikke alle forandringer i den profesjonelle virksomheten kan betraktes som utvikling. Dersom miljøterapeuten stagnerer i arbeidet vil dette omfatte enten pseudoutvikling, eller det å forlate feltet helt (Rønnestad & Skovholt, 1991).

Veiledning

Veiledning er et organisert tiltak fra institusjonens side som har bidratt til utvikling av informantenes personlige kompetanse. Veiledning blir i faglitteraturen sett på som spesielt betydningsfull for å fremme faglig utvikling. I egen oppgave viser veiledning seg også å ha stor betydning for informantenes utvikling av personlig kompetanse. Et veiledningsforhold som er preget av trygghet kan føre til økt selvrefleksjon, men da først og fremst hvor veilederens holdning er preget av empati og ikke av nedvurdering (Rønnestad & Reichelt, 1999). Da egne informanter refererer til veiledning i gruppe som tilbud på deres arbeidsplass, er det her grunn til å tro at ikke bare veilederens holdninger ovenfor miljøterapeutene vil være av betydning for læringsutbytte, men også holdninger til kollegaene som deltar i samme veiledningsgruppe kan antas å ha betydning for utvikling av miljøterapeutenes selvrefleksjon.

Angst for veileders evaluering hevdes å være et vanlig forekommende fenomen, og vil være til hinder for personlig og fri refleksjon (Rønnestad & Reichelt, 1999). En av informantene skildret forskjellen mellom det å reflektere i gruppe i forhold til det å reflektere for seg selv, ved at vedkommende i refleksjon på egenhånd kan reflektere rundt ting som ikke er like enkelt å ta opp i plenum. Kanskje var det angsten for en mulig bedømming fra andre tilstedeværende informanten vegret seg for? Derimot viser gruppeveiledning seg å ha en klar fordel da det gjelder mulighet til å lære og utvikle seg på bakgrunn av det ens kollegaer tar opp i veiledningstimene. En informant forteller om en hendelse som hennes kollega tok opp angående noe han syntes var en ubehagelig tilnærmelse fra en pasient, hvor han søkte refleksjoner rundt hvordan han kunne forholde seg til dette. Min informant hadde i en tidligere tid undret seg over hvordan en skulle forholde seg til pasienter i enkelte situasjoner,

og fikk i veiledningen ny innsikt som medførte en ny og mer hensiktsmessig måte å betrakte pasientene på og dermed også en ny måte å forholde seg til pasientene på.

Da ubearbeidede affekter kan føre til utbrenthet og følelsesmessig fastlåsthet (Rønnestad & Skovholt, 1991) kan det tenkes at veiledning og kontinuerlig refleksjon med kollegaer kan bidra til bearbeiding og slik hindre en negativ utvikling. Et fagmiljø hvor det finnes fora for kontinuerlig bearbeiding av de erfaringer en gjør i arbeidet, som til eksempel veiledning, blir viktig for å kunne skape gode relasjoner til pasienter (Stolanowski & Rønnestad, 1997).

Faglig utvikling

Faglig utvikling har for informantene bidratt til deres personlige kompetanse. Altså synes det ikke bare å være slik at utvikling av vedkommendes personlige sider bidrar til at en blir mer personlig egnet slik mye av foreliggende litteratur henviser til, men at også utvikling av faglig kompetanse kan bidra til å gjøre en mer personlig egnet. En informant refererer til at vedkommende selv har gjort holdningsendringer ovenfor de psykisk lidende som følge av ny teoretisk innsikt. Hvor denne holdningsendringen igjen har ført til et mer konstruktivt reaksjons- og samhandlingsmønster i relasjon til pasienten. En informant hadde til eksempel fått økt innsikt i hvordan psykiske lidelser påvirker menneskers væremåter, og derfor tilpasset egen opptreden deretter når vedkommende stod ovenfor pasientene som viser en atferd som blir sett på som avvikende fra det som synes å være normalt. Dersom ikke fagkunnskapene hadde vært på plass, oppgir informanten at hun ville ha reagert på tilsvarende måte som i sine private relasjoner, fremfor å opptre profesjonelt og opptre på en måte som viser seg å bidra til utvikling hos pasienten. En annen informant viser til at de under utdanning hadde gått i egenerapi som har vært et viktig bidrag til utvikling av informantens personlige kompetanse.

Forskning blant psykoterapeuter viser at egenbehandling under utdanning vurderes som positivt av 99 % av de 2.500 som deltok i studien. Hvorav 67 % av de som stilte seg positive til tiltaket vurderte egenbehandling som helt vesentlig (Stolanowski & Rønnestad, 1997). Som vist til oppgir informantene at det som miljøterapeut er viktig å kjenne seg selv og eget bidrag i relasjonen. Her synes egenerapi å bidra positivt da en kan lære seg selv bedre å kjenne.

Livserfaringers betydning

Flere av informantene viser til at ulike personlige livserfaringer vil kunne ha en innvirkning på miljøterapeutens personlige egnethet. De begrunner dette med at utfordringer i eget liv kan hjelpe miljøterapeuten til å forstå enkelte sider ved det pasienten gjennomgår, for slik å kunne bli mer empatisk ovenfor pasienten. Altså synes utfordringer i eget personlig liv i større grad å gi informantene det Schibbey kaller for en ”inneifra” forståelse, og ikke kun en ”utenifra” forståelse. Etter Rønnestad og Skovholt påvirker det personlige liv den enkeltes profesjonalitet, hvor deres forskning viser at sterke interpersonlige erfaringer har en betydningsfull påvirkning på den profesjonelle utviklingen. De sier så at disse sterke erfaringene kan finnes så vel som innen det profesjonelle liv som innen det personlige. Mine informanter synes i stor grad å vektlegge intense erfaringer inne det profesjonelle domenet. Samtlige informanter nevner også hendelser i arbeidet sitt som de mener har bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse i vesentlig grad. Dette synes å være relativt ”tøffe og skjellsettende hendelser”, som en informant kalte dem. Det er hendelser som for informantene har vært utfordrende i situasjonsøyeblikket, og som senere har ført til økt innsikt og ny erkjennelse. Opplevelsene som spesielt har bidratt til miljøterapeutenes utvikling synes å bestå av en etisk dimensjon hvor miljøterapeutene har blitt stilt ovenfor hendelser som på sitt rene viser til sider ved yrkets kompleksitet, samt hendelser som ikke har vært forenelige med den forforståelsen de tidligere har båret på.

Bevissthet om kompleksitet

Ved utvikling av informantenes personlige kompetanse viser de til ulike hendelser som har det til felles at de på ulike måter kan synes å ha gjort informantene oppmerksomme på yrkets kompleksitet. Deres beretninger viser til at de har opplevd, tatt inn over seg og akseptert denne kompleksiteten. Stolanowski og Rønnestad (1997) viser til bevissthet om kompleksitet som en forutsetning for profesjonell utvikling. En informant viser til det tidspunktet hvor det gikk opp for vedkommende at utdanningen ikke i tilstrekkelig grad hadde forberedt henne på det ansvaret som yrkespraksisen faktisk innebærer. En annen viser til den etiske utfordringen som utspiller seg når det ikke foreligger samsvar mellom praktisert behandling og pasientens egne ønsker. I dette tilfelle dreier det seg om tvangsmedisinering hvor informanten tenker at det ikke er greit å medisinere mot pasientens vilje, samtidig som det gjøres på grunnlag av hva som regnes å være til pasientens beste. Dette spennet var for informanten vanskelig å erkjenne, men har etter hvert innsett og akseptert den kompleksiteten som ligger i handlingen.

Enkelte andre informanter viser til at empati, som i følge forskning har vist seg å være det best dokumenterte virksomme elementet for pasientens behandlingsresultat er viktig, men i seg selv ikke vil være en tilstrekkelig betingelse for bedring. Informanter viser til at empatien ikke fungerer alene og oppgir det som mindre fruktbart å snakke om empati når de miljøterapeutiske rammene ikke er tilstede. Når empati tas ut av sin sammenheng vises bare deler av virkeligheten, hvor disse delene ikke kan forstås og gis betydning uavhengig av den konteksten de tilhører. Informantene viser her til en annen side av miljøterapien som dreier seg om grensesetting, hvor en noen ganger må handle på tvers av pasientens umiddelbare ønsker. Denne forståelsen av empati synes å være delt da andre informanter oppgir at empati er det viktigste i relasjonelt arbeid da det blir brukt som en inngangsport for samarbeid med pasienten. Denne forståelsen sammenfaller med det Kierkegaard omtalte som å møte pasienten der pasienten er, for så å starte arbeidet der (Schibbey, 2002). Det kan altså se ut til at synet på empati er noe nyansert og får ulik betydning etter den konteksten empatien er ment å fungere innenfor.

Informantene viser også til at det å sette seg inn i pasientens sted vil gjøre det lettere å arbeide sammen med pasienten, men påpeker også at det kan være en utfordrende oppgave fordi en kan komme til å ta over pasientens følelser og bli sympatisk fremfor empatisk, for slik å kunne bli handlingslammet i møte med pasienten.

Erfaring muliggjør utvikling

Erfaring oppgis ofte som en faktor for profesjonell utvikling (Møller, 2003). Egne informanter viser til at de selv har utviklet sin personlige kompetanse og blitt mer personlig egnet gjennom de årene de har vært ansatt som miljøterapeuter. De påpeker at dette ikke er noe de bare har blitt som følge av tid ansatt i psykiatrien, men heller som noe de har jobbet for å oppnå. De har således lagt ned en innsats for å oppnå denne utviklingen, hvor enkelte av de læringsprosessene de har gjennomgått har vært krevsomme og forutsatt en aktiv egen innsatts. Dette sammenfaller med tanken om at erfaringer ikke er noe som kommer til en, men heller noe som en gjør seg gjennom refleksjon og bearbeidelse av de forutgående hendelsene (Leenderts, 1997)

Alternative tiltak som informantene mener kan bidra til utvikling av personlig kompetanse

Når det spørres etter alternativer som kan bidra til å gjøre informantene mer personlig egnet som går ut over de tiltakene som de benytter seg av, eller som de tidligere har benyttet seg av, nevner informantene som nevnt personlig veiledning, men også å jobbe med motoverføringsreaksjoner. Motoverføring kan defineres som ”alle terapeutenes emosjonelle reaksjoner i behandlingssituasjonen” (Vaglum, 2008, s. 136). Motoverføring dreier seg således om de følelser pasienten vekker hos miljøterapeuten og danner et viktig aspekt ved den terapeutiske relasjonen. Analyse av miljøterapeutens motoverføringsreaksjoner på pasienten blir sett på som et bidrag til å forstå pasienten (Rønnestad & Skovholt, 1991). Miljøterapeutens relasjonskompetanse synes derfor i stor grad å avhenge av den grad miljøterapeuten reflekterer over ulike motoverføringsreaksjoner. Denne refleksjonen bør gjøres i veiledning så vel som i det tverrfaglige samarbeidet for å ha en fremmede fremfor en hemmende effekt (Strand, 1990).

Til slutt kan det her nevnes at det på bakgrunn av datamaterialet ikke viste seg å foreligge noen signifikante forskjeller mellom dataene som er fremkom fra akuttavdelingen og den åpne avdelingen. En skulle kanskje tro at det ville foreligge noen forskjeller her i og med at pasientgruppene er ulike i forhold til den psykiske lidelsens omfang, motivasjon for behandling og dermed utgangspunkt for det videre arbeidet. Om det reelt sett ikke foreligger noen forskjeller her er vanskelig å gi et svar på da det kan tenkes at institusjonen er preget av en organisasjonskultur som har ført til at miljøterapeutene har en tilnærmet lik oppfattelse av hva som forstås med å være personlig egnet som miljøterapeut. En bør heller ikke se bort i fra at utvalget er lite og derfor gjør det vanskelig å trekke slutninger som er ment å representere hele institusjonen.

10 IMPLIKASJONER FOR PRAKSIS OG ANBEFALNINGER FOR VIDERE FORSKNING

Kunnskap om personlig egnethet og hva som kan bidra til å gjøre miljøterapeuter mer personlig egnet åpner opp for økt fokus og bevisstgjøring rundt miljøterapeuters praksis og de psykiatriske institusjoners behandlingskvalitet. Denne bevisstjøringen kan dreie seg om refleksjon over personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse i miljøterapi. Når en reflekterer over hva som ligger i det å være personlig egnet, og hva som bidrar til dette, er det lettere å ansette miljøterapeuter som innehar nettopp de egenskaper, holdninger og væremåter som bidrar til personlig egnethet. Bevisstjøringen dreier seg deretter om å se at personlig egnethet som tema ikke stopper etter ansettelse. Å være personlig egnet synes å være en kontinuerlig utviklingsprosess som ikke bør ta slutt. Miljøterapeuten kan alltid forbedre sin egen utgave av seg selv.

Utvikling av personlig kompetanse er et personlig, så vel som et organisatorisk ansvar og arbeid. I tillegg til eget engasjement fordrer utvikling hos den enkelte at institusjonen legger til rette for at et slikt utviklingsarbeid skal kunne finne sted gjennom iverksetting av tiltak. Det være seg ulike refleksjonsfora som gruppeveiledning, individuell veiledning og arbeid med motoverføringsreaksjoner, samt at miljøterapeuten gis mulighet til å ta noen utfordringer i hverdagen og utvikle seg faglig. Her kan det allikevel nevnes at disse tiltakene i seg selv ikke nødvendigvis fører til tilfredsstillende utvikling. For at utviklingen skal være optimal er det verdt å jobbe for et godt arbeidsmiljø som er støttende, åpent, undrende, reflekterende og aksepterende. De nevnte kvalitetene ved arbeidsmiljøet åpner opp for at den enkelte skal kunne åpne seg og meddele sine tanker og erfaringer som kan få en ny mening i dialog med andre.

Da erfaringer synes å bidra til utvikling, vil økt praksis i studier som kvalifiserer for tittelen miljøterapeut naturlig nok være en fordel. En bør også stille seg spørsmålet om i hvilken grad den enkelt får mulighet til å bearbeide de erfaringene som gjøres under praksis. Andre implementeringer i utdanning vil kunne være å integrere egenerapi i studiet slik at den enkelte lærer seg bedre å kjenne for slik å oppnå økt selvrefleksivitet. I relasjon til pasientene kan miljøterapeuten utvikle seg ved å bruke tid med pasienten. Dette innebærer en dobbelt

fordel da samvær med pasienten åpner opp for betydningsfulle erfaringer for miljøterapeuten, samtidig som det er vist at pasienter verdsetter at miljøterapeuten er fysisk tilstede og psykisk nærværende (Røssberg, 2008).

Da personlig egnethet er noe som utvikles i samspill med andre, vil den enkelte miljøterapeut kunne utvikle seg selv i dette samspillet, men de kan også bidra til å gjøre sine kollegaer mer personlig egnede. Det er også verdt å tenke over hvilke holdninger ovenfor utvikling en bærer med seg inn i miljøterapien da holdninger kan sies å være smittsomme og legger grunnlaget for handlinger (Aanderaa, 1996).

For videre forskning kan det anbefales å studere hva pasienter anser for å være en personlig egnede miljøterapeut og hvilken betydning de mener dette har for deres bedringsprosess. Dette fordi det kan tenkes at pasienter og personalet ikke alltid vil ha samme oppfatning av hva som ligger i det å være en personlig egnede miljøterapeut, da de har ulike forutsetninger for å forstå hva som er god hjelp. Her er det pasientens subjektive opplevelse av hjelperen og relasjonen som vil gi faktiske konsekvenser for pasientens bedringsprosess. Som nevnt i metodekapittelet vil det også være fruktbart å undersøke om det foreligger sammenfallende forståelser fra andre institusjoner og miljøterapeuter med andre faglige bakgrunner og om det foreligger signifikante kjønnsforskjeller.

Da titlene miljøterapeut og miljøarbeider synes å bli brukt om hverandre kan det være hensiktsmessig å foreta en endelig klargjøring av begrepene, da det ikke synes å foreligge et klart og entydig skille mellom disse. En konsekvens av dette blir at arbeidsgivere etter egen oppfatning ansetter til de ulike stillingene. En slik praktisering kan for miljøterapeutene føre til forvirring og uklarhet i forhold til hva de ulike titlene faktisk står for med tanke på utdanningsgrad, kunnskaper, posisjon og arbeidsoppgaver.

11 LITTERATURLISTE

- Aanderaa, Inger (1996). *Å arbeide i andres hjem: hjelpere i møte med mennesker med psykiske lidelser*. Oslo: Kommuneforl.
- Ackerman, Steven J. & Hilsenroth, Mark J. (2001). A review of therapist characteristics impacting the therapeutic alliance. I: *Psychotherapy Theory, Research, Practice, Trainin. Volume 38, Issue 2*, s. 171-185.
- Adizes, Ichak (1991). *Endring kan mestres*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Alvsvåg Herdis (2007). Læring av sykepleie – gjennom personlige og profesjonelle erfaringer. I: Herdis Alvsvåg (Red.). *Engasjement og læring. Fagkritiske perspektiver på sykepleie*. Oslo: Akribe AS.
- Andersen, Andres Johan W. (1997). *Uten fasit: perspektiver på miljøterapi*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Askeland, Guri A. (2006). Kritisk reflekterende. Mer enn å reflektere og kritisere I: Røysum, Anita (Red.): *Sosialt arbeid. Refleksjoner om kunnskap og praksis*. Oslo: Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere.
- Askland, Leif (2006). *Det personlige i det profesjonelle. Ti tekster til tanke*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Asheim, Ivar (1997). *Hva betyr holdninger? Studier i dydsetikk*. Tano Aschehoug.
- Bechgaard, Birgitte (1992). *Miljøterapi*. København: Hans Reitzel.
- Biestek, Felix P. (1957). *The Casework relationship*. Loyola University Press.
- Bokmålsordboka; Definisjons- og rettskrivningsordbok* (2005). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Brathetland, Olaug Haalaug, hor Thorsen & Gerd-Ragna Bloch (2004). *Miljøterapi: en modell for tenkning, holdning og handling i en psykiatrisk institusjon*. Stavanger: Stiftelsen psykiatrisk opplysning.
- Bøe, Tore Dag & Thomassen, Arne (2007). *Fra psykiatri til psykisk helsearbeid: om etikk, relasjoner og nettverk*. Oslo: Universitetsfrl.

- Dalen, Monica (2011). *Intervju som forskningsmetode: En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dewey, John (2008). *Erfaring og oppdragelse*. København: Reitzel.
- Dåvøy, Grethe M (2007). Stå ikke med hendene i lomma! Faglighet er personavhengig. I: Herdis Alvsvåg (Red.). *Engasjement og læring. Fagkritiske perspektiver på sykepleie*. Oslo: Akribe AS.
- Eid, Anne Kari (1996). *Presentasjonsteknikk: forbered, gjennomfør og engasjer!* Oslo: Fortuna.
- Eide, S. Botne & Skorstad, Berit 2008. *Etikk: til refleksjon og handling i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ekelund, Torill (2007). *Yrkesdidaktikk for grunnutdanning i helse- og sosialfag: om bevisstgjøring av yrkesvalg og utvikling av nøkkelkvalifikasjoner*. Oslo: Gyldendal
- Eritsland, Alf Gunnar (1996). Skikkethetsvurdering. I: Bunkholdt, Vigdis (Red.): *Kunnskap og omsorg: sosialisering og skikkethet i profesjonsutdanningene*. Oslo: TANO.
- Friis, S. (1984). Hva slags kunnskap har vi om hva slags behandlingsmiljø som er gunstig for ulike typer pasienter? I: Vaglum, P. (Red.). *Institusjonsbehandling i moderne psykiatri*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, Ivar (1994): *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Garsjø, Olav (2008). *Institusjonssosiologi: perspektiver på helse- og omsorgsinstitusjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Goffman, Erving (1975). *Stigma: om avvigerens sociale identitet*. Copenhagen: Gyldendal.
- Gunderson, John G. Otto A. Will, & Loren R. Mosher (1983). *Principles and practice of milieu therapy*. New York: Jason Aronson.
- Halvorsen, Knut (2008). *Å forske på samfunnet: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk forl.
- Halvorsen, Terje (2006). *Miljøarbeid: teori og praksis*. Bergen: Fagbokforl.

- Harung S. Harald (1993). *Personlighetens betydning for utdanning. Norsk pedagogisk tidsskrift*. Scandinavian University Press, Vol. 77 No. 6, 1993, s. 320.
- Hubble, M.A., Duncan, B.L & Miller, S.D (Red.) (1999). *The heart and soul of change. What works in therapy*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Hummelvoll, Jan Kåre (2004). *Helt - ikke stykkevis og delt: psykiatrisk sykepleie og psykisk helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jacobsen, Dag Ingvar (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlag.
- Johanson, Louise C. & Yanca, Stephen J. (2010). *Social work practice. A generalist approach*. Boston, Mass: Pearson.
- Jonsdottir, Halldora & Opjordsmoen, Stein (2008). Betydningen av allianse og innsikt ved psykofarmakologisk behandling av pasienter med alvorlige sinnslidelser. I: Vaglum, Per (Red.). *Oss imellom: om relasjonenes betydning for mental helse*. Stavanger: Hertervig akademisk.
- Karlsson, Bengt (1997). Miljøterapi - begrep og innhold - en kritisk drøftelse. I: Andersen, Anders Johan W. (Red.): *Uten fasit. Perspektiver på miljøterapi*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Kierkegaard S. (1988). *Stages on life's way*. Oversatt av Hong H. Princeton: Princeton University Press.
- Kjeldstadli, Knut (1999): *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kleven Thor Arnfinn (2002). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: en hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Oslo: Akademika AS
- Kleven Thor Arnfinn (2002). Hvordan er begrepene operasjonalisert? I: Kleven Thor Arnfinn (Red). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: en hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Oslo: Akademika AS
- Kreuger, M. (1986). *Careless to caring for troubled youth*. CWLA. USA.

- Kroken, Randi (1998). *Person eller profesjon – enhet eller motsetning?* Oslo: Hovedfagsstudiet i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo, avd. for økonomi-, kommunal- og sosialfag i samarbeid med Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvaran, Inge (2009). Miljøterapi og miljøterapeutisk arbeid. G. S. Hutchinson (Red.). I: *Barnevernpedagog, sosionom, vernepleie: utvalgte temaer*. (s.107-126). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvaran, Inge (1996). *Miljøterapi. Institusjonsarbeid med barn og ungdom*. Høyskoleforlaget AS.
- Kværna, Ellen & Lund, Bibbi (2004). *Biter av liv: miljøterapi - fortellinger og refleksjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Lafferty, P., Beutler, L. E., & Crago, M. (1989). Differences between more and less effective psychotherapists: A study of select therapist variables. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57, s. 76–80.
- Larsen, Erik (2004). *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforl.
- Leenderts, Torborg Aalen (1997). *Person og profesjon: om menneskesyn og livsverdier i offentlig omsorg*. Oslo: Universitetsforl.
- Levin, Irene & Trost, Jan (2005). *Hverdagsliv og samhandling: med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbok forl.
- Lingås, Lars Gunnar (1992). *Etikk og verdivalg i helse og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Linde, Sølvi og Nordlund, Inger (2006). *Innføring i profesjonelt miljøarbeid: systematikk, kvalitet og dokumentasjon*. Oslo: Universitetsforl.
- Lund, Thorleif (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.

- Martinsen, K. og K. Wærnes (1991). *Pleie uten omsorg? Norsk sykepleie mellom pasient og profesjon*. Oslo: Pax
- Møller, Roar (2003). *Den gode hjelper i prosess og profil: om dyktige miljøterapeuters kjennetegn og faglige utvikling*. Oslo: Høgskolen i Oslo, Avdeling for økonomi-, kommunal- og sosialfag.
- Nerdrum, Per (1996). Skikkethet i omsorgsyrkene. I: Bunkholdt, Vigdis (Red.): *Kunnskap og omsorg: sosialisering og skikkethet i profesjonsutdanningene*. Oslo: TANO.
- Norvoll, Reidun (2002). *Samfunn og psykiske lidelser. Samfunnsvitenskapelige perspektiver – en introduksjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Passer, Michael W. & Smith Ronald E. (2011). *Psychology: the science of mind and behavior*. Boston: McGraw-Hill
- Ramm, Eva (2010). *Og psykiateren skapte mennesket*. Oslo: Kolofon.
- Repstad, Pål (2007). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rogers, Carl R. (1961). *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin
- Røkenes, Odd-Harald & Hanssen, Per-Halvard (2006). *Bære eller bryte: kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforl.
- Rønnestad, M. Helge & Anna von der Lippe, (2002). Forskningens bidrag til kunnskap om psykoterapi. I: Rønnestad Michael Helge og Anna von der Lippe, (Red.) *Det kliniske intervjuet*. Oslo: Gyldendal, Akademisk.
- Rønnestad M. Helge & Reichelt, Sissel (1999). *Psykoterapiveiledning*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Rønnestad M. Helge og Skovholt, Thomas (1991). En modell for profesjonell utvikling og stagnasjon hos terapeuter og rådgivere. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 28, s. 555–567.

- Rønnestad M. Helge og Stolanowski, Per-Arne og (1997). *Profesjonell utvikling i psykososialt arbeid*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Røssberg, Jan Ivar (2008). Relasjonen mellom pasienter og stab. Hva fremmer et gunstig behandlingsresultat? I: Vaglun, Per (Red.). *Oss imellom: om relasjonenes betydning for mental helse*. Stavanger: Hertervig akademisk.
- Schibbye A.L.L (2009). *Relasjoner: et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schibbye A.L.L (2002). *En dialektisk relasjonsforståelse i psykoterapi med individer, par og familie*. Oslo: Universitets forl.
- Shulman Lawrence (2008). *The skills of helping individuals families, groups, and communities*. Belmont, Calif: Brooks/Cole.
- Schön, Donald A. (2001). *Den reflekterende praktiker: hvordan professionelle tenker, når de arbejder*. Århus: Klim.
- Skau, Greta M. (2005). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Skårderud, Finn, Haugesgjerd, Svein & Stanicke, Erik (2010). *Psykiatri boken. Sinn – kropp - samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sloane R. B. (1975). *Psychotherapy versus behavior therapy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Snoek, J. Engelstad & Engedal, Knut (2008). *Psykiatri: kunnskap, forståelse, utfordringer*. Oslo: Akribe.
- Stang, I. (2001). *Makt og bemyndigelse*. Gyldendal akademisk
- Stensrud, Bjørn (2007). *Miljøterapi: virksomme elementer i miljøterapi rettet mot behandling av psykoselidelser*. Elverum: Stensrud, B.
- Stjernø, Steinar (1995). *Milepælen: tidsskrift for høgskoleutdanning i helse- og sosialfag nr. 4/95*, s. 29-31.

- Store norske leksikon (2009) *Store norske leksikon: Årbok supplement 2010*. Hovedredaktør: Petter Henriksen. Oslo: Kunnskapsforl.
- Storø, Jan (2008). *Sosialpedagogisk praksis: det handler om hva du gjør*. Oslo: Universitetsforl.
- Strand, Liv (1990). *Fra kaos mot samling, mestring og helhet: psykiatrisk sykepleie til psykotiske pasienter*. Oslo: Gyldendal.
- Thagaard, Tove (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode: Kvalitative intervju*. Bergen: Fagbokforl.
- Thorgaard, Lars (2006). *Empatiens bevarelse i relationsbehandlingen i psykiatrien*. Stavanger: Hertervig forl. Stiftelsen psykiatrisk opplysning.
- Thune, Gro Hillestad (2008). *Overgrep. Søkelys på psykiatrien*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Tjersland, Odd Arne, Engen, Gunnar & Jensen, Ulf (2010). *Allianse: verdier, teorier og metoder i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Torp, Alain (2006). *Hva hjelper? Veier til bedring fra alvorlige psykiske problemer*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Tveit, Knut (2002). Historisk forskningsmetode. (Red.) Kleven A.T. *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: en hjelp til tolkning og vurdering*. Oslo: Akademika AS.
- Vatne, Solfrid (2006). *Korrigere og anerkjenne. Relasjonens betydning i miljøterapi*. Gyldendal Akademisk.
- Vaglum, Per (2008). Må vi alltid bry oss om relasjonen i psykiatrisk arbeid? I: Vaglum, Per (Red.) *En introduksjon. Oss imellom: om relasjonenes betydning for mental helse*. Stavanger: Hertervig akademisk.
- Weber, Max (1971) *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Ålvik, Trond (1995). Undervisning - en kaotisk prosess. I: *Milepælen Tidsskrift for høyskoleutdanning i helse- og sosialfag nr. 4/95*, s. 14-19.

Internett:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/nouer/1994/nou-1994-8/4.html?id=139443>

(12.08.2010)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/otprp/19981999/otprp-nr-13-1998-99-/16/3.html?id=306186> (12.08.2010)

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Christian Brandmo
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 17.09.2010

Vår ref: 24940 / 3 / M55

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.09.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 16.09.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

24940	<i>Om miljøterapi, personlig egnethet og personlig kompetanse</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Christian Brandmo</i>
Student	<i>Nadia K. Yedri</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, vedlagte prosjektvurdering - kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Hentrichsen

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Nadia K. Yedri, Rustadgrenda 31, 0693 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uia.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kjenn.warvel@st.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmsa@v.u.t.no

Vedlegg 2: Forespørsel om deltagelse i mastergradsprosjekt

Forespørsel om deltagelse i mastergradsprosjekt

Mitt navn er Nadia K. Yedri, jeg er student ved det pedagogiske forskningsinstitutt ved Universitetet i Oslo, og skriver en mastergradsoppgave som omhandler personlig egnethet og utvikling av personlig kompetanse hos miljøterapeuter.

Som følge av at miljøterapeuten i stor grad er avhengi av seg selv som arbeidsredskap i det miljøterapeutiske arbeidet, er jeg interessert i å undersøke hva som kan forstås med en personlig egnet miljøterapeut og hva som kan bidra til utvikling av personlig kompetanse. Det kan nevnes at studien ikke er en evaluering, men søker å beskrive og forstå fenomenene.

I undersøkelsen vil jeg benytte meg av kvalitativt intervju. Informantene vil være miljøterapeuter med minimum treårig helse- eller sosialfaglig utdanningsbakgrunn, og minst to års praktisk erfaring. I den forbindelse lurer jeg på om du kunne tenke deg å være en av disse informantene?

Varigheten på intervjuet vil være på 1-1,5 time og finne sted på ønsket tidspunkt innen desember 2010. Jeg vil spørre om muligheten til å få benytte eventuelle møterom ved institusjonen slik at intervjuene kan gjennomføres der.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst frem til prosjektslutt uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil nøkkel for identifisering av deltakelsen bli slettet. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd for så å bli nedskrevet. Etter nedskrivningen vil lydbåndet bli slettet.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres ved prosjektslutt, våren 2011.

Dersom du ønsker å delta eller har noen spørsmål må du gjerne ta kontakt på telefon xxxxxxx eller e-post: xxxxxxx

Du kan også kontakte min veileder Christian Brandmo på telefon xxxxxxx eller e-post: xxxxxxx.

Med håp om positivt svar.

Vennlig hilsen Nadia K. Yedri

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring om forespørsel til å delta i intervju

Jeg samtykker herved i å delta i intervju om hva miljøterapeuter forstår med å være personlig egnet for sitt yrke og hva som har bidratt til utvikling av deres personlige kompetanse.

Jeg er informert om formålet for undersøkelsen og at intervjuet er frivillig slik at jeg kan nekte å svare på spørsmål eller avbryte intervjuet når jeg selv måtte ønske dette, uten at dette vil få noen konsekvenser for meg. Jeg er også informert om at jeg har rett til å få slettet data om jeg ønsker dette.

Jeg er videre innforstått med at alle opplysninger vil anonymiseres og behandles konfidensielt gjennom hele prosjektperioden og ved publisering av oppgaven.

Sted:

Dato:

Signatur:

Vedlegg 4: Intervjuguide

Intervjuguide

1) Informantens bakgrunn

1. Hva er din faglige bakgrunn?
2. Hvor lenge har du jobbet som miljøterapeut? (Relevant til målgruppen)
3. Kan du si litt om hvorfor du har valgt å jobbe som miljøterapeut?
4. Kan du fortelle litt om hva din rolle som miljøterapeut går ut på?

2) Personlig egnethet; begrep og innhold

1. Hva forstår du med selve begrepet personlig egnethet?
2. Hva mener du en personlig egnet miljøterapeut er?
3. Hvis vi hadde gått å spurt pasientene om hva de mener er en personlig egnet miljøterapeut, tror du de ville ha sagt det samme?
4. Kan du beskrive en miljøterapeut du kjenner som du mener er spesielt godt egnet for yrket?
5. Hvor lang tid mener du det tar før en finner ut om en person er personlig egnet som miljøterapeut?

3) Informantenes forståelse av om personlig egnethet er noe en ”er” eller ”blir”

1. Tror du at du selv har blitt mer personlig egnet for yrket i løpet av de årene du har jobbet som miljøterapeut?

På hvilken måte? Hvordan viser dette seg i praksis?

2. Kjenner du noen andre som har blitt det?

Kan du fortelle litt om det?

3. Mener du at personlig egnethet øker i takt med miljøterapeutisk praksis?

På hvilken måte?/ hvorfor ikke?

4. Tror du alle mennesker kan bli en personlig egnet miljøterapeut?

Hvorfor? Hvorfor ikke?

4) Personlig egnethet i forhold til den samlede profesjonelle kompetansen

1. Miljøterapeuten blir ofte sett på som det viktigste arbeidsredskapet i miljøterapeutisk arbeid, hva tenker du om det?
2. (viser illustrasjonen og forklarer den)

Kan du reflektere litt over nytteverdien av disse kompetanseformene i miljøterapi?

Hva ligger til grunn for dette?

3. Hvis du fikk være rekrutterer for en dag, og skulle ha ansatt en person i posten deres, hva er det første du ville ha sett etter og vektlagt da?

Hvorfor akkurat dette?

4. Er utdanning en forutsetning for å kunne jobbe med psykisk lidende?

Hvis nei, hva er avgjørende?

5. Har du opplevd at det er noe i miljøterapi som du ikke har kunnet lese deg til?

Evt. hva? Hvordan skal en lære eller bli dette da?

5) Hva som har bidratt til informantenes utvikling av personlig kompetanse

1. Dersom informanten svarte ja på spørsmålet om de har blitt mer personlig egnet: I sted så sa du at du tror du har blitt mer personlig egnet i løpet av de årene du har jobbet som miljøterapeut, hva har muliggjort denne utviklingen?
2. Hva kunne du ha gjort for å bli en enda mer personlig egnet miljøterapeut?

Utvikling av personlig kompetanse gjennom erfaring og refleksjon

3. Er det spesielle hendelser i arbeidet ditt du har vokst på? Fortell om det?

Hvordan preger disse hendelsene arbeidet med pasientene?

4. Hender det at du bevisst reflekterer over arbeidet du utfører?

Hva reflekterer du over? Når reflekterer du? Hvilken betydning har refleksjonene?

5. Hvordan er det annerledes når du reflekterer sammen med andre i forhold når du reflekterer alene?

Hvem andre reflekterer du med?

6. Kan du fortelle om noe i møte med en pasient som du opplevde som vanskelig, men som du senere mestret?

Hva førte til at du senere mestret dette?

Livserfaringer som fremmer utvikling av personlig kompetanse

7. Har du noen livserfaringer som du mener har vært til hjelp i arbeidet som miljøterapeut?

Hvordan erfaring? Hva ved erfaringen har vært til hjelp? Hvordan påvirker erfaringen deg i møte med pasienter?

6) Personlig egnethet i forhold til miljøterapi som en relasjonell virksomhet

1. Empati anses i følge forskning å være den egenskapen som er viktigst i relasjonelt arbeid, hva tenker du om det? Hva mener du er viktig?

2. Hvordan holdninger ovenfor pasienter mener du er psykisk helsefremmende?

7) Avslutning

1. Er det noe i denne sammenhengen vi ikke har snakket om som du ønsker å tilføye?

2. Hvordan synes du det var å bli intervjuet om disse temaene?

Intervjuguide

1) Informantens bakgrunn

1. Hva er din faglige bakgrunn?
2. Hvor lenge har du jobbet som miljøterapeut? (Relevant til målgruppen)
3. Kan du si litt om hvorfor du har valgt å jobbe som miljøterapeut?
4. Kan du fortelle litt om hva din rolle som miljøterapeut går ut på?

2) Personlig egnethet; begrep og innhold

1. Hva forstår du med selve begrepet personlig egnethet?
2. Hva mener du en personlig egnet miljøterapeut er?
3. Hvis vi hadde gått å spurt pasientene om hva de mener er en personlig egnet miljøterapeut, tror du de ville ha sagt det samme?
4. Kan du beskrive en miljøterapeut du kjenner som du mener er spesielt godt egnet for yrket?
5. Hvor lang tid mener du det tar før en finner ut om en person er personlig egnet som miljøterapeut?

3) Informantenes forståelse av om personlig egnethet er noe en ”er” eller ”blir”

1. Tror du at du selv har blitt mer personlig egnet for yrket i løpet av de årene du har jobbet som miljøterapeut?

På hvilken måte? Hvordan viser dette seg i praksis?

2. Mener du at personlig egnethet øker i takt med miljøterapeutisk praksis?

På hvilken måte?/ hvorfor ikke?

3. Tror du alle mennesker kan bli en personlig egnet miljøterapeut?

Hvorfor? Hvorfor ikke?

4) Personlig egnethet i forhold til den samlede profesjonelle kompetansen

1. Miljøterapeuten blir ofte sett på som det viktigste arbeidsredskapet i miljøterapeutisk arbeid, hva tenker du om det?

2. (viser illustrasjonen og forklarer den)

Kan du reflektere litt over nytteverdien av disse kompetanseformene i miljøterapi?

Hva ligger til grunn for dette?

3. Hvis du fikk være rekrutterer for en dag, og skulle ha ansatt en person i posten deres, hva er det første du ville ha sett etter og vektlagt da?

Hvorfor akkurat dette?

4. Er utdanning en forutsetning for å kunne jobbe med psykisk lidende?

Hvis nei, hva er avgjørende?

5. Har du opplevd at det er noe i miljøterapi som du ikke har kunnet lese deg til?

Evt. hva? Hvordan skal en lære eller bli dette da?

5) Hva som har bidratt til informantenes utvikling av personlig kompetanse

1. Dersom informanten svarte ja på spørsmålet om de har blitt mer personlig egnet: I sted så sa du at du tror du har blitt mer personlig egnet i løpet av de årene du har jobbet som miljøterapeut, hva har muliggjort denne utviklingen?

2. Hva kunne du ha gjort for å bli en enda mer personlig egnet miljøterapeut?

Utvikling av personlig kompetanse gjennom erfaring og refleksjon

3. Er det spesielle hendelser i arbeidet ditt du har vokst på? Fortell om det?

Hvordan preger disse hendelsene arbeidet med pasientene?

4. Hender det at du bevisst reflekterer over arbeidet du utfører?

Hva reflekterer du over? Når reflekterer du? Hvilken betydning har refleksjonene?

5. Hvordan er det annerledes når du reflekterer sammen med andre i forhold når du reflekterer alene?

Hvem andre reflekterer du med?

6. Kan du fortelle om noe i møte med en pasient som du opplevde som vanskelig, men som du senere mestret?

Hva førte til at du senere mestret dette?

Livserfaringer som fremmer utvikling av personlig kompetanse

7. Har du gjort deg noen erfaringer utenfor arbeidet som miljøterapeut som har vært til hjelp i arbeidet som miljøterapeut?

Hvordan erfaring? Hva ved erfaringen har vært til hjelp? Hvordan påvirker erfaringen deg i møte med pasienter?

6) Personlig egnethet i forhold til miljøterapi som en relasjonell virksomhet

1. Empati anses i følge forskning å være den egenskapen som er viktigst i relasjonelt arbeid, hva tenker du om det? Hva mener du er viktig?

2. Hvordan holdninger ovenfor pasienter mener du er psykisk helsefremmende?

7) Avslutning

1. Er det noe i denne sammenhengen vi ikke har snakket om som du ønsker å tilføye?

2. Hvordan synes du det var å bli intervjuet om disse temaene?

TEORETISKE KUNNSKAPER

Fakta og teorier

YRKESSPESIFIKKE FERDIGHETER

Praktiske ferdigheter

- Metoder
- Teknikker

PERSONLIG KOMPETANSE

Den du er som person

- Væremåter
- Holdninger
- Egenskaper